

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**SNIŽOVÁNÍ KRIMINALITY:
ZHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH POZNATKŮ
O ZPŮSOBECH NAKLÁDÁNÍ
S KRIMINÁLNÍM CHOVÁNÍM**

**Vedoucí projektu
Christopher Nuttall**

Překlad: Agentura Pylon

Tento text nemá charakter oficiálního překladu, neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2005

© British Crown copyright 1998

Translated by permissions of the Controller of Her Majesty's Stationery Office, who accepts no responsibility for the accuracy of this translation

Přeloženo se svolením Úřadu policie Jejího Veličenstva (Her Majesty's Stationery Office), který nenese odpovědnost za přesnost tohoto překladu.

ISBN 80-7338-043-9

© Institut pro kriminologii a sociální prevence

Home office Research Study 187
(Edice výzkumu a statistiky Ministerstva vnitra 187)

Reducing offending: an assessment of research evidence on ways
of dealing with offending behaviour

Vedoucí projektu
Christopher Nuttall

Editoři
Peter Goldblatt
Chris Lewis

London: Home Office
A Research and Statistics Directorate Report
Application for reproduction should be made to the Information and
Publications
Group, Room 201, Home Office, 50 Queen Anne's Gate,
London SW1H 9AT.

©Crown copyright 1998 ISBN 1 84082 131 0
ISSN 0072 6435

Poprvé vydáno v roce 1998

Poděkování

Tato zpráva je výsledkem práce mnoha lidí. Vedl jsem dvoudenní workshop, na němž autoři jednotlivých kapitol této zprávy své materiály prezentovali. Ke každému problému proběhla následně diskuse, kterou zahájil pozvaný hlavní diskutující. Účastníky byli:

Autoři:	John Graham	Ministerstvo vnitra
	Paul Ekblom	Ministerstvo vnitra
	Ken Pease	Universita v Huddersfieldu
	Tim Hope	Universita v Keele
	Peter Jordan	Ministerstvo vnitra
	David Moxon	Ministerstvo vnitra
	Julie Vennard	Ministerstvo vnitra
	Peter Goldblatt	Ministerstvo vnitra
Hlavní diskutující:	David Farrington	Universita v Cambridge
	Hugh Marriage	Ministerstvo vnitra
	James McGuire	Universita v Liverpoolu
	Lawrence Sherman	Universita v Marylandu
	Jan van Dijk	Ministerstvo spravedlnosti, Nizozemí
	Irvin Waller	Mezinárodní centrum pro prevenci kriminality, Montreal
	Norman Warner	Ministerstvo vnitra
	Brandon Welsh	Mezinárodní centrum pro prevenci kriminality, Montreal
Další účastníci:	John Ditchfield	Ministerstvo vnitra
	Marian Fitzgerald	Ministerstvo vnitra
	Gloria Laycock	Ministerstvo vnitra
	Chris Lewis	Ministerstvo vnitra
	Jerry Lee	B-101, Philadelphia
	Liz Lloyd	Úřad předsedy vlády
	John Lyon	Ministerstvo vnitra
	Pat Mayhew	Ministerstvo vnitra
	Richard Price	Ministerstvo financí

Výsledek mne opravdu potěšil. Závěrečnou práci, spočívající v sestavení jednotlivých kapitol do přehledné a jak doufám přínosné zprávy, odvedli Peter Goldblatt a Chris Lewis. Jim oběma, stejně jako Michelle Washer, která organizovala seminář v Heathrow, patří mé nesmírné poděkování za dodržování termínů, pružný, tvůrčí a profesionální přístup.

CHRISTOPHER NUTTALL

Ředitel
Výzkum a statistika
Ministerstvo vnitra

Obsah

	Strana
Poděkování	4
Shrnutí	8
1 Úvod	11
Část I	16
2 Podpora méně kriminální společnosti Co funguje v oblasti prevence kriminality <i>John Graham</i>	16
3 Situační prevence kriminality: účinnost aktivit na místní úrovni <i>Paul Ekblom</i>	36
4 Změna kontextu prevence kriminality <i>Ken Pease</i>	57
Část II	68
5 Prevence kriminality v komunitě Komunální prevence kriminality <i>Tim Hope</i>	68
6 Účinné strategie policejní činnosti při snižování kriminality <i>Peter Jordan</i>	82
Část III	106
7 Intervence trestní justice Role sankční politiky <i>David Moxon</i>	106
8 Účinné způsoby intervence vůči pachatelům <i>Julie Vennard a Carol Hedderman</i>	127

Část IV	Závěry	151
9	Srovnání účinnosti různých přístupů	151
	<i>Peter Goldblatt</i>	
Příloha A	Hodnocení váhy výzkumných poznatků	169
Publikace		172

Shrnutí

Cílem této zprávy je na základě dostupných výzkumných poznatků zhodnotit komparativní účinnost a efektivitu nákladů různých metod snižování kriminality. Na základě tohoto zjištění jsou určeny možnosti začlenění do komplexního a vyvíjejícího se portfolia způsobů intervence.

Za tímto účelem zpráva shrnuje poznatky o:

- **podporování méně kriminální společnosti**, a to předcházením rozvoje kriminality mezi mladými lidmi a investicemi do situační prevence kriminality s cílem omezování příležitostí k páčání trestné činnosti;
- **prevencí kriminality v komunitě**, a to působením na sociální podmínky, které udržují trestnou činnost mezi obyvatelstvem, a realizací účinných strategií policejní práce v oblasti snižování kriminality; a
- **intervencí trestní justice**, a to prostřednictvím změn v sankční politice nebo rozšiřováním využití účinné intervence vůči pachatelům a uživatelům drog.

V reakci na tyto problémové okruhy jsou zvažovány otázky

- jak účinná je intervence (a lze přínos vyčíslit)?;
- jaké jsou dostupné poznatky o pravděpodobných nákladech realizace?;
- jaké jsou pravděpodobné časové souřadnice nákladů a výnosů?;
- jakou váhu mají dostupné poznatky o účinnosti, nákladech a časových horizontech?;
- nakolik je pravděpodobné, že budou výsledky vyplývající z výzkumu účinně realizovány?;
- jak rozsáhlé jsou programy, které by mohly být realizovány na základě současných výzkumných poznatků?; a

- jaká organizační a institucionální opatření výzkum předpokládá pro účinnou realizaci strategií snižování kriminality?

Navzdory významným mezerám v našich znalostech o každém z těchto bodů se objevují mnohé závěry.

(I) Systém trestní justice hraje při stanovení sankcí za účelem prosazování či posilování dodržování zákona ústřední roli, na níž ostatní iniciativy v oblasti snižování kriminality závisejí.

(II) Snahy o přerozdělení prostředků směrem k účinnějším nástrojům snižování kriminality, uvnitř či mimo tento systém, budou mít pouze pozvolný dopad na snižování kriminality. Nicméně pokud bude dosaženo snížení, uváděného v rámci nejslibnějších koncepcí, může v dlouhodobém měřítku dojít k významnému snížení kriminality. Skutečný úsudek o fukční účinnosti takových koncepcí může být učiněn pouze na základě jejich rozsáhlé pilotáže.

(III) Žádné opatření, označené jako slibné, nepovede ke snížení kriminality samo o sobě. Účinná strategie snižování kriminality je taková, v jejímž rámci se postupně vyvíjí a následně realizuje ucelený soubor osvědčených postupů.

(IV) Jednotlivé prvky účinné a ucelené strategie by vedly:

- k intenzivní intervenci mezi rizikovými dětmi a rodinami;
- k nárůstu neformální sociální kontroly a sociální soudržnosti v komunitách a institucích, které jsou náchylné k porušování zákona, kriminalitě, užívání drog a narušování veřejného pořádku;
- k působení na takový rozvoj produktů či služeb ohrožených trestnou činností, který by tuto jejich zranitelnost snížil;
- k podnětům vůči jednotlivcům i organizacím ke snižování rizika trestné činnosti;

- k zaměření opatření situační prevence na „problémová místa“ a obecně na rizikové oblasti;
- ke snižování opakované viktimizace;
- k vyššímu důrazu na policejní činnost orientovanou na problémy;
- k rozšiřování okruhu účinných intervencí vůči pachatelům a uživatelům drog;
- ve vhodných případech k častějšímu využívání sankcí, jako jsou peněžité tresty a domácí vězení s elektronickým sledováním; a
- k posilování jednotného přístupu k ukládání trestů.

(V) Každý soubor opatření by měl kombinovat dlouhodobé investice do dětí a rodin s postupy, které povedou k bezprostřednějšímu, i když pravděpodobně nižšímu přínosu (jako je situační prevence). Měl by rovněž zahrnovat aktivity zaměřené na prospěch, který bude dosahován soustavně (jako jsou programy zacházení s pachateli, působení v komunitě a vylepšování produktů). Je dokázáno, že takový přístup by byl po stránce nákladů efektivní po celou dobu svého trvání, a v dlouhodobém horizontu by přinesl významný materiální prospěch.

I. Úvod

Tato zpráva byla objednána pracovní skupinou Meziresortní revize systému trestní justice (CJS) v oblasti účinnosti postupu vůči kriminálnímu chování. Revize byla součástí Komplexní revize výdajů (CSR), zahájené při nástupu současné vlády do úřadu v květnu roku 1997 s cílem „změnit skladbu veřejných výdajů nyní a v budoucím století“ tak, aby odpovídala jejím prioritám.

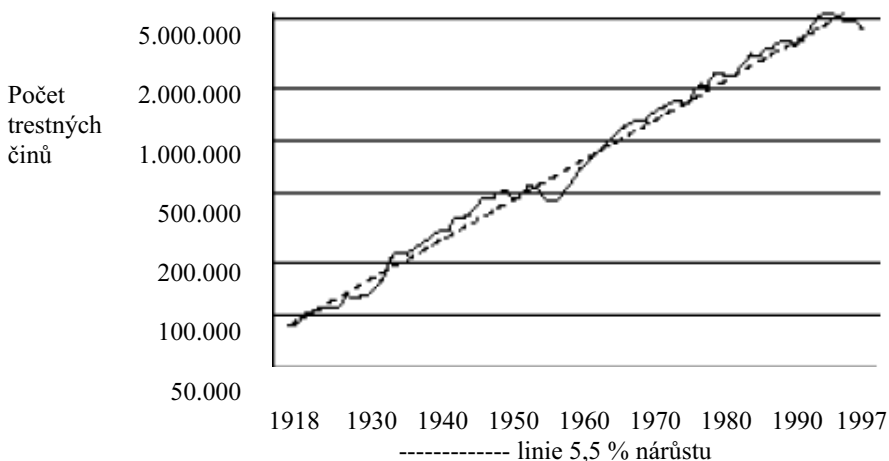
Práce, na nichž je tato zpráva založena, byly ve skutečnosti zahájeny přibližně o dva roky dříve a zpočátku je vedl Simon Field z Ředitelství výzkumu a statistiky Ministerstva vnitra. Bylo čím dál jasnější, že výzkumné poznatky získané v průběhu předchozích 40 – 50 let naznačují, že některé přístupy ke snižování kriminality jsou účinnější než jiné. Není pravdou, že „nic nefunguje“. Při sestavování této zprávy bylo cílem shrnout poznatky o tom, že „určité věci fungují za určitých podmínek“, a zhodnotit, nakolik jsou tyto poznatky „zobecnitelné pro podobné situace na jiných místech a v jiné době“ (Sherman a kol., 1997). Doufali jsme, že tím určíme soubor principů „toho, co funguje“ na té nejširší úrovni, který se stane základem strategie snižování kriminality. Vzhledem k tomu, že záměrem CSR bylo přesunout zdroje do oblastí, kde nejlépe přispějí k dosažení cílů vlády, bylo uvedené zhodnocení nezbytné pro určení, jak by měla vypadat po stránce nákladů nejúčinnější strategie směřující ke zvratu dlouhodobého trendu, spočívajícího v nárůstu registrované kriminality přibližně o pět procent ročně již od dvacátých let (graf 1.1).

Byl zvolen postup, spočívající ve shromáždění samostatných příspěvků o základních přístupech ke kontrole či snižování kriminality od odborníků v každé z oblastí. Následně se širší skupina odborníků, pracovníků z praxe a politických poradců zúčastnila dvoudenního semináře, na kterém nad uvedenými příspěvky diskutovala. Původní materiál jeho autoři doplnili s ohledem na připomínky a poté byly příspěvky shromážděny k zařazení do této zprávy.

Některé nedávné studie měly na zpracování tohoto hodnocení poznatků obzvláštní vliv. V roce 1996 požádal Kongres USA Nejvyššího státního zástupce o provedení komplexního vyhodnocení grantů, poskytnutých Ministerstvem spravedlnosti k podpoře prevence kriminality.

K tomuto vyhonocení byla vyžádána nezávislá rešerše odborné literatury. Zpráva z této práce (Sherman a kol., 1997) naši studii inspirovala. Tak především jeden z rysů této analýzy spočíval ve využití škály vědeckých metod ke klasifikaci „metodologické čistoty“ výzkumů, o které se poznatky opíraly (viz Příloha A). Uvedená škála a související klasifikace „toho, co funguje“ jsou volně využity v několika kapitolách této zprávy. Nejsou v ní však jediným podkladem pro hodnocení účinnosti nebo váhy poznatků.

Graf 1.1 Registrovaná kriminalita, 1918 – 1997
(logaritmická stupnice)

„Crime Prevention Digest“, vypracované Mezinárodním centrem pro prevenci kriminality (International Centre for the Prevention of Crime, 1997), shrnulo případy významného snížení kriminality, které se podařilo dosáhnout různými druhy opatření v různých zemích, a srovnalo jejich nákladovou efektivitu. Materiál z uvedeného kompendia (a následné studie Brandona Welshe, koordinátora prací) byl v naší zprávě upraven ke srovnání poměru nákladů a přínosů souvisejících s jednotlivými druhy intervencí. Významným podkladem byl též kritický referát o účinnosti celé řady strategií a opatření ke snižování kriminality v Evropě a Severní Americe, zpracovaný pro Organizaci spojených národů (Graham a Bennett, 1995).

Jednotlivé kapitoly zprávy pokrývají rozmanité metody ke snižování frekvence či závažnosti trestné činnosti nebo narušování pořádku, anebo nákladů s nimi spojených. K trestným činům (či k narušení pořádku) dochází, když se jednotlivci se sklony ke kriminálnímu či protiprávnímu chování dostávají do situací, které tento druh chování podněcují nebo usnadňují. Zpráva nejprve přináší poznatky o tom, jak snižovat počet dětí a mladých lidí, u nichž se rozvíjejí tyto sklony, jak zasahovat vůči příležitostem k trestné činnosti, a jak u nových produktů, prostředí a postupů snižovat zranitelnost vůči kriminalitě. Následně je zkoumána prevence v komunitě, realizovaná prostřednictvím komunální prevence kriminality a zlepšování policejní činnosti. Nakonec jsou zhodnoceny poznatky o tom, jaké účinky mohou mít intervence vůči stávajícím pachatelům v oblasti odstrašení, zneškodnění či nápravy.

Zjištěné poznatky jsou shrnuty v kapitole 9 se závěrem, že tvoří základ pro ucelenou a koordinovanou strategii, která respektuje fakt, že:

- žádné opatření, označené jako slibné, nepovede ke kontrole kriminality samo o sobě. Účinná strategie snižování kriminality je taková, v jejímž rámci se postupně vyvíjí a následně realizuje ucelený soubor osvědčených postupů;
- mnohostranná opatření jsou obecně nákladově efektivnější než opatření zaměřená na jednu oblast. Například preventivní programy pro mladé lidi by měly být zaměřeny na rizikové faktory ovlivňující veškeré aspekty života dítěte;
- by měly být využity poznatky o zvláštních opatřeních, která mají rychlý, ovšem nikoliv nezbytně trvalý účinek na kriminální chování a tedy na úroveň kriminality;
- mnoho slibných opatření přináší hlavní přínos v oblasti snižování kriminality v dlouhodobém horizontu. Mají však dřívější pozitivní účinky na jiné jevy (vzdělávání, zaměstnání, neformální sociální kontrola a soudržnost rodiny), jejichž absence je předzvěstí budoucí kriminality. Účinek na tyto rizikové faktory tedy musí být pečlivě sledován, vyhodnocen a revidován, aby bylo zajištěno využití celého potenciálu daného opatření (a neúčinná opatření byla ukončena);

- realizace opatření by měla být obecněji plánována tak, aby bylo zajištěno, že budou zachovávány principy „toho, co funguje“, a opatření budou zahrnovat i odpovídající a vhodnou přípravu a hodnocení. Poznatky, které vyplynou z hodnocení, by měly být využity při sledování průběhu a realizace hlavních vládních programů, jichž se týkají; a
- poznatky o účinnosti a zejména o nákladové efektivitě jsou v současnosti omezené, nemohou být jednoduše pro celostátní účely odvozeny z pilotních projektů v malém měřítku, a nejsou shromažďovány způsobem, který by umožňoval srovnání jednotlivých opatření. Hodnocení provedení a účinku by tudíž mělo být plánováno tak, aby se jím získaly údaje o nákladech i účinnosti.

Odkazy

International Centre for the Prevention of Crime (1997). „*Crime Prevention Digest*“. Montreal.

Graham, J. a Bennett, T. (1995). „*Crime Prevention Strategies in Europe and North America*“. HEUNI: Helsinki

Sherman, L. W. a kol. (1997). (*Preventing Crime: What works, what doesn't, what's promising*). Zpráva Úřadu pro výzkum programů v justici, Ministerstvo spravedlnosti USA: Washington DC.

Část I **PODPORA MĚNĚ KRIMINÁLNÍ SPOLEČNOSTI**

2. Co funguje v oblasti prevence kriminality

John Graham

Úvod

Tato kapitola se zabývá prevencí kriminality prostřednictvím snižování počtu dětí a mladých lidí náchylných k opakovanému kriminálnímu chování. Uvádí příklady nákladově efektivního zavádění opatření k prevenci kriminality.

Zaměření na známé rizikové faktory

Známe toho mnoho o rizikových faktorech, které mohou vést ke kriminálnímu chování. Patří mezi ně: chudoba a nedostatečné bydlení; nedostatky na straně rodičů (včetně zanedbávání, zneužívání, tvrdé a nedůsledné výchovy, nedostatku kontroly a konfliktů mezi rodiči); sdružování s delikventními vrstevníky, příbuznými a partnery; nízká míra inteligence, slabé výkony ve škole a opakované záškoláctví; vysoká úroveň vznětlivosti a hyperaktivita; a výchova ze strany kriminálního rodiče či rodičů (Farrington, 1996).

Ačkoliv nejsme schopni přesně předpovědět, který jednotlivec se stane pachatelem trestné činnosti na základě úrovně rizika, jemuž je vystaven, víme, že u dětí vystavených vícenásobnému riziku je nepoměrně vyšší pravděpodobnost, že skončí jako pachatelé závažné trestné činnosti nebo recidivisté (Graham a Bowling, 1995). Pravděpodobnost, že se stanou pachateli závažné trestné činnosti nebo recidivisty, je rovněž vyšší u těch, které začínají se společensky škodlivým nebo kriminálním chováním v brzkém věku (Home Office, 1987).

Tyto rizikové faktory tvoří obecně část vzorce dětského asociálního chování (Capaldi a Patterson, 1996) a jen mírně se liší od rizikových faktorů spojených s jinými druhy deviantního chování mládeže (Dryfoos,

1990; Hawkins a Catalano, 1992). Programy prevence kriminality tedy mohou být součástí širších programů zaměřených na celou řadu problémů mladých lidí, jako je zneužívání návykových látek, problémy ve škole nebo těhotenství nezletilých. Přinejmenším teoreticky mohou být takové programy vysoce nákladově efektivní, neboť návratnost veškerých investic se rozšíří i mimo oblast snižování kriminality.

Co funguje?

Abychom mohli určit, co v oblasti prevence kriminality funguje, musíme si být jistí, že jednotlivá opatření byla řádně zhodnocena. Mnohá hodnocení nejsou dostatečně připravena a pouze málo z nich dosahuje nejvyšších standardů vědecké přesnosti. Tato kapitola vychází z klasifikace použité ve zprávě pro Kongres USA (Sherman a kol., 1997) a detailněji popsané v Příloze A. Do zde uvedené analýzy jsou začleněna pouze ta hodnocení, u kterých váha získaných poznatků byla taková, že je bylo možno zařadit do horních dvou stupňů pětiúrovňové klasifikace.

V této kapitole rozdělujeme opatření k prevenci kriminality na opatření založená na rodině, opatření založená na škole a opatření založená na vrstevnících.

Opatření založená na rodině

Opatření založená na rodině mohou být rozdělena na tři hlavní typy: ranné návštěvy v domácnostech a předškolní výchovné programy; rodinné terapie a rodičovská výchova; a ochrana rodiny.

1) Ranné návštěvy v domácnostech a předškolní výchovné programy

Sherman (1997) uvádí, že nejslibnější výsledky v oblasti prevence kriminality vykazují programy návštěv v domácnostech. V jejich rámci vyškolené a zainteresované osoby, obvykle zdravotní sestry, pečovatelky či sociální pracovníci poskytují podporu, pomoc a někdy i školení rodičům malých dětí. Tyto programy shodně vykazují pozitivní dopady na kriminalitu či kriminálně rizikové faktory. Sherman (1997) shrnuje poznatky z osmnácti takových hodnotících analýz. Dvě nejdůležitější –

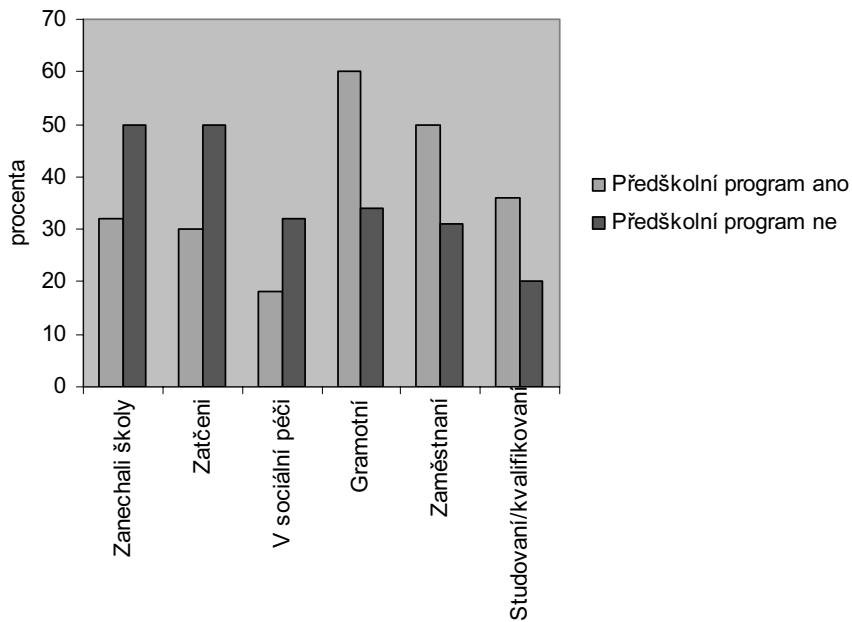
Syrakuský program rozvoje rodiny a Perryho předškolní program – měří dlouhodobý dopad návštěv v domácnostech na kriminalitu.

Syrakuský program rozvoje rodiny poskytoval před- a poporodní poradenství a podporu ženám s nízkými příjmy, převážně Afroameričankám. Zatímco z kontrolního vzorku bylo za trestný čin do patnácti let věku odsouzeno 22 % žen, z experimentálního vzorku jich bylo odsouzeno pouze 6 %, přičemž se v jejich případech jednalo spíše o méně závažné trestné činy (Lally a kol., 1988).

Perryho předškolní program High/Scope byl zaměřen na děti i jejich rodiče. Celkem 58 černým dětem z rodin z nízkých společensko ekonomických vrstev byla v šedesátých letech poskytnuta velmi kvalitní předškolní výchova, zatímco jejich matky byly navštěvovány v domácnosti. Následné osudy těchto dětí byly srovnány s kontrolním vzorkem.

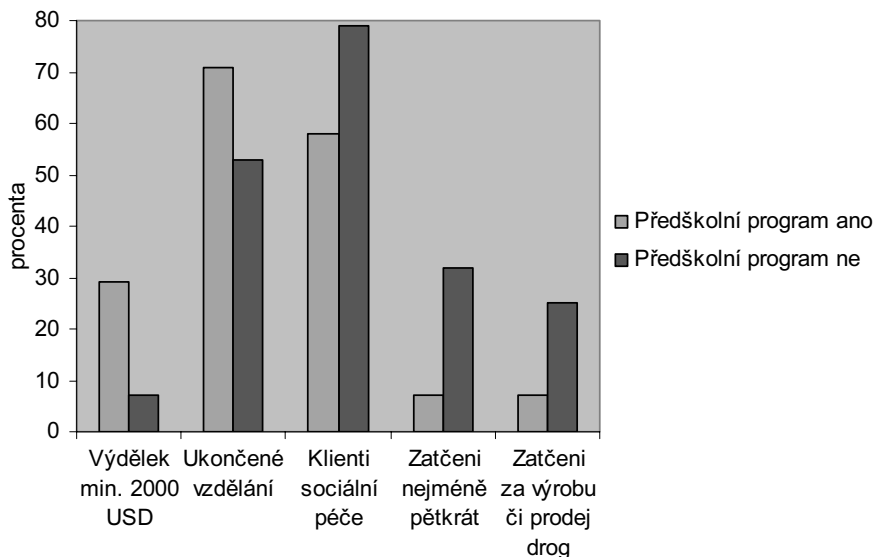
Děti, které prošly programem, byly úspěšnější ve škole i v kursech pro dospělé, byla u nich větší pravděpodobnost, že dosáhnou kvalifikace a získají zaměstnání, a naopak o polovinu nižší pravděpodobnost, že otěhotní před dosažením zletilosti. Počet osob zatčených do devatenácti let věku byl v experimentálním vzorku o 40 % nižší (Graf 2.1). U dětí, které se účastnily předškolního programu, byla významně vyšší pravděpodobnost, že do věku dvaceti sedmi let vystudují a budou vydělávat více než 2 000 USD měsíčně (Graf 2.2). V kontrolním vzorku bylo 35 % osob zatčeno pětikrát a více, zatímco mezi osobami, které prošly předškolním programem, bylo takových osob 7 % (Schweinhart a Weikart, 1993). Analýza přínosů a nákladů, založená na těchto údajích, ukázala návratnost 7 USD za každý vynaložený 1 USD (viz Tabulku 2.1).

Graf 2.1 Perryho předškolní studie High/Scope: Výsledky programu u osob ve věku 19 let

Pramen: J. R. Berrueta-Clement a kol. (1984).

Graf 2.2 Perryho předškolní studie High/Scope: Výsledky programu u osob ve věku 27 let

Pramen: Schweinhart a Weikart (1993).

Uvedené poznatky jsou pozoruhodné, vezmeme-li v úvahu časový interval mezi intervencí a výsledky. Vzorke byly malé a cílová skupina vysoce specifická, pokud jde o společensko ekonomické prostředí. Bylo by potřeba provést obdobné experimenty s početnějšími vzorky jednotlivců a rodin z širší škály cílových skupin. Je však třeba zmínit, že jak uvedl Weikart (spoluzakladatel projektu), mnohonásobný užitek z Perryho předškolního projektu přiměl pojišťovny k financování podobných programů vzhledem k jejich dlouhodobé investiční návratnosti (tj. u účastníků je vyšší pravděpodobnost, že si povedou dobře ve škole, najdou dlouhodobé stabilní zaměstnání a pořídí si tedy dům a automobil).

Dalších deset hodnotících analýz posouzených Shermanem (1997) se zaměřuje na kriminálně rizikové faktory a měří výsledky na základě pozdějšího snižování společensky škodlivého chování a zlepšování kognitivních schopností dětí, jejich vazeb k rodičům a rodičovských

schopností. Dalších pět intervencí bylo hodnoceno na základě jejich dopadu na zneužívání dětí. Všechny vykazují pozitivní výsledky.

Tyto programy mívají často značný efekt jak pro rodiče, tak pro děti, zejména z rizikových skupin. Například studie University v Rochesteru dospěla k 79 % poměrnému snížení výskytu týrání dětí u vysoce rizikových matek. Podobně Syrakuský program rozvoje rodiny dosáhl 73 % snížení počtu dětí svěřených pod úřední dohled do patnácti let věku (Lally a kol., 1988), a Olds a kol. (1997) uvádějí po patnácti letech trvání Programu Elmira v New Yorku v experimentální skupině snížení počtu zatčení o 66 %, snížení počtu problémů s chováním spojených se zneužíváním návykových látek u matek o 44 % a snížení počtu registrovaných případů týrání dětí o 46 %. Nejnověji Karoly a kol. (1998) ze společnosti RAND posuzovali efektivitu nákladů u devíti programů, které byly spojeny s vysoce kvalitním hodnocením, a došli k závěru, že míra jejich účinnosti byla ve většině případů značná.

Zatímco taková značná míra účinnosti může být spíše výjimkou než pravidlem (Sherman, 1997), pozitivní účinky zcela jasně přetrvávají a mohou v budoucnosti vést k významnému snížení závažné kriminality. Sherman (1997) odhadl, že pouze na základě poznatků o snížení počtu případů týrání dětí by například celostátní program návštěv v domácnostech v USA zabránil půl milionu závažných trestných činů. Pokud by se v podobné míře předešlo případům zanedbávání rodičovské péče, mohl by se počet závažných trestných činů, spáchaných později dětmi, snížit o dalších 800 000.

II) Rodinná terapie a rodičovská výchova

Sherman (1997) zkoumal 17 programů rodinné terapie a rodičovské výchovy. Tři programy, které měřily svůj dopad na kriminalitu, vykazaly mírně pozitivní účinek. Jeden z těchto programů, který nabízel kurzy pro rodiče desetiletých dětí po dobu od šesti do osmi měsíců, vykázal snížení kriminality přiznané respondenty již po roce (Kazdin a kol., 1992). V jiném případě rodičovská výchova a výuka sociálních dovedností u 160 sedmiletých chlapců po dobu dvou let vedly k podobnému snížení trestné činnosti přiznané respondenty po šesti letech, jakož i mírnému snížení oficiálně registrované kriminality (Tremblay a kol., 1995). Třetí program, který nabízel 1600 dětem ve věku šesti let, jejich rodičům a učitelům,

výuku sociálních dovedností po dobu čtyř let, vykázal v krátké době snížení kriminality přiznané respondenty, zlepšení výkonu rodičovských povinností a vazeb na rodinu a školu (Hawkins a kol., 1992).

Z dalších jedenácti programů byly čtyři soustředěny v poradnách a zaměřeny na rodiče dětí ve věku mezi sedmi a dvanácti lety, a sedm se odehrávalo v domácnostech a týkalo se rodičů dětí ve věku mezi třemi a pěti lety. Všechny programy poskytovaly různé formy rodičovské výchovy, poradenství a terapie, a v některých případech zahrnovaly též opatření týkající se chování dětí. S jedinou určitou výjimkou (Dishion a kol., 1992) bylo ve všech případech hodnocením zjištěno snížení výskytu společensky škodlivého chování, poruch chování a/nebo zlepšení výkonu rodičovských povinností.

Podobných programů je ve Velké Británii málo, ovšem např. v londýnské nemocnici Maudsley pracují s velmi agresivními dětmi a jejich rodiči. Využívají přitom obrazové záznamy a jednosměrná zrcadla, jejichž prostřednictvím ukazují rodičům, jak kontrolovat chování jejich dětí, aniž by bylo nutno se uchýlovat k fyzickým trestům či hrozbám. Dosud nepublikované výsledky z pilotní studie naznačují, že zlepšení v chování dětí přetrvává po deseti až dvanáctitýdenním kursu po dobu dvou let (Utting, 1996).

Celkově se kursy rodičovské výchovy zdají být schopné pomoci rodičům reagovat konstruktivněji, vychovávat dítě méně tvrdě, ovšem důsledněji, a předcházet situacím, jež vedou ke konfliktům. Nejslibnější přístupy kombinují rodičovskou výchovu s dalšími postupy, jako je výuka sociálních dovedností dětí a jejich schopnosti řešit problémy (Kazdin a kol., 1992), a strategie pro starší děti, založené na vrstevnících a proaktivním vedení tříd (O'Donnell a kol., 1995).

III) Ochrana rodiny

Ochrana rodiny zahrnuje intenzivní intervence vůči rodinám, kde jsou vztahy rodič – dítě významně napjaté nebo poškozené a dítě se ocitá v nebezpečí, že bude odebráno a svěřeno do úřední péče. Vedle značných potenciálních úspor dosažených tím, že se zabrání umístění dítěte mimo domov, mohou být programy ochrany rodiny efektivní po stránce nákladů také tehdy, pokud vedou ke snížení pozdější kriminality. Dostupné

poznatky o efektivnosti jsou omezené, i když projekty ochrany rodiny ve státech Washington (Tacoma Homebuilders) a Michigan (Families First) zaznamenaly úspěch ve smyslu udržení dětí mimo úřední péči (Utting a kol., 1993). Podle Uttinga a kol. (1993) budou k projektům, které vykazují úspěchy v práci s takovými rodinami, patřit spíše ty, které zdůrazňují potřebu zvýšení rodičovské hrdosti a stavějí na existujících silných stránkách dotyčných rodičů.

Komplexní strategie včasné intervence by spočívala v poskytnutí uceleného souboru předškolní výchovy dětí a podpory a výchovy jejich rodičů včetně intenzivní terapie v krajních případech. Ovšem přestože včasná intervence je slibná a nezbytná pro účinnou prevenci v raném věku, musí být doplněna dalšími opatřeními. Když dítě začíná objevovat okolní svět, význam rodinného života a rodičovství klesá tak, jak stoupá vliv školy a vrstevníků.

Opatření založená na škole

Opatření založená na škole mají za cíl snížit náchylnost ke kriminálnímu a společensky škodlivému chování. Mohou být rozdělena na projekty, které mají za cíl ovlivnit organizaci a étos škol, opatření proti šikaně a partnerství rodina – škola.

1) Programy pro změnu organizace

Na počátku osmdesátých let zahájil Úřad pro soudnictví nad mládeží a prevenci kriminality USA v rámci své Iniciativy pro alternativní vzdělávání 17 různých programů prevence kriminality, založených na školství, a to v oblastech s vysokou kriminalitou. Projekt byl založen na předpokladu, že změnou organizace školství lze předcházet kriminalitě a souvisejícím problémům, jako jsou nedokončené studium, rušivé chování a záškoláctví. Byly zkoušeny různé přístupy od poradenství ze strany vrstevníků až k vylepšování atmosféry na škole. Obecně byly zaznamenány určité pozitivní výsledky, včetně větší bezpečnosti, nižšího počtu útoků na učitele, nízkého počtu případů trestné činnosti, snížení pocitu odcizení a zlepšení sebepojetí žáků.

Projekt PATHE kombinoval institucionální změny s opatřeními vůči jednotlivcům za účelem zvyšování dosaženého vzdělání a snižování delikventního chování ve čtyřech středních a čtyřech vyšších školách v převážně černošských oblastech v centru města (Gottfredson a Gottfredson, 1986). Výsledky ukazují, že prvky projektu, zaměřené na *institucionální změny*, měly jeden rok od realizace programu malý, ovšem patrný dopad na kriminalitu a chování ve škole. Nejvýraznější zlepšení se projevilo ve zprávách a úředních záznamech o dočasných vyloučeních žáků ve třech experimentálních středních školách, která poklesla v průměru o 14 %. Na kontrolní střední škole míra dočasných vyloučení **stoupla** o 10 %. Podobná zlepšení však již nebyla zaznamenána v oblasti školních výsledků, docházky a sebepojetí, ačkoliv došlo k pozitivnímu posunu ve vazbě ke škole a významně poklesl pocit odcizení.

Naopak opatření zaměřená vůči *jednotlivcům* neměla žádný dopad na kriminalitu, vazby ke škole či sebepojetí, ale zlepšila přístup rizikových žáků ke vzdělání, což se projevilo mírným zlepšením docházky a školních výsledků.

Jiné hodnocení podobného projektu – *Projektu efektivních škol* – ukázalo po dvou letech výrazně větší snížení kriminality (Gottfredson, 1987). Tento projekt zavedl opatření ke zlepšení srozumitelnosti pravidel a jednotnosti při jejich prosazování, spolupráci při učení, častou kontrolu práce studentů, rozšíření okruhu mimoškolních aktivit, a zvyšování motivace a účasti ve vztahu k volbě povolání.

Výzkum o účinnosti školství celkově ukazuje, že školy charakteristické vysokou kvalitou práce v třídách, dobrým vedením a organizací, a v nichž se děti cítí podporovány jak po stránce citové, tak vzdělávací, nejlépe chrání své žáky před osvojením si kriminálního chování.

II) Opatření proti šikaně

U dětí, které šikanují ostatní, je obzvláštní nebezpečí, že se stanou pachateli závažné násilné trestné činnosti, a také je u nich vyšší pravděpodobnost, že vychovají děti, které budou samy šikanovat jiné (Farrington, 1993). V norském Bergenu byl ve 42 školách zvolen „celoškolní“ přístup k boji proti šikaně. Byla přijata zvláštní pravidla

týkající se šikany, do školních osnov byly zařazeny diskuse o šikaně, oběti byly povzbuzovány k ohlašování případů šikany a byl zaveden lepší systém dohledu nad školním hřištěm. Kromě zřetelného snížení šikany měla opatření za výsledek snížení společensky nežádoucího chování a viktimizace mimo školu. Pozitivní účinky trvaly nejméně po dobu 20 měsíců (Olweus, 1990 a 1991).

V Anglii zahrnoval podobný „celoškolní“ přístup zaměřený proti šikaně na 23 školách v Sheffieldu vytvoření přesných postupů pro předcházení šikaně a reakci na ni, zlepšování dohledu nad školním hřištěm a zařazení kursů pro rozvoj asertivity a schopnosti řešit problémy. Program byl v oblasti snížení šikany úspěšný na základních školách, ovšem měl relativně malý efekt na školách středních (Smith a Sharp, 1994).

Jiná opatření proti šikaně se v rámci projektu prevence násilí ve dvou čtvrtích Východního Londýna a Merseyside s vysokou mírou kriminality zaměřila na dvě základní a dvě střední školy. Stejně jako v Bergenu a Sheffieldu byl přijat „celoškolní“ přístup: došlo ke zlepšení dohledu a kontroly školních hřišť během přestávek, oběti získaly možnost obrátit se důvěrně na určené osoby, a byly zavedeny diskusní skupiny pro rodiče. Dva roky poté poklesla míra šikany ve třech z těchto škol (Pitts a Smith, 1995).

III) Partnerství rodina – škola

Včasná intervence musí, aby byla efektivní, zlepšovat jak výkon rodičovských povinností, tak i vzdělávání rizikových dětí, a to nejlépe po celou dobu dětství. Nejlepším způsobem, jak toho dosáhnout, je budování partnerství mezi dvěma základními zdroji socializace a neformální společenské kontroly – rodin a škol (Graham a Utting, 1996). Několik projektů v USA již začalo tento přístup realizovat.

V Oregonu byl vyvinut všeobecný intervenční program prevence poruch chování (Reid a kol., 1994). *LIFT (Společné zájmy rodin a učitelů)* je zaměřen na povzbuzování prosociálního a potlačování společensky nežádoucího chování doma i ve škole, a to prostřednictvím rodičovské výchovy, tříd pro rozvoj sociálních dovedností u dětí, strategií pro chování na hřištích, a zřízením telefonní linky škola – domov. Úvodní poznatky

naznačují okamžité výsledky v podobě snížení agresivity a společensky nežádoucího chování.

Program FAST Track je potenciálně jedním z nejslibnějších projektů typu rodina – škola (Conduct Problems Prevention Research Group, 1992). Je založen na spojeních, vytvořených mezi rodiči a školami v ranném věku dítěte, a to rozvíjením strategií, které tyto spojení udržují a zkvalitňují. Hlavním cílem je snížit společensky nežádoucí chování doma/ve škole prostřednictvím zkvalitnění vztahů rodič – dítě a rodina – škola, jakož i školního, sociálního a kognitivního rozvoje dítěte. Základními mechanismy k dosažení těchto cílů jsou rodičovská výchova, dvoutýdenní návštěvy v domácnostech, výuka sociálních dovedností, vedení při vzdělávání a intervence ve třídě ze strany učitele ke zlepšení kontroly chování.

K povzbuzení rodičů, aby pomáhali svým dětem dosahovat úspěchů ve škole, slouží jejich seznamování s tím, jak vytvořit uspořádané studijní prostředí stimulující k učení, jak komunikovat se školou a jak si vytvořit pozitivní vztah s učitelem dítěte. Současně jsou prostřednictvím návštěv v domácnostech informováni o tom, jak pomoci svým dětem lépe si osvojit techniky zvládnání zlosti a schopnost řešení problémů, které jsou jim jinak vštepovány ve škole. Využívají se rodinní koordinátoři, kteří pomáhají rodičům řešit některé z jejich vlastních problémů. Koordinátoři jsou k rodinám přidělováni na několik let, takže mají dost času na získání důvěry a poznání vzájemných osobních vztahů v rodině. Úvodní poznatky naznačují, že experimentální skupiny vykazují po roce známky zlepšení v oblasti kognitivních schopností, problémového chování a zapojení rodičů do vzdělávání dítěte (Dodge, 1993).

Opatření založená na vrstevnících

Sdružování s kriminálními skupinami vrstevníků je důležitým faktorem pozdější kriminality. Je však velmi těžké to ovlivnit a existuje jen velmi málo příkladů úspěšné intervence. Jednou z výjimek je projekt Střediska pro mládež v Jižním Baltimoru, který byl vybudován na práci Nadace Milтона S. Eisenhowera pro prevenci násilí. Projekt spojuje to nejlepší ze dvou jiných projektů, El Centro a Argus, což jsou oba

komunální projekty vytvořené k řešení zneužívání drog a závažné kriminality v centru města (viz Graham a Bennett, 1995). Projekt nabízí mladým lidem z rizikových skupin bezpečné prostředí k vybudování života založeného na důvěře, vzájemné úctě a spolupráci. Klienti tvoří širší rodinu společně s mladými pracovníky, kteří působí jako jejich instruktoři a zastánci. Podepisují se smlouvy a k udržení kázně a kontroly se využívá tlaku ze strany vrstevníků. Členové se učí zvládat zlost, čelit svému strachu, a je-li to možné, je jim umožněno získat pracovní kvalifikaci ve vazbě na konkrétní zaměstnání. Mezi osobami účastnicími se programu poklesly během 19 měsíců případy závažného kriminálního chování o třetinu ve srovnání s mírným nárůstem u kontrolní skupiny (Baker a kol., 1995).

Co nefunguje?

Je mnohem více příkladů programů, které se ukázaly být neúčinné, než těch, které fungují. Dryfoos (1990) a Gottfredson (1997) vyjmenovali řadu preventivních projektů, které byly zhodnoceny a shledány neúčinnými. Patří mezi ně studium jednotlivých sociálních případů, individuální a vrstevnické poradenství/terapie (posléze uvedené může být dokonce kontraproduktivní), farmakologické intervence (s výjimkou určitých forem násilné trestné činnosti), tělesné tresty, vyloučení ze školy, informační kampaně (zejména ve vztahu ke zneužívání návykových látek), zaměření na zábavní a společenská zařízení, zastrasování (např. „nažeňte jim strach“) a morální výzvy. Mnohé z nich byly založeny na jediném opatření, přičemž v současnosti se uznává, že preventivní program, aby byl účinný, musí zahrnovat řadu doplňkových opatření zaměřených na více rizikových faktorů primárních oblastí života dítěte (rodina, škola, vrstevníci a bydliště), a to nejlépe v různých stádiích vývoje (rané dětství, základní škola, dospívání) – Hawkins a kol. (1992).

Připouští se též, že programy, aby byly účinné, by se měly zaměřit na změnu chování, nikoliv jen na změnu postojů, hodnot a znalostí. Některé programy, které selhaly, jsou dále financovány s odůvodněním, že hodnocení bylo chybné (což je v některých případech oprávněné), nebo že se účinky dosud nedostavily (což by také v některých případech mohla být pravda). Je však nezbytné zajistit, aby výdaje na programy, které

neosvědčily svoji funkčnost, byly omezeny, a za tím účelem je třeba zvláště upozornit na programy, které se ukázaly být neúčinnými v různých prostředích.

Jaká je efektivita nákladů prevence kriminality?

Kvalitní vědecké poznatky o tom, co funguje v oblasti prevence kriminality, jsou skromné a omezují se téměř výhradně na několik projektů z USA. Jen málo hodnotících analýz poskytuje dostatečně podrobné údaje pro hodnověrné posouzení efektivity nákladů. Ačkoliv podobné preventivní programy existují i ve Velké Británii, nebyly vyhodnoceny na stejné úrovni jako v USA. Žádný z nich neposkytuje data o nákladech v takové formě, která by umožnila ekonomické vyhodnocení. Není tedy zřejmé, zda by níže popsané projekty byly úspěšné, pokud by byly aplikovány ve Velké Británii.

Welsh (v tisku) se zabýval literaturou o efektivitě nákladů opatření k prevenci kriminality. Celkem nalezl devět studií z USA a Kanady, které nabízely údaje o nákladech, z nichž však pouze sedm poskytlo dostatek podrobností k provedení určité formy ekonomické analýzy. Zkoumaný vzorek tvořily osoby od stadia plodu do osmnácti let věku. Většina projektů byla zaměřena na děti v raném věku a většinou byly realizovány v prostředí domova, ačkoliv jeden, Pracovní sbory (Job Corps), se týkal starší mládeže. Kromě dvou studií všechny ostatní zahrnovaly navazující opakované vyhodnocení po uplynutí doby 16 či více měsíců. Tabulka 2.1, zpracovaná podle Welshe, shrnuje dostupné poznatky.

Šest ze sedmi studií ukazují příznivý výsledek po stránce efektivity nákladů. Ekonomická návratnost jedné jednotky peněžitého vkladu se pohybuje od 1,06 jednotky až po 7,16 jednotky. Nejslibnějšími byly shledány projekty, které se zaměřily na nemluvnata, kojence a předškolní děti. Úspory spojené s poklesem kriminality tvořily významnou část zjištěného prospěchu. Další peněžitý prospěch spočíval v nižší závislosti na sociálních dávkách, vyšší zaměstnanosti sledovaných osob (a tedy vyšších daňových odvodech), nižší potřebě doučování a nižší potřebě využívání bezpečnostních a tísňových služeb.

Další otázky

Je důležité určit nejen to, co v oblasti prevence kriminality funguje, ale také jak mohou být pečlivě připravené programy prevence kriminality úspěšně realizovány. Na základě současných poznatků lze stanovit několik zásad, které představují významné prvky úspěšné přípravy a realizace účinných programů. Tyto zásady musejí být zahrnuty do strategie založené na poznatcích a orientované na problémy. Důležitou otázkou je, jak najít správnou rovnováhu mezi nasměrováním zdrojů na nejrizikovější jednotlivce či čtvrti, kde lze předpokládat nejvyšší prospěch, a zajištěním, aby investice nebyly plýtvány na potřebu např. obnovení sociální kontroly v oblasti, trpící narušením práva a pořádku.

Poznatky z USA a Nizozemí naznačují, že strategický přístup k prevenci kriminality musí kombinovat přístup „shora dolů“ s přístupem „zdola nahoru“, který je založen na existujících místních zdrojích, zejména na systému neformální podpory (Bright, 1997). Současné poznatky dále naznačují, že účinná opatření se musejí zaměřit na více než jeden rizikový faktor, poskytovat více než jednu službu, začít brzy (ale ne výhradně) a trvat relativně dlouhou dobu. Včasná intervence musí být doplněna „podpurným“ působením, vhodným z hlediska rozvoje dítěte, po celou dobu dětství těch nejrizikovějších dětí.

Mezi další důležité prvky patří:

- zapojení cílových skupin do přípravy a realizace programů;
- citlivost vůči významu kulturně rozdílných norem a hodnot;
- nasazení odborného personálu vyškoleného v preventivní práci a spolupráce mezi jednotlivými institucemi; a
- nezávislé, vědecky přesné zhodnocení, zahrnující složky průběhu a výsledku, obsahující určitou formu výzkumného návrhu, je-li to možné, a měřící účinnost v celém souboru výsledků.

Závěry

Tato kapitola ukazuje, že celá řada opatření zaměřených na děti, jejich rodiny, školy a přátele, působí preventivně na kriminalitu, nebo omezuje související rizikové faktory. Ukazuje rovněž, že některá z těchto opatření jsou nákladově efektivní a v nejlepších případech vedou k významné návratnosti původních investic. Nejvyšší prospěch přinášejí včasné intervence zaměřené nejen na rizikové děti, ale též na jejich rodiče a školy. Přinášejí výsledky ve více oblastech a mohou být daleko efektivnější po stránce nákladů, než opatření zaměřená výlučně na prevenci kriminality (Hawkins a Catalano, 1992).

Většina poznatků citovaných v této zprávě je založena na studiích ze Severní Ameriky. Nemůžeme si být jistí, zda to, co funguje v jedné zemi, bude stejně fungovat i v jiné. Rozšířené držení střelných zbraní, absence všeobecného veřejného zdravotnictví, etnické složení centrálních oblastí mnoha měst a dlouhá historie rozšířeného užívání tvrdých drog jsou jen některé z rysů americké společnosti, rozdílných od těch našich. Je tedy důležité, abychom začali rozvíjet strategie testování preventivních opatření v naší vlastní zemi.

V Anglii a Walesu se objevila řada slibných koncepcí, které je již třeba pouze řádně vyhodnotit. Utting (1997) popisuje přes třicet koncepcí. Možná se některé z nich ukáží efektivnější po stránce nákladů než ty, jejichž kompletně vyhodnocené výsledky jsou již v současnosti k dispozici. Jedním ze způsobů, jak vyzkoušet jejich účinnost, by mohlo být vytvoření projektu, který by ve vybraném vzorku vhodných menších oblastí zaměřil zdroje na existující instituce, jako jsou rodinná centra a školy. To by poskytlo konstruktivní mezistupeň mezi posunem od opatření v malém měřítku k centralizaci způsobů prevence kriminality, a souvisejícími výsledky v národním měřítku. Tento přístup by mohl být též využit k řešení otázek týkajících se zaměření, jako je všeobecné rozdělování zdrojů versus orientace na určité oblasti či rodiny.

Taková investice bude vyžadovat dlouhodobou perspektivu. Na základě výsledků srovnávací studie amerických poznatků, zpracované společností RAND, se dlouhodobé strategie odklánějící děti od kriminality jeví být nákladově efektivní (Greenwood a kol., 1996; Karoly a kol., 1998).

Tabulka 2.1 Odhadovaný přínos z nákladů podle studií o prevenci kriminality

Projekt	Stadium vývoje	Sledované rizikové faktory	Délka intervence	Odstup následné-ho srovnání	Výsledky	Přínos z nákladů
1.	Prenatální	Rodičovská výchova a plánování rodiny	2 roky	2 roky	Snížení zneužívání a zanedbávání; zlepšení vztahů rodič-dítě, IQ a rodičovské kázně	1,06
2.	Prenatální a narození	Rodičovská výchova a plánování rodiny	4 roky	Žádný	Snížení zneužívání a zanedbávání.	0,38
3.	3 – 4 roky	Kognitivní vývoj	1 – 2 roky	23 let	Snížení počtu zatčení a kontaktů s orgány sociální péče; zlepšení IQ a školních výsledků	7,16
4.	5 – 15 let	Rodinné prostředí	32 měsíců	16 měsíců	Snížení počtu zatčení; zlepšení sebepojetí, prosociálních dovedností a integrace do společnosti	2,55
5.	Průměrně 15 let	Vzdělání	4 roky	6 měsíců	Snížení počtu zatčení a kontaktů s orgány sociální péče; zlepšení školních výsledků	3,68
6.	Průměrně méně než 15 let	Kriminalita a problémy s chováním	10 týdnů	Žádný	Snížení počtu zatčení	1,40
7.	Průměrně 18 let	Vzdělání, nezaměstnanost	Neznámá	Průměrně 18 měsíců	Snížení počtu zatčení a zneužívání návykových látek; zlepšení zaměstnanosti, příjmů a školních výsledků	1,45

Legenda k projektům: 1. = Elmira Nurse Home Visitation; 2. = Hawaii Healthy Start; 3. = Perry High/Scope Pre-school; 4. = Participate and Learn Skills (PALS); 5. = Quantum Opportunities; 6. = Los Angeles County Delinquency Prevention; 7. = Job Corps.

Pramen: zpracováno podle Walshe (v tisku) – údaje o přínosech z nákladů vycházejí z jeho zprávy.

Odkazy

Baker, K., a kol. (1995). „*Violence Prevention Through Informal Socialisation: An Evaluation of the South Baltimore Youth Centre*“. Studies on Crime and Crime Prevention, ročník 4, č. 1. national Council for Crime Prevention: Stockholm, Sweden.

Bright, J., (1997). „Turning the tide: crime, community and prevention.“ Demos: London.

Capaldi, D.M., a Patterson, G.R., (1996). „Can violent offenders be distinguished from frequent offenders: Prediction from childhood to adolescence.“ Journal of Research in Crime and Delinquency, 33, str. 206-231.

Conduct Problems Prevention Research Group, (1992). „A Developmental and Clinical Model for the Prevention of Conduct Disorder: The FAST Track Program“. Development and Psychopathology, ročník 4, str. 509-527.

Dishion, T.J., a kol. (1992). „An Experimental Test of the Coercion Model: Linking Theory, Measurement and Intervention.“ In: McCord, J. a Tremblay, R.E. (eds) “*Preventing Anti-Social Behaviour: Interventions from Birth Through Adolescence*”. New York: Guildford Press.

Dodge, K.A., (1993). „The Future of Research on the Treatment of Conduct Disorder“. Development and Psychopathology, ročník 5, str. 311-319.

Dryfoos, J.G., (1990). *Adolescents at risk* . New York: Oxford University Press.

Farrington, D., (1993). „Understanding and Preventing Bullying“. In: Tonry, M. (ED) Crime and Justice, ročník 17. University of Chicago Press.

Farrington, D., (1996). „*Understanding and Preventing Youth Crime*“. Joseph Rowntree Foundation: York.

Gottfredson, D.C., (1987) „An Evaluation of an Organisation Development Approach to Reducing School Disorder.“ *Evaluation Review* 11, str. 739-763.

Gottfredson, D., (1997) „School-Based Crime Prevention“ In: Sherman, L. W., a kol. „*Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*“. US Department of Justice: Washington.

Gottfredson, D.C., a Gottfredson, G.D., (1986). „*The School Action Effectiveness Study: final report*“. Baltimore: John Hopkins University.

Graham, J., a Bennett, T. , (1995). „*Crime Prevention Strategies in Europe and North America*“ HEUNI: Helsinki.

Graham, J., a Bowling, B., (1995). „*Young People and Crime*“ . Home Office Research Study, č. 145. London: HMSO.

Graham, J., a Utting, D., (1996). „Families, Schools and Criminality Prevention“. In: Bennett, T. (ed) „*Preventing Crime and Disorder: Targeting Strategies and Responsibilities*.“ Institute of Criminology, University of Cambridge: Cambridge.

Greenwood, a kol. (1996). „*Diverting Children from a Life of Crime: Measuring Costs and Benefits*.“ Rand Corporation: Santa Monica, California.

Hawkins, J.D., a Catalano, R.F. , (1992). „*Communities That Care*.“ Jossey Bass: San Francisco.

Hawkins, J.D., a kol. (1992). „The Seattle Social Development Project: Effects of the first four years on protective factors and problem behaviours“. In: McCord, J. a Tremblay, R.E. (eds) „*Preventing Anti-social Behaviour: Interventions from Birth through Adolescence*.“ New York: Guildford Press.

Home Office (1987). „*Criminal careers of those born in 1953: Persistent offenders and desistance*.“ Home Office Statistical Bulletin č. 35/87. London: HMSO.

Karoly L.A., a kol. (1998). *Investing in our children*. RAND Corporation: Santa Monica, California.

Kazdin, A.E., Siegel, T.C., a Bass, D., (1992). „Cognitive Problem Solving Skills Training and Parent Management Training in the Treatment of Antisocial Behaviour in Children“. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, ročník 60, č. 5, 733-47.

Lally, J.R., a kol. (1988). „More Pride, Less Delinquency: Findings from the ten year follow-up study of the Syracuse University Family Development Research Program“. *Zero-to-three*, ročník 8, č. 4, str 13-18.

O'Donnell, J., a kol. (1995). „Preventing School Failure, Drug Use and Delinquency Among Low-income Children: Long-term Intervention in Elementary Schools“. *American Journal of Orthopsychiatry*, ročník 65 (1), str. 87-100.

Olds, D., a kol. (1997). „Long Term Effects of Home Visitation on Maternal Life Course and Child Abuse and Neglect: Fifteen Year Follow-up of a Randomized Trial“. *The Journal of the American Medical Association*, srpen 27, ročník 278, str. 637-643.

Olweus, D., (1990). „Bullying Among Schoolchildren“. In: Hurrelmann, K. a Losel, F. (eds) „*Health Hazards in Adolescence*.“ Berlin: De Gruyter.

Olweus, D., (1991). „Bully/victim Problems Among Schoolchildren: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention programme“. In: Pepler, D.J. a Rubin, K.H. (eds) „*The Development and Treatment of Childhood Aggression*“. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Pitts, J., a Smith, P., (1995). „*Preventing School Bullying*“ Crime Prevention and Detection Series, č. 63, Police Research Group. London: Home Office.

Reid, J.B., a kol. (1994). „*A Universal Prevention Strategy for Conduct Disorder: Some Preliminary Findings*“. Příspěvek přednesený na konferenci SRCAP, červen 1994, Londýn.

Schweinhart, L.J., a Weikart, D.P., (1993). „*A Summary of Significant Benefits: the High/Scope Perry Pre-school Study through age 27*“. High/Scope Press: Ypsilanti/Michigan.

Sherman, L.W. , (1997). „Family-Based Crime Prevention“. In: Sherman, L. W., a kol. „*Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*“. US Department of Justice: Washington.

Sherman, L. W., a kol. (1997). „*Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*“. US Department of Justice: Washington.

Smith, P.K., a Sharp, S., (1994). „*School Bullyin*“ London: Routledge.

Tremblay, R.E., a kol. (1995). „A Bimodal Preventive Intervention for Disruptive Kindergarten Boys: Its Impact Through Mid-Adolescence.“ *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, ročník 63, č. 4, str. 560-568.

Utting, D., (1996). „*Reducing Criminality Among Young People: A Sample of Relevant Pro grammes in the United Kingdom*.“ Home Office Research Study, č. 161. London: HMSO.

Utting, D., Bright, J., a Henricson, C., (1993). „*Crime and the family*“. Family Policy Studies Centre. Occasional Paper 16. London.

Welsh, B., (v tisku). „Economic Costs and Benefits of Primary Prevention of Delinquency and Later Offending: A Review of the Literature.“ in J. W. Coid a D. P. Farrington (eds.), *Early Prevention of Adult Antisocial Behaviour*, Cambridge: Cambridge Univeristy Press.

3 Situační prevence kriminality: účinnost aktivit na místní úrovni

Paul Ekblom

Úvod

Tato kapitola se zabývá situační prevencí kriminality (SPK), přičemž se zaměřuje na otázku, čeho může být dosaženo prostřednictvím lokálních opatření. Postupem na národní úrovni, zejména zamezováním budoucí „úrody trestné činnosti“, se zabývá podrobněji kapitola 4. K určení nákladové efektivity jsou uvedeny příklady výdajů a úspor. Kapitola se rovněž zabývá otázkami rizik a infrastruktury.

Předcházející kapitola této zprávy se zabývala podporou méně kriminální společnosti, a to zčásti prostřednictvím opatření zaměřených na pachatele či potenciální pachatele. SPK, jak její název napovídá, nemá za cíl působit na sklony či pohnutky *pachatelů*. Pokládá je za dané, a vychází z analýzy okolností, jež vedou k určitým trestným činům, zavádí specifické změny za účelem ovlivnění pachatelova *rozhodnutí* či možnosti spáchat tyto trestné činy na určitém místě a v určitém čase. Snaží se tedy spíše učinit kriminální jednání pro pachatele méně přitažlivé, než se spoléhat na odhalování, trestání či snižování kriminality např. prostřednictvím zkvalitňování společnosti či jejich institucí. Tyto odlišné přístupy jsou rozebrány v následujících kapitolách.

Přístup může být použit v jakémkoliv prostředí, na každý produkt či službu. Ty všechny jsou potenciálními cíli trestné činnosti. Hlavní přístupy k SPK jsou vyjmenovány v tabulce 3.1. Příklady zahrnují:

- ztížení dosažení cíle (např. zpevnování schránek na mince v telefonních budkách);
- kontrola přístupu k cílům trestné činnosti (např. domácí telefony u vstupu do budov);

- dozor (např. poplašná zařízení proti vloupání, průmyslová televize, lepší veřejné pouliční osvětlení);
- odstranění cíle (např. vyjímatelná autorádia);
- identifikace majetku (např. označování majetku);
- snižování pokušení (např. telefonní seznamy nerozlišující pohlaví účastníků);
- působení na svědomí (např. nápisy „I drobná krádež v obchodě je krádež“);
- kontrola faktorů, jež odstraňují zábrany (např. alkohol na veřejných akcích); a
- usnadňování dodržování zákona (např. zlepšení kontrol při odchodu).

Tabulka 3.1 Situační prevence kriminality: příklady hlavních přístupů

<p>1. Ztížení dosažení cíle</p> <ul style="list-style-type: none"> • zpevněné schránky na mince v telefonních budkách • zámky volantu v automobilech • přepážky proti vloupání v bankách 	<p>9. Odstranění cíle</p> <ul style="list-style-type: none"> • vyjimatelná autorádia • útluky pro ženy • telefonní karty odstraňující hotovost z veřejných telefonních automatů
<p>2. Kontrola přístupu k cílům trestné činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • hrazení kolem domů snižující vandalismus • domácí telefony • hlídači v domech s více bytovými jednotkami 	<p>10. Identifikace majetku</p> <ul style="list-style-type: none"> • označování majetku • schvalování vozidel • značkování dobytka
<p>3. Odklon pachatelů od cílů</p> <ul style="list-style-type: none"> • oddělování fanoušků na fotbalových zápasech • umístění pivnic • uzavírka ulic zamezující vyhledávání prostitutek 	<p>11. Snižování pokušení</p> <ul style="list-style-type: none"> • telefonní seznamy nerozlišující pohlaví účastníků • parkování mimo ulice • rychlé opravy
<p>4. Kontrola faktorů usnadňujících kriminalitu</p> <ul style="list-style-type: none"> • fotografie na kreditních kartách • tvrzené sklenice a lahve v pivnicích • hesla u mobilních telefonů 	<p>12. Odstraňování prospěchu</p> <ul style="list-style-type: none"> • inkoustové značení zboží • čištění graffiti • zablokování ukradených mobilních telefonů/videorekordérů
<p>5. Sledování vstupů a výstupů</p> <ul style="list-style-type: none"> • turnikety ve stanicích • kontrola zavazadel na letištích • elektronická ochrana zboží v obchodech 	<p>13. Určování pravidel</p> <ul style="list-style-type: none"> • celní prohlášení • předpisy proti obtěžování • registrace v hotelu
<p>6. Formální dozor</p> <ul style="list-style-type: none"> • měření rychlosti v dopravě a kamery na světelných signálech • poplašná zařízení proti vloupání • městští strážníci 	<p>14. Působení na svědomí</p> <ul style="list-style-type: none"> • měřiče rychlosti na okraji silnic • značky „I drobná krádež v obchodě je krádež“ • značky „Jen idioti pijí a řídí“
<p>7. Dozor zaměstnanců</p> <ul style="list-style-type: none"> • umístění telefonních přístrojů v dohledu zaměstnanců • hlídači parkovišť • průmyslové kamery 	<p>15. Kontrola faktorů, jež odstraňují zábrany</p> <ul style="list-style-type: none"> • zákonná věková hranice pro požívání alkoholu • V-čipy v televizorech blokující programy zobrazující násilí • kontrola užívání alkoholu na veřejnosti

8. Přirozený dozor <ul style="list-style-type: none"> • projektování s ohledem na „hájitelný prostor“ • lepší veřejné osvětlení • „zámoťkové“ sousedské hlídky 	16. Usnadňování dodržování zákona <ul style="list-style-type: none"> • jednoduchá kontrola při odchodu v knihovnách odrazující od krádeže knih • veřejné toalety • odpadkové koše
--	---

Poznámka: Umožnění realizace těchto různých aktivit spadá do působnosti celé řady ústředních či místních orgánů či úřadů veřejné moci i soukromých podniků.

Pramen: Zpracováno podle Clarka (1997).

Změna bezprostřední kriminální situace těmito různými způsoby zahrnuje tři základní přístupy: *odstrašování* (které činí trestný čin na pohled riskantnějším), *odrazování* (které jej činí obtížnějším či méně výnosným) a *odstraňování omluv* (které probouzí svědomí, jako v případě „i drobná krádež v obchodě je krádež“). Tyto přístupy vyžadují systematickou změnu kriminálního cíle, který je zranitelný a přitažlivý, *ochránců před kriminalitou*, kteří jsou nepřítomní či neschopní, a *katalyzátorů kriminality*, ať již úmyslných či z nedbalosti, nebo spočívajících v nepříznivém prostředí.

Realizace SPK

SPK může působit jak *v reakci* na nově vzniklý problém v oblasti kriminality, tak i *v předstihu*, prostřednictvím analýzy dopadů navrhovaných nových strategií, postupů a produktů na kriminalitu (ke zjištění, zda nemohou nedopatřením zvýšit příležitost k trestné činnosti), a prostřednictvím začlenění prevence do procesu vytváření návrhu. Může působit jak na *lokální úrovni* (např. vůči specifickým problémům s porušováním veřejného pořádku v konkrétní čtvrti), tak i na *národní/mezinárodní úrovni* (např. na zranitelnost konkrétního modelu automobilu). Do realizace SPK je zapojena celá řada sektorů – patří mezi ně široká veřejnost, soukromý sektor, samospráva, dobrovolnické a veřejnoprávní instituce. Může být realizována subjekty, které tak chrání samy sebe (nebo chrání ty, vůči nimž mají určitou zvláštní zodpovědnost – jako třeba bytová družstva vůči svým nájemníkům), subjekty, které mají „povinnost sloužit“ (policie či bezpečnostní agentury), i subjekty s širší

„povinnost péče“ (např. výrobci zajišťující, aby jejich zboží nebylo jednoduché odcizit či použít k usnadnění trestné činnosti). Úroveň nezbytné odbornosti se může pohybovat od obvyklých každodenních rozumných opatření až po vysoce vyvinuté technické kontroly v elektronických finančních systémech.

Okruh trestných činů citlivých na SPK

SPK lze využít u všech druhů trestné činnosti, nejen u „příležitostné“ či opatrovací majetkové kriminality. Případové studie (Clarke, 1997) ukazují úspěšné využití i u více promyšlených a výrazně motivovaných trestných činů a u těch, které byly spáchány otrlými pachateli (např. únosy letadel, loupeže v obchodech, vraždy, sexuální obtěžování a násilí). Spadají sem i závažné podvody.

SPK v širším kontextu prevence kriminality

SPK lze uskutečnit v celé řadě různých kontextů. V neformálním kontextu doplňují každodenní opatření vlastníků domů, podnikatelů atd. neformální sociální kontrolu. Dohromady tak přispívají neznámou, ovšem zřejmě velmi významnou měrou ke snižování kriminality. Formální kontext, v němž mají místo preventivní aktivity, zahrnuje:

- *policejní dozor a poradenství v oblasti prevence kriminality* – probíhá tradičně na základě požadavků ze strany veřejnosti či podnikatelů;
- *prevence orientovaná na komunitu* – kdy je určitá komunita chráněna jako celek nebo přijímá společná opatření vůči konkrétnímu problému, a kdy je mechanismus prevence zajištěn komunitou. Podrobněji je to popsáno v kapitole 5;
- *komunální bezpečnost* – kdy je prevence kriminality pokládána za celek zaměřený na zachovávání a zlepšování kvality života, podporu prostředí, kde mohou lidé žít v nejvyšší možné míře oproštěni od rizik, jako je trestná činnost;

- *kontrola kriminality* – kdy jsou přijímána opatření k udržení kriminality a porušování zákona na přijatelné úrovni nebo pod ní, a k zastavení nárůstu určitých problémů, spojených s kriminalitou, jakož i počtu a zručnosti pachatelů; a
- *snižování kriminality prostřednictvím širší sociální a ekonomické politiky* – např. podpora snižování pojistného v případě vyššího zabezpečení domu (hlouběji rozebráno v kapitole 4).

Silné stránky SPK

Silné stránky SPK již po dlouhou dobu vyplývají z hodnotících studií (např. Clarke, 1997). SPK je v souladu s běžnou ochranou svépomocí, kterou může posílit a stavět na ní. Jednotlivá opatření jsou intenzivně zaměřena. Předcházejí trestné činnosti na určitých místech, vůči určitým produktům atd., a mohou překlenout trvajících sociální problémy nereagující na jiné přístupy, přičemž doplňují ty přístupy, které se zabývají zacházením s pachateli nebo jejich zneškodňováním. Potenciálně ochraňují širší okruh kriminálních cílů a nevedou k nahrazování pachatelů jinými, přičemž nemají nepříznivé vedlejší účinky jiných přístupů, které vedou ke konfrontaci s policií, etiketizaci, ztrpknutí a kriminální nákaze pachatelů.

Odbourání pokušení prostřednictvím SPK může mít „násobící“ účinek, pokud je prevence zaměřena na trestné činy, jako jsou krádeže v obchodě – „klasický“ začátek kriminální kariéry. Zde může být bod, v němž se ochrana poskytovaná prostřednictvím SPK rozšiřuje od ovlivňování specifických taktických rozhodnutí pachatele k strategičtějšímu rozhodování o upuštění od páchaní trestné činnosti. SPK typicky vyžaduje kratší dobu k realizaci a k účinku. To má mnoho výhod, včetně předcházení prudkému nárůstu kriminality (viz níže).

Prevence prudkého nárůstu

Za určitých okolností mohou specifické trestné činy zaměřené proti specifickým cílům zaznamenat prudký nárůst. Jedna ze studií (Ekblom, 1987) dokládá efektivitu nákladů v tomto kontextu. V Londýně došlo k vlně loupeží na pobočkách pošty, přičemž se jejich počet zvýšil ze 70 v roce 1980 na 250 v roce 1981. V důsledku opatření spočívajícího v zavedení bezpečnostních přepážek počet loupeží výrazně klesl a do roku 1986 se snížil na zhruba 100 ročně. Vyhodnocení investic do zvýšení bezpečnosti ukázalo, že v letech 1983 – 1986 přinesly roční návratnost ve výši *jedné třetiny až poloviny původních výdajů*. I pokud by se prospěch zastavil v tomto bodě, přesto by investice měly návratnost 1,3 GBP – 2 GBP za každou vynaloženou libru. Pokud by SPK nebyla realizována, nárůst počtu loupeží by se podle všeho mohl zastavit, ovšem na vyšší úrovni. Nicméně vyžadovalo by to mnohem drastičtější prostředky, jako je uzavírání poboček. Vyčíslení těchto významných „hypotetických negativních důsledků, jimž bylo zabráněno“, zůstává problémem.

SPK může využít „zaměřitelnosti“ problémů spojených s kriminalitou – opakovaná viktimizace, zranitelná místa, zranitelné produkty – ke zvýšení efektivity nákladů. Obecněji řečeno, jednotlivá opatření lze *relativně* snadno spojit s výsledky. Výsledky hodnocení tedy mohou být přímo zapracovány do strategie ochrany společnosti.

SPK: zhodnocení rizik

V oblasti situační prevence jsou obzvlášť kvalitně vyvinuta hodnocení průběhu. Určují z praktické perspektivy co nefunguje a kdy. Naznačují, že žádný z potenciálních problémů není nevyhnutelný, a že obvykle může být v praxi minimalizován. **Ale zajistit, aby přínosy SPK trvale převyšovaly náklady – což mohou činit s velkým přebytkem – znamená investovat do úrovně odborníků a informačního a školícího systému.**

Možná omezení

Je třeba vzít v úvahu řadu potenciálních problémů:

- kritici SPK tvrdí, že přesunutí kriminality na jiné, hůře chráněné cíle, dobu a místa, prospěch snižuje. Pro příklady není třeba chodit daleko, **ovšem nedávný výzkum ukazuje, že je tomu tak pouze v omezené míře** (např. Hesseling, 1994). Pachatelé se často chráněným oblastem vyhýbají více než je nutné, čímž dochází k „rozptylu přínosů“, který vyrovnává či nahrazuje důsledky přesunutí;
- neúčinnější metody SPK se stávají zastaralými. Dochází k tomu rychleji, pokud pracují s *klamně* se zvyšujícím pocitem rizika u pachatele (např. průmyslové televize s nepočetnou obsluhou, která by je sledovala). Pachatelé postupem času vyvíjejí protiopatření. Společensko-technologické změny přinášejí nové cíle (přenosné počítače, mobilní telefony), nástroje (akumulátorové vrtačky) a způsoby šíření kriminálních technik (Internet).
- tak jako u jiných metod snižování kriminality, i zde existuje jen několik málo univerzálních prostředků. Ty, které fungují, jsou obecně závislé na souvislostech. Kromě toho, bez zajištění odpovídající odbornosti nebo úrovně, je SPK obzvláště náchylná k podlehnutí módnosti, povrchním efektům a používání přístupu práce „podle kuchařky“ (kdy jsou techniky, úspěšné za určitých podmínek, aplikovány za jiných podmínek bez ohledu na souvislosti); a
- často je nezbytné „*působení na dálku*“, když osoby odpovědné za snižování kriminality musejí získat ostatní pro realizaci opatření v lokálním kontextu (viz kapitoly 4 a 5).

Možné negativní důsledky

Poznatky o negativních důsledcích SPK jsou skromné. Je-li ovšem zjištěn potenciál ke způsobení škody, měl by být odstraněn nebo zvládnut. Ačkoliv posun od relativně „neškodné“ kriminality k závažnější trestné činnosti je pravděpodobně velmi omezený, pokud se to stává, je třeba tomu

čelit. Pokud jsou příprava či realizace prováděny necitlivě, mohou zvyšovat obavy, omezují svobodu *legitimních* uživatelů (zboží, prostředí či služeb), pěstují pocit „trestání obětí“, a vytvářejí nepříjemné prostředí zatvřelosti a obležení. Nezbytné je proto pozitivní jednání, které tomu všemu zabrání.

Určité druhy opatření mohou být vnímány jako ohrožení soukromí (např. zneužívání průmyslové televize či zneužívání registrace osobních údajů). Výzkum prokázal, že lidé jsou připraveni akceptovat rozumné využití dohledu průmyslové televize v obchodech a na veřejných místech, ovšem jsou proti povinnému prokazování totožnosti. V každém případě musí být vykonáván dohled nad soukromými bezpečnostními firmami s nekvalifikovanými či nedostatečně kontrolovanými „hlídači“, aby bylo zabráněno zneužití.

Pečlivá příprava a vedení jsou nezbytné k zabránění narušování bezpečnosti či pohodlí, k nimž může SPK vést. Falešné poplachy (v přibližně 90 % případů vyřízených policií se jedná o falešný poplach) vedou k plýtvání policejním časem a způsobují hluk na veřejnosti. Jistá (nepříliš spolehlivá) americká studie efektivity nákladů (Hakim a kol., 1995), uvádí *ztrátu* 0,35 USD za každý dolar vynaložený na poplašná zařízení. Věc by mohly zlepšit nové technologie a postupy.

Rozdělení přínosu a újmy

Způsob, jakým mají různé skupiny jednotlivců prospěch z preventivních opatření, nebo jakým jsou jimi poškozovány, vyžaduje pečlivou úvahu (Field, 1993):

- SPK *laissez-faire* může vést k nespravedlnosti a přesunu kriminality z bohatších osob na ty, které nejsou tolik schopné samy se chránit nebo získat prostředky z veřejných zdrojů (viz kapitolu 5 pro podrobnosti o tomto problému);
- nežádoucí efekty SPK, jako je hluk poplašných zařízení automobilů, mohou dopadat na ostatní. V této oblasti je nezbytné působení místních i národních politických představitelů;

- úroveň ochrany, odpovídající z pohledu jednotlivce, nemusí zajistit snížení kriminality ve společnosti jako celku; a
- tam, kde jsou problémy spojené s kriminalitou „externalizovány“ (tj. tam, kde ti, kdo kriminalitě vytvářejí podmínky nejsou sami následnými trestnými činy postiženi), by mohly být zavedeny sankce, které by podporovaly opatrnost.

SPK – rozsah účinku na kriminalitu

Hrubý účinek

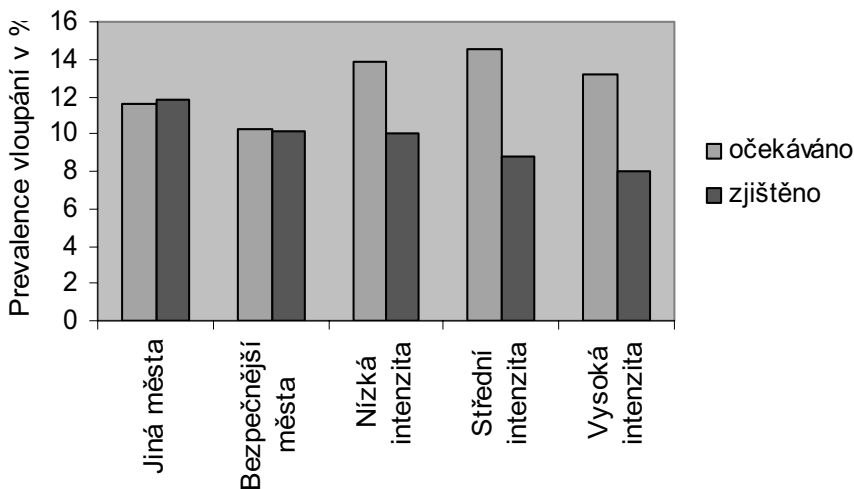
Hodnocení SPK ukazují kolísavou úspěšnost. Kvalitní ukázkové projekty a hodnotící posudky soustředěné na úspěšnost naznačují maximální účinek SPK, pokud je vhodně zaměřena, navržena a realizována. Příslušné rozpětí by v daném případě činilo **40 – 70 % snížení předpokládané míry kriminality**. Taková by byla hrubá míra účinku na cílovou oblast, nepočítáme-li s přesunem kriminality (viz níže). Rozvoj SPK Ministerstvem vnitra a jinými úřady byl patrně doprovázen hodnocením více než většina ostatních způsobů snižování kriminality. Přesto pouze několik málo těchto aktivit vykazuje výsledky, které lze zobecnit na obdobné podmínky na jiných místech a v jiné době (zvláště ty, které Sherman a kol., 1997, pokládají za slibné či lepší – viz Přílohu A).

Spolehlivá hodnocení rozsáhlejší realizace SPK (na rozdíl od rozvojových či zkušebních projektů) jsou vzácná. Tato skutečnost obzvláště omezuje naše vědomosti o účinnosti opatření, zahrnujících méně propracovaný způsob výběru cílové oblasti a plánování. Jednou z výjimek bylo Ministerstvem vnitra provedené hodnocení převážně situačních opatření proti vloupání do bytů a domů, realizovaného v rámci programu Bezpečnější města (Ekblom a kol., 1996a, b). V uvedeném programu byla realizována relativně rozsáhlá opatření v podobě přibližně 500 projektů po dobu několika let. Koordinátoři a osoby, podílející se na realizaci, měli k dispozici jasně omezený okruh preventivních metod a postupů. Vyhodnoceno bylo téměř 300 projektů za využití buď výběrových šetření, nebo údajů o registrované kriminalitě (nebo obou). Graf 3.1 znázorňuje výsledky výběrových šetření u 96 projektů (údaje o registrované kriminalitě

vykazují velmi podobné výsledky). V závislosti na obvyklém počtu vloupání, intenzitě opatření a použitých kritériích výsledku se účinek pohyboval mezi přibližně 10 % a přibližně 50 % snížením oproti předpokládané míře kriminality. Možný je i další prospěch: opatření Bezpečnější města většinou předcházela následnému soustředění na problematiku opakované viktimizace, což slibuje další zvýšení účinku; také kvalita opatření nebyla vždy vysoká. K poznatkům z programu Bezpečnější města se v různých bodech vrátíme níže, abychom ilustrovali rozsah problematiky efektivity nákladů.

Graf 3.1 Bezpečnější města – pozorovaná a předpokládaná prevalence případů vloupání po preventivních opatřeních

(dvojsloupce 1 a 2 jsou srovnávací oblasti, v nichž nebyla realizována opatření, dvojsloupce 3 – 5 náleží oblastem, v nichž byla realizována opatření různé intenzity)

Existují důkazy o tom, že kombinace SPK s dalšími druhy opatření vede k prospěchu přesahujícímu to, co by bylo možno očekávat na základě výsledků, dosažených jejich oddělenou realizací. Tato skutečnost byla zjevná např. v programu Bezpečnější města, kde strategie snížení lokální kriminality, zaměřené na celou řadu problémů spojených s trestnou činností, spojily SPK s opatřeními orientovanými na pachatele. Podobný synergický

prospěch lze očekávat, když je SPK kombinována s běžnou policejní činností, např. zásahy proti překupníkům či mnohonásobným pachatelům. Nicméně nadšení pro všeobjímající přístupy by mělo být mírněno výběrem nákladově efektivních kombinací preventivních metod.

Podnikatelská sféra může samozřejmě také přímo přispívat ke snižování kriminality (a ve vhodných případech může role státu spočívat jednoduše v podpoře tohoto příspěvku). Nedávné vyhodnocení převážně situačních opatření, přijatých od roku 1990 za účelem kontroly narůstajícího problému podvodů s plastovými kartami, potvrdilo velký úspěch (Levi a Hendley, 1998). Objem podvodů s platebními, šekovými, kreditními a úvěrovými kartami se ve Velké Británii v období 1991 – 1995 snížil téměř na polovinu (z přibližně 120 milionů GBP). Podíl objemu podvodů na obratu z prodeje zboží klesl z 0,34 % na 0,09 %. K přímému finančnímu prospěchu z nižších ztrát je třeba přidat ochranu důvěry v bankovní systém.

Čistý účinek

Přesun kriminality na jiné cíle by mohl snižovat čistý účinek SPK, ovšem *rozptyl přínosů* by jej zase zvýšil (jak již bylo uvedeno výše). Vyhodnocení vloupání v rámci programu Bezpečnější města zjistilo celou řadu účinků za různých podmínek. Přesun do sousedních oblastí bylo možno vysledovat v případech, kdy opatření proti vloupání dosáhla nízké intenzity. Tam, kde měla opatření střední či vyšší intenzitu, převážil rozptyl zisku přesun kriminality přinejmenším v bezprostředně sousedících oblastech. Opatření proti *vloupání* s nízkou intenzitou rovněž patrně v dané oblasti vedla k „přehození výhybky zločinu“ na *jinou majetkovou kriminalitu*, ovšem v případě vyšší intenzity přispěla ochrana proti vloupání i ke snížení ostatních majetkových trestných činů.

Efektivita nákladů SPK

Studie o efektivitě nákladů SPK jsou velmi vzácné. Nedávný průzkum (Welsh a Farrington, v tisku, 1998) napočítal pouze 13 studií (včetně vyhodnocení programu Bezpečnější města), které obsahovaly zhodnocení finančních nákladů a přínosů. Shrnutí osmi z nich, které byly zkoumány podrobně, přináší tabulka 3.2. Poměr nákladů k přínosům, uvedený

v tabulce, lze pokládat za ilustraci škály, ve které se SPK převážně pohybuje. Podle vyjádření autorů „Neučinili jsme pokus určit, která ze studií nabízí nejprůzračnější ekonomickou návratnost investic, a to z důvodu malého vzorku zkoumaných studií a různé metodologické přesnosti hodnocení jednotlivých programů a ekonomických analýz“. Abychom získali úplnější obrázek, musíme přeskočit mezi praktickými a principiálními odhady (včetně již uvedeného materiálu o silných stránkách a omezeních), a čerpat z hodnocení, která nejsou tak spolehlivá, jak by bylo žádoucí.

Tabulka 3.2 Odhadované náklady a přínosy podle studií o situační prevenci

<i>Autoři</i>	<i>Sledované trestné činy</i>	<i>Podmínky intervence</i>	<i>Metoda intervence</i>	<i>Poměr nákladů k přínosům</i>
Cirel a kol. 1977	Vloupání	Domácnost (Seattle)	Sousedské hlídky	0,4
Ekblom a kol. 1996	Vloupání	Domácnost (Bezpečnější města)	Větší ztížení dosažení cíle (přínosy počítány po dobu dvou let)	1,8 (vyšší při zaměření na oblasti s vyšší kriminalitou)
Forrester a kol. 1996	Vloupání	Domácnost (Kirkholt)	Odstranění cíle (automaty na mince) + opakovaná viktimizace	5
Clarke a McGrath 1990	Loupež	Sázková kancelář	Ztížení dosažení cíle	1,7
Painter a Farrington 1997, 1998	Obecně trestné činy proti majetku a člověku	Ulice a chodníky	Přirozený dozor (veřejné osvětlení)	3,1 – 4,7
Skilton 1988	Vandalismus	Sídliště	Dozor zaměstnanců – hlídač domu	1,4
van Andel 1989	Vandalismus, podvody s poplatky za dopravu, napadení	Veřejná doprava	Formální dozor – zvláštní dopravní úředníci	0,3

Pramen: Zpracováno podle Welshe a Farringtona (1998).

Poznámky:

U studií, uvedených v tabulce, provedli Welsh a Farrington (1998) podrobné ekonomické analýzy. Poměr nákladů k přínosům byl Welshem a Farringtonem počítán (za využití dat dostupných z veřejných zdrojů) na

základě předcházení kriminálním skutkům. Doba, po kterou přínosy vznikaly, není z analýzy nákladů a přínosů Welshe a Farringtona vždy jasná. Je vhodné uvést upozornění autorů: „Neučinili jsme pokus určit, která ze studií nabízí nejpříznivější návratnost investic, a to z důvodu malého vzorku zkoumaných studií a rozdílné metodologické přesnosti hodnocení jednotlivých programů a ekonomických analýz.“

Efektivita nákladů SPK ve stadiu návrhů – předpoklad

Jestliže je SPK aplikována ve *stadiu návrhů* např. domů, automobilů, spotřební elektroniky, elektronického pokladního systému v obchodech či systému sociálních dávek, může být velmi efektivní při předcházení trestné činnosti (viz kapitolu 4). V některých případech je kvalifikovaná úvaha jedinou nezbytnou investicí k odhalení slabého místa, které při pohledu zpět může být až bolestně zjevné (např. vybavení pojízdných nádob na odpadky strmějšími šikmými poklapy za účelem zabránění jejich využití jako pomůcek ke šplhání). Neschopnost čelit zranitelnosti v tomto stadiu by mohlo zanechat vlastníkům, uživatelům i společnosti jako celku dědictví kriminality na řadu let v případě motorových vozidel, či řadu desetiletí v případě budov.

Důkazy o účinnosti (pokud ne přímo o nákladové efektivitě) státem organizovaných lokálních opatření ve stadiu návrhů pochází z holandského modelu „Zabezpečeného bydlení“ (Scherpenisse, 1997). Projektová dokumentace, aby byla schválena, musí splňovat standardy, které zahrnují zapojení obyvatel, správu čtvrti, hlídání domu a plán budovy obsahující rozložení pokojů a dveří a ztížení dosažení cíle. Vyhodnocení provedené v Rotterdamu ukázalo po jednom roce 70 % snížení počtu případů vloupání mezi těmito novými domy zapojenými do programu v porovnání s ostatními domy.

Efektivita nákladů SPK ve stadiu nápravy

Pečlivá definice opatření proti vloupání umožnila v rámci hodnocení programu Bezpečnější města odhadnout hrubé náklady na dosažený účinek, pokud jde o *nápravná* bezpečnostní opatření. Dvě nezávislá měření

výsledků (registrovaná kriminalita a výběrové šetření) poskytla nápadně podobné odhady, pohybující se mezi 300 GBP až 900 GBP na každé vloupání, jemuž bylo zabráněno, přičemž tyto odhady byly založeny na předpokladu trvání účinku pouze po dobu dvou let. Nižší údaj se týkal realizace ve vysoce rizikových oblastech příznačných pro města. Vyšší údaj se týkal oblastí s celostátně průměrným rizikem vloupání. Údaje byly postaveny proti odhadovaným finančním nákladům vloupání pro oběti a stát ve výši přibližně 1.100 GBP.

Odhad vyčíslil, že opatření proti vloupání v rámci programu Bezpečnější města, jež byla převážně situačního charakteru, stála přibližně 4 miliony GBP (+ 2,6 milionu GBP na finanční stimuly) na financování akcí zaměřených *přímo* proti vloupání. Připočítáme-li další náklady na opatření v rámci programu Bezpečnější města, zaměřená na *ostatní* trestné činy a režijní náklady na administrativu programu, budou *celkové* náklady činit přibližně 31 milionů GBP. Díky programu bylo zabráněno přibližně 56.000 případům vloupání, jejichž náklady pro oběti a stát by činily 62 milionů GBP. Jen přínos ze snížení počtu případů vloupání byl tedy dvojnásobný oproti nákladům na celý program (který se zabýval mnohem širším okruhem trestných činů). Po celou dobu programu byl přesun kriminality spojený s akcemi proti vloupání hodnocen jako přinejmenším kompenzovaný rozptylem zisku, ačkoliv toto tvrzení je pouze „hrubým“ odhadem. Vedle toho bylo dosaženo sociálních a psychologických přínosů. Porovnání efektivity nákladů v závislosti na intenzitě opatření je popsáno níže.

Srovnání efektivity nákladů mezi intenzitou opatření a rozsahem

Snížení rizika vloupání prostřednictvím opatření v rámci programu Bezpečnější města bylo významnější tam, kde opatření proti vloupání byla intenzivnější, ovšem dosažení takového vyššího poklesu stálo neúměrně více. Odhady „mezních nákladů“ na jeden případ vloupání, jemuž bylo díky spuštění více financovaného programu zabráněno navíc, se pohybovaly mezi 1.100 GBP v nejrizikovějších oblastech a 3.300 GBP v oblastech méně rizikových. Vyjádřeno v hrubých číslech, instituce zaměřené na prevenci kriminality s omezeným rozpočtem, jako v případě Bezpečnějších měst (250.000 GBP na rok a město v případě programu BM 1, 100.000 GBP na rok a město v případě programu BM 2), by mohly využít své prostředky účelněji, kdyby vydávaly méně prostředků na jednu domácnost. Nedošlo by tím k podstatnému snížení *přímého* účinku opatření v cílových oblastech, neboť pouhá existence byť i skromného opatření má patrně silný efekt (pravděpodobně tím, že celou oblast učiní méně atraktivní pro pachatele vloupání). Tato „skromnost“ by tedy stála za úvahu. Nevýhody takového postupu by ovšem zahrnovaly kompenzaci snížení kriminality, jejím přesunem do jiných oblastí či na jiný druh trestné činnosti, jakož i nezdar snahy uklidnit obavy občanů z vloupání či zlepšit jejich úsudek o místě bydliště (veškeré tyto problémy byly odstraněny pouze tehdy, pokud opatření byla intenzivnější). Uvedený postup by mohl být rovněž obzvlášť zranitelný vůči návyku pachatele, neboť by zkracoval dobu trvání účinku.

Další přínosy a náklady

Mnohá opatření SPK jsou rovněž zaměřena na snížení strachu z kriminality. Některá z nich jsou zjevně úspěšná. Ovšem výzkum v oblasti hodnocení přímého přínosu SPK, *týkajícího se chování* v oblasti kvality života, jako je rostoucí využívání a požitek lidí ze své lokality, nebo příspěvku SPK ke společensko ekonomické obnově, je skromný. Z hlediska podnikatelské sféry může snížení počtu případů podvodu, napadení, loupeže, poškozování cizí věci atd., k němuž může SPK vést zejména, přinést prospěch ve smyslu vyšší výnosnosti, zlepšení poměrů zaměstnanců, zabránění závažných provozních výpadků a důvěry spotřebitelů. Širší společnost pak může získat prospěch z nižších cen a zvýšených investic do vybavenosti, jakož i z toho, že obchodníci nebudou opouštět oblasti s vysokou kriminalitou.

SPK – jaké části kriminality ve Velké Británii může předejít?

Omezení míry, v jaké mohou být problémy s kriminalitou ve Velké Británii řešeny prostřednictvím SPK, není teoretického, nýbrž praktického charakteru a je spojeno s efektivitou nákladů. SPK pravděpodobně s velkými náklady přispívá k významnému snížení počtu případů únosů letadel, ale stejně tak je třeba vzít v úvahu náklady vznikající v případě, že se opatření *nerealizují*.

Zaměření na oblasti s vysokou kriminalitou: srovnání mezi rozsahem a efektivitou nákladů

Pro možný *celostátní* účinek opatření proti vloupání v rámci programu Bezpečnější města byly vypočítány dva alternativní odhady:

a) zaměření na vysoce rizikové oblasti, zahrnující desetinu z 20 milionů domácností v zemi, povede k 5,5 % snížení celostátní úrovně počtu vloupání a hrubému finančnímu přínosu přibližně *dvaapůlkrát vyššímu, než vynaložené prostředky* (přínos 94 milionů GBP při výdajích 38 milionů GBP); a

b) pokrytí poloviny domácností v zemi sníží celostátní úroveň počtu vloupání téměř o 1/8, ovšem finanční přínos bude pouze o třetinu vyšší, než vynaložené prostředky (přínos 205 milionů GBP při výdajích 151 milionů GBP).

Promyšlenější způsoby zaměření opatření by mohly zvýšit návratnost v obou případech, ovšem vyžadovaly by investice na obstarání nezbytné informační základny. Hledání rovnováhy mezi zaměřením opatření, jejich rozsahem, nákladovou efektivitou a náležitým rozdělováním zdrojů, je nakonec záležitostí politické volby.

Pokusy nastínit účinek na celostátní úrovni jsou vzácné u kteréhokoliv preventivního přístupu. Bylo to však provedeno s výsledky programu prevence vloupání Bezpečnější města. Výsledky (níže) rovněž poskytují srovnání mezi rozsahem pokrytí celostátních problémů spojených s kriminalitou a efektivitou nákladů.

Některé z dalších oblastí, v nichž jsou vyhlídky SPK v celostátním měřítku slibné, jsou rozebrány v kapitole 4.

SPK – infrastruktura nezbytná k fungování

Kvalitní SPK vyžaduje více než jen zdroje potřebné jednoduše k realizaci jednotlivých opatření:

- pro metody SPK, které závisejí na odstrašení pachatele, je hlavní skrytou složkou systém trestní justice dostatečně účinný k tomu, aby rizika pro pachatele byla spolehlivá. To znamená, že SPK musí působit v souladu s obecnou kontrolou kriminality. Může jí ovšem přinést značné úspory a významné dodatečné přínosy;
- k účinnému zaměření preventivních opatření, jakož i ke sledování, optimalizaci a vyhodnocení již realizovaných opatření, jsou nezbytné kvalitní údaje;
- zajištění kvality – zaručit, že plány a vyhodnocení budou v souladu se zásadami prevence a budou vhodné, vyžaduje koordinaci, dohled a sledování velkého množství lokálních opatření. Namáhavost této činnosti lze snížit, bude-li SPK rozvíjena jako odborná disciplína;
- pracovníci na místní úrovni potřebují školení a podporu. Musejí být dostatečně odborně na výši, aby řešení přizpůsobovali místním podmínkám a optimalizovali své počáteční aktivity na základě zkušeností;
- každý obor prevence vyžaduje důkladný výzkumný a informační program. K získání praktických znalostí o principech činnosti v rámci SPK jsou rovněž třeba zkušební projekty a spolehlivé vyhodnocení; a
- samotné vyhodnocení vyžaduje další investice, aby bylo schopno poskytovat dostatečně spolehlivý materiál. Zapotřebí je každodenní práce a včasné informace, a to jak o *výsledku*, tak o *výstupech opatření*, rozložených na lokální úrovni.

Závěry

SPK může významně přispět ke kontrole kriminality. Jsou-li náležitě zaměřena a citlivě realizována, opatření SPK fungují a jsou nákladově efektivní. Odstraňování příležitostí k páčání trestné činnosti doplňuje přístupy, řešící pachatelovy sklony a motivaci ke spáchání trestného činu prostřednictvím formálního systému trestní justice i mimo něj. SPK především nabízí pokrytí širokého okruhu problémů spojených s kriminalitou, které ostatní přístupy nemohou postihnout, úzce zaměřená opatření slibující rychlý úspěch, jakož i příležitost v krátké době postihnout společenské problémy, které mohou vést k trestné činnosti. SPK není návodem ke zrušení oblasti represe a zacházení s odsouzenými pachateli. Spíše ji lze pokládat za způsob, jak represu učinit více „poslední možnou reakcí“ na kriminalitu. Úspěšná SPK – zejména je-li náležitě medializována – může zmírnit tlak veřejnosti na spoléhání se na retribuční rysy kontroly kriminality.

SPK nezahrnuje hrdinské zásahy, policejní honičky ve vysokých rychlostech, ani soudní dramata – její přitažlivost tedy musí být (jako je tomu u veřejného zdravotnictví) zdůvodněna racionálněji. Část této přitažlivosti může vyplývat z technologických kouzel a přechytračení pachatelů. Může být též pokládána za součást každé „zodpovědné společnosti“. Pokud se lidé a instituce nechraní sami přesto, že jim je k tomu nabízen vhodný návod, přivodí si negativní důsledky a značné výdaje, neboť povzbuzují kariéru pachatelů vidinou snadného prospěchu. Pouhé přenesení těchto důsledků a nákladů na jiné subjekty však pachatele neodradí. Pokud se lidé a instituce uváženě nevěnují též tomu, jak zabránit vytváření příležitostí ke spáchání trestného činu proti *jiným subjektům*, pouze „exportují“ kriminalitu do zbytku společnosti (podobným způsobem, jako dochází ke znečišťování životního prostředí).

Odkazy

Cirel, P., Evans, P., McGillis, D. a Whitcomb, D., (1977). *An exemplary project: Community crime prevention*. Seattle, Washington: National Criminal Justice Reference Service.

Clarke, R., (1997). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies (2nd Edn)*. Albany, N.Y.: Harrow and Heston

Clarke, R., a McGrath, G., (1990). Cash reduction and robbery prevention in Australian betting shops. *Security Journal*, 1:160 163.

Eklblom, P., (1987). *Preventing robberies at sub-Post Offices: an evaluation of a security initiative*. Home Office CPU Paper 9. London: Home Office.

Eklblom, P., Law, H., a Sutton, M. (1996a) *Safer Cities and domestic burglary*. HORS 164. London: Home Office.

Eklblom, P., Law, H. a Sutton, M., (1996b) *Domestic burglary schemes in the Safer Cities Programme*. Research Findings 42. London: Home Office.

Field, S., (1993). Crime prevention and the costs of auto theft: an economic analysis. *Crime Prevention Studies*, 1:69-92.

Forrester, D., Frenz, S., O'Connell, M., a Pease, K., (1990). *The Kirkholt burglary prevention project: Phase II*. Home Office CPU Paper 23. London: Home Office.

Hakim, S., Gaffney, M., Rengert, G., a Schachmurove, J., (1995). Costs and benefits of alarms to the community: Burglary patterns and security measures in Tredyffrin township, Pennsylvania. *Security Journal*, 6:197204.

Hesseling, R., (1994). Displacement: a review of the empirical literature. *Crime Prevention Studies*, 3:197230.

Levi, M., a Handley, J., (1998) *The prevention of plastic and cheque fraud revisited*. HORS 182. London: Home Office.

Painter, K., a Farrington, D., (1997). The crime reducing effect of improved street lighting: The Dudley Project. In R. Clarke (Ed), *Situational crime prevention: Successful case studies* (2nd Edn), str. 209-226. Albany, New York: Harrow and Heston.

Painter, K., a Farrington, D., (1998, in press). Street lighting and crime: diffusion of benefits in the Stoke-on-Trent Project. In K. Painter a N. Tilley (Eds.) *Crime Prevention Studies*, ročník [x]. Monsey, N. Y.: Criminal Justice Press.

Scherpenisse, R., (1997). *The police label for secured housing: Initial results in the Netherlands*. Příspěvek přednesený na konferenci Evropské unie „Crime Prevention Towards a European Level“ Noordwijk, Nizozemí.

Sherman, L. W., a kol. (1997). *Preventing Crime: What works, what doesn't, what's promising*. Office of Justice Programs Research Report, US Department of Justice: Washington D.C.

Shover, N., (1996). *Great pretenders: Pursuits and careers of persistent thieves*. London: Westview Press/Harper Collins.

Skilton, M., (1988). *A better reception: The development of concierge schemes*. London: Estate Action and Department of the Environment.

van Andel, H., (1989). Crime prevention that works: The care of public transport in The Netherlands. *British Journal of Criminology*, 29:47-56.

Welsh, B., a Farrington, D.P., (1998). Value for money? A review of the costs and benefits of Situational Crime Prevention. *British Journal of Criminology*, ročník 38 (v tisku).

4 Změna kontextu prevence kriminality

Ken Pease

Úvod

Tato kapitola posuzuje dřívější výzkum a přináší závěry o změnách, které lze provést ve způsobu, jakým stát, výrobci a veřejnost uvažují a jednají, za účelem snižování příležitostí k trestné činnosti. Vychází z konstrukce situační prevence, popsané v kapitole 3, přičemž klade důraz na potřebu zvyšování osobních a organizačních pobídek k prevenci kriminality. Nabízí příklady, jak reagovat na nové produkty a služby.

Politika jako způsob zacházení s pobídkami

Významnou součástí činnosti státu tvoří způsob, jakým se politika snaží změnit chování lidí prostřednictvím pobídek. Úprava daní, sociálních dávek, příležitostí a norem je nedílnou součástí politiky státu v mnoha oblastech. V dopravní politice došlo nedávno k „tvrdým“ pobídkám ve směru menšího využívání osobních automobilů prostřednictvím zvýšení ceny pohonných hmot nad míru inflace, a k „měkkým“ pobídkám, kdy dokonce hlavní organizace motoristů (AA a RAC) vyjadřovaly znepokojení nad neudržitelností zvyšování zatíženosti silnic. V energetické politice plánuje vláda snížit DPH u některých položek, které přispívají k úspoře energie v domácnostech.

V oblasti prevence kriminality jsou podobné politické iniciativy vzácné. Nicméně, pokud lidé či organizace chtějí, nebo jsou přesvědčeni, aby chtěli snižovat kriminalitu, mohou v tomto směru uskutečnit mnohé bez větších obtíží:

- pod hrozbou redukce policejních služeb snížila firma HMV úspěšně kriminalitu ve svém obchodě na Oxford Street (Ekblom, 1986);

- Ministerstvo sociálního zabezpečení snížilo počet podvodů v oblasti sociálních dávek, jakmile rozpoznalo rozsah problému (viz např. Rowlingson a kol., 1997);
- výrobci plastových karet ve Velké Británii (spolupracující v rámci APACS) podnikli na počátku devadesátých let účinné kroky ke snížení míry podvodů s kartami (viz Levi a kol., 1991; Levi a Handley, 1998). Došlo k tomu dříve, než to bylo odůvodněno obchodními zájmy, v důsledku tlaku ze strany politiků;
- automobilový průmysl ve Velké Británii zvýšil zabezpečení nových vozidel poté, co Ministerstvo vnitra v roce 1992 publikovalo Rejstřík krádeží automobilů (Houghton, 1992); a
- švédská firma Stralfors, vyrábějící bezpečnostní zařízení, byla švédskou vládou přesvědčena k zahájení kontrolovaných dodávek laminovaných tabulek státních poznávacích značek s údaji o vozidle ve formě čárového kódu, což zaručuje, že státní poznávací značka náleží vozidlu, na němž je umístěna.

Vyskytnou se však i případy, kdy opatření ke snížení kriminality vyústí ve faktickou újmu osoby či organizace, která opatření přijala:

- může dojít ke zvýšení obecního zdanění obchodů poté, co se v důsledku zkvalitnění zabezpečení zvýší jejich hodnota;
- pojištění snižuje optimální úroveň ochrany pro společnost jako celek. V současném tržním ovzduší je možné spojovat nízké zabezpečení s pojistnou ochranou; a
- licenční úřad pro motorová vozidla (DVLA) je v pozici, kdy by mohl organizovat řízení o udělení oprávnění pro motorová vozidla způsobem méně příznivým k možné trestné činnosti. Ovšem příjem DVLA nezávisí na míře podvodů v této oblasti, takže nemá žádný materiální zájem na jejím snižování.

Existují též okolnosti, za nichž se *jednotliví* občané *nezapojují* do úsilí o snižování kriminality (Hope, 1995), a to když:

- vnímané riziko nebo náklady dobrovolného zapojení převažují jeho zjevné přínosy;
- zapojení okolí přináší příležitostné výdaje;
- krajní zvyšování účasti na pohled nevede k úměrnému snižování rizika; a
- bylo získáno dostatečné množství jiných občanů, které umožňuje jednotlivci mít prospěch z kolektivního opatření, aniž by se na něm sám podílel.

K tomu lze přidat organizační faktory vedoucí instituce k tomu, aby se nezapojovaly do procesu snižování kriminality. Patří mezi ně případy, kdy:

- organizační jednotky nemají samy prospěch z toho, co na tomto poli dosáhly;
- škoda způsobená trestnou činností vyčíslená procentem z obrátu je pod úrovní, na níž by se zdálo být účelné tímto způsobem reagovat; a
- účetní systém instituce není schopen odděleně identifikovat ztráty související s trestnou činností.

Poučení z výzkumu

Kriminologie jako pomocný prostředek politiky snižování kriminality neposkytovala vždy dostatečnou pomoc, neboť ve výzkumu byla individuální motivace obecně opomíjena. To vedlo k většímu důrazu na systém než na osobní pobídky. Kriminologie rovněž obecně upřednostňovala analýzy minulých jevů před riskantnějším úkolem, jakým je prognóza.

V současnosti však je již vytvořen kvalitní teoretický rámec prevence kriminality (např. Ekblom, 1997), který zdůrazňuje evoluční povahu

trestného činu a reaguje na něj prostřednictvím taktiky a strategie plánování (design):

- výzkum a vývoj se nesmí zpomalit, aby nedošlo k zastarávání. Je třeba jej kombinovat s národním „systémem sledování“, umožňujícím rychlou reakci na zjištění naléhavých kriminálních cílů, a na nové prostředky a způsoby páchání trestné činnosti;
- realizace *anticipujícího* plánování by vyžadovala investice do výzkumu, tvorbu kvalitních zásad plánování, soukromé/veřejné služby zaměřené na plánování, které by pokrývaly národní i lokální požadavky, a systém akreditací. V současnosti plní některé z těchto úkolů policie a projekt „Chránit plánováním“ a Britské standardy (BSI) obsahují určitou formu certifikace. Vhodné by však bylo důkladné přezkoumání. Opatření na evropské úrovni (CEN) směřují tím směrem. Zvláštní poučení by mohlo vyplynout z dánského a nizozemského přístupu. Nizozemský přístup zahrnuje partnerství s pojišťovnami a vzájemné dohody mezi policií a návrháři/výrobci o tom, jak lze problémům čelit; a
- rovněž publicita je důležitá pro pěstování příznivého ovzduší pro prevenci kriminality a změnu morálního přístupu k odpovědnosti za vytváření kriminálních příležitostí.

(V originální publikaci chybí část textu – pozn. překl.) ... je rovněž nedávný výzkum (Mann a Sutton, 1998) o důsledcích nárůstu využívání Internetu pro oblast prevence kriminality. Další poznatky o nedávných výzkumech týkajících se rozvoje elektroniky naznačují, že změna nebude lineární:

- nárůst objemu elektronického obchodu a s tím související problém bezpečnosti platebních systémů (Schwartz, 1997);
- globalizace finančních systémů a její hrozba pro daňové příjmy jednotlivých států (Platt, 1997);
- dostupnost hudby a textu na Internetu a důsledky v oblasti autorského práva (Browning, 1997); a

- role Internetu v politickém terorismu/aktivismu (Bennahum, 1997) a možnosti elektronického vedení války (Craddock, 1997).

Při úvahách o budoucnosti je nezbytné, abychom výslovně počítali s inovací. Fyzické a sociální inovace procházejí typicky třemi stadii:

- I) inovace bez ohledu na důsledky v oblasti kriminality;
- II) nárůst kriminality jako důsledek bodu i); a
- III) dodatečné zavádění dílčích řešení bodu ii).

Historickým příkladem tohoto postupu je zavedení mincí s hladkým okrajem, následné ořezávání okrajů mincí a výsledné zavedení mincí s vroubkovaným okrajem (Ekblom, 1995). Novějším příkladem je rozšíření mobilních telefonů, které představují vysoce hodnotné přístroje s malými rozměry pro anonymní komunikaci, snadno použitelné ke kriminálním účelům. Řadu prvků v systému jejich výroby, distribuce i způsobu fungování lze využít ke snížení jejich zranitelnosti vůči krádežím nebo použitelnosti jako nástroje při prodeji drog. Některá z takových opatření jsou nyní opožděně přijímána (Roberts, 1996).

Kdo to zaplatí?

Je samozřejmě důležité zajistit, aby inovace zboží a služeb zahrnovala úvahu o tom, jak zabránit nebo minimalizovat trestnou činnost s nimi spojenou, jako jsou krádeže nebo využívání služeb bez zaplacení. Ochrana jednotlivce a organizace svépomocí by měla stát proti kriminalitě v první linii. Stát by neměl nést veškeré náklady. Nákladově velmi efektivním způsobem, jak znásobit účinek omezených státních výdajů, by mohlo být zdůrazňování poznatků ve prospěch ochrany svépomocí a rozšiřování nezbytných informací (samozřejmě za předpokladu, že lidé mají, nebo získali, motivaci zvyšovat bezpečnost).

Zkušenosti též ukazují, že vlády často mohou pro financování či usnadnění prevence nalézt vhodné „zainteresované strany“. *Pojišťovnictví* je jedním takovým spolupracovníkem. Rovněž *bezpečnostní agentury* mohou

být podněcovány k přechodu od druhořadé práce, orientované na sledování, k pozici na trhu s vyšší „přidanou hodnotou“, zahrnující důmyslnější vyhodnocování rizik a poskytování služeb na základě svého vlastního výzkumu.

Tam, kde podnikatelský sektor a další instituce vytvářejí příležitosti k trestné činnosti, a prostřednictvím daní platí méně než činí odpovídající podíl na výsledných nákladech systému trestní justice, by stálo za úvahu rozšíření principu „platí znečišťovatel“. To by vyžadovalo rozvoj určitého druhu sledování a vyčíslení nákladů.

Náměty na změny

Je třeba zamyslet se nad tím, jak nejlépe zkvalitnit pobídky ke snižování kriminality a jak nejlépe reagovat na inovaci zboží a služeb.

Pobídky

Důležité je nepokládat touhu jednotlivců a organizací po snižování kriminality za samozřejmou a připustit, že pobídky mohou hrát užitečnou roli. Dokonce ani některé policejní sbory nemají dosud jasnou a koordinovanou strategii snižování kriminality (HM Inspector of Constabulary, 1998), ačkoliv tato situace by se měla rychle zlepšit v důsledku povinností, jež byly uloženy orgánům zabývajícím se snižováním kriminality na lokální úrovni zákonem o kriminalitě a narušování veřejného pořádku. Mezi příklady, jak by pobídky mohly působit při podpoře prevence kriminality, patří změny v obecním nebo celostátním zdanění fyzických a právnických osob, nebo podpora snižování pojistného.

Dosud ovšem neexistuje kompletní seznam možných pobídek, hodnocení, jak by většina pobídek fungovala v praxi, či hodnocení možných obtíží při jejich zavádění. Je třeba více práce na tomto poli – kontinuální zkoumání problematiky pobídek by skutečně mělo tvořit trvalou součást úvah o prevenci kriminality na ústřední úrovni.

Účinné pobídky mohou být jak měkké, tak i tvrdé. Matthews a kol. (1998) uvádí značné rozdíly mezi jednotlivými bankami pokud jde o počet

opakovaných loupeží, a to v tom, že některé z bank zavádějí po jedné takové loupeži příslušná opatření, aby zabránily další. Podobné rozdíly existují mezi modely automobilů (Houghton, 1992), a bezpochyby i mezi jinými výrobky či službami. Zákulisní hrozby ostudy či stažení policejních zdrojů mohou být účinné, jak dokládá příklad obchodu s hudebninami HMV, zmíněný dříve. Více veřejným přístupem je vytváření rejstříků produktů (jako je Rejstřík krádeží automobilů). Takové rejstříky umožňují zákazníkům vyhnout se nejméně zabezpečeným produktům a podněcují soutěživost mezi výrobcí, založenou na jejich dobré pověsti v oblasti zabezpečení výrobků. Pokud selže diskuse nad zaváděním osvědčených postupů, mohly by být takové rozdíly zveřejňovány.

Pravidelné testování odolnosti proti útoku

Jak bylo uvedeno výše, musíme se dostat do pozice, kdy jsou důsledky v oblasti kriminality předvídaný již v okamžiku zavádění zboží a služeb. Nesníží se tím tempo inovace, jen se zvýší užitná hodnota první verze nového výrobku či služby. Je třeba většího důrazu při identifikaci nových modelů trestné činnosti a příležitostí k ní, při zařazení důsledků v oblasti kriminality do programů automatizovaného plánování (CAD) a mezi kritéria pro ocenění Rady pro design a Královské skotské akademie, a při zavedení pravidelného testování odolnosti nových výrobků proti útoku (jak se již ve stále větší míře děje u automobilů a počítačových systémů). Systém pravidelného testování odolnosti proti útoku, efektivního po stránce nákladů, by měl být prověřen, patrně v pilotní studii.

V některých případech je možno předvídat, co je zapotřebí na poli prevence kriminality. Možným příkladem z blízké budoucnosti je nástup digitální televize. Přibližně do roku 2010 budou kabelové přijímače použitelné spolu s analogovými televizory. Od roku 2000 budou do britských domácností zaváděny integrované digitální televizory vysoké hodnoty a snadno přenosné. Po roce 2010 budou analogové televizory bezcenné. Pokud přibližně čtvrtina vloupání zahrnuje krádež televizoru, je pravděpodobné, že jestliže nebudou přijata preventivní určitá opatření, nastane zlatý věk vloupání.

Zdá se, že existuje preventivní technické řešení. Digitální televizory mají jednoznačně identifikovatelný mikroprocesor, se kterým lze komunikovat na dálku. Ukradené televizory tedy mohou být elektronicky deaktivovány, např. prostřednictvím stránky teletextu stanice BBC, obsahující čísla ukradených televizorů, která je při zapnutí přístroje automaticky prohlédnuta. Pokud přístroj najde své vlastní číslo, sám se vypne a zůstane nepoužitelný. To lze realizovat s nízkými náklady. Některé společnosti se již tímto směrem vydaly, nicméně tlak Ministerstva vnitra, policie a pojišťoven se jeví jako nezbytný k motivaci dodavatelů i maloobchodníků, aby toto opatření realizovali, a zákazníků, aby je vyžadovali.

Co může dělat vláda

Je mnoho způsobů, jimiž může vláda podporovat prevenci:

- poskytnutí informací o možnostech prevence kriminality občanům a institucím;
- rozumná aplikace principů na široký okruh specifických problémů;
- využití opatření založených na vědeckých poznacích, kdekoliv jsou dostupné;
- náprava nedostatků trhu prostřednictvím přijatelných pobídek a sankcí;
- vývoj vhodných zařízení a produktů k uspokojení požadavků trhu; a
- zavádění mechanismů k odhalování či předvídání nově vznikajících problémů spojených s kriminalitou v oblasti navrhování produktů, a k vytvoření přehledu o dopadech navrhovaných nových metod a postupů na kriminalitu.

Zapotřebí budou institucionální opatření k podpoře uvedených funkcí, k ustavení a udržování víceúrovňových vazeb za účelem koordinace mezi subjekty, které jsou zdrojem příležitostí či motivace k trestné činnosti, které jsou jejími oběťmi, nebo které jí mají možnost předcházet:

- *národní* (a *mezinárodní*) úroveň by zahrnovala úřady, instituce a soukromé společnosti, s přímou účastí při realizaci prevence kriminality v tomto měřítku, ministerstva odpovědná za jejich ovlivňování prostřednictvím příslušných politických oblastí (jako je bydlení, územní plánování, výroba a návrhy motorových vozidel, Internet, finanční systémy, maloobchod, systém sociálních dávek atd.), jakož i regulační úřady. Povzbudivé je, že na kontrolu kriminality je v Programu technologického foresightu Ministerstva průmyslu a obchodu kladen větší důraz než dříve;
- *lokální* úroveň by zřejmě zahrnovala policii, místní úřady a další subjekty, již v minulosti definované v literatuře o „partnerství“ a v aktuálním poradním dokumentu „Souboj s kriminalitou“, včetně místního podnikatelského sektoru; a
- *lokálně – národní* vazby by byly nezbytné k zajištění toho, aby prevence kriminality, v mnoha případech ve své podstatě činnost lokálního charakteru, sledovala zájmy státu, a zároveň byla ústředními orgány plně podporována.

Odkazy

Bennahum D.S., (1997) „The Internet Revolution“ *Zasláno elektronicky* 5.4 122-173.

Browning J., (1997) „Copyrighters' Block“ *Zasláno elektronicky* 5.5 67-104.

Craddock A., (1997) „Netwar and Peace in the Global Village“ *Zasláno elektronicky* 5.5 52-226.

Eklblom P. , (1986) *The Prevention of Shop Theft: An Approach through Crime Analysis*. Crime Prevention Paper 5. London: Home Office.

Eklblom P. , (1995) Less crime, by Design. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539, 114-129

Eklblom P. , (1997) „Gearing up against Crime: A Dynamic Framework to Help Designers Keep Up with the Adaptive Criminal in a Changing World.“ *International Journal of Risk, Security and Crime Prevention*, 2, 249-265.

HM Inspectorate of Constabulary (1998) *Beating Crime*. HMIC Thematic Inspection Report. London: Home Office.

Hope T., (1995) „Community Crime Prevention.“ In M. Tonry a D.P. Farrington (Eds). *Building a Safer Society: Strategic approaches to crime prevention*. Crime and Justice, ročník 19. Chicago: University of Chicago Press.

Houghton G., (1992) *Car Theft in England and Wales: The Home Office Car Theft Index*. Crime Prevention Unit Paper 33. London: Home Office.

Levi M., P. Bissell a T. Richardson (1991) *The Prevention of Cheque and Credit Card Fraud*. Crime Prevention Paper 26. London: Home Office.

Levi M., a J. Handley (1998) *The Prevention of Plastic and Cheque Fraud Revisited*. Research Study 182. London: Home Office.

Mann D., a M. Sutton (1998) More change in the organization of thieving. *British Journal of Criminology*, 38, 201-229.

Matthews R., C.Pease a K.Pease (1998) „Repeated Bank Robbery: Theme and Variations“. In G. Farrell a K.Pease (eds) *Research in Repeat Victimisation*. Monsey NY: Willow Tree Press (v tisku).

Platt C., (1997) „Plotting Away in Margaritaville“ *Zasláno elektronicky* 5.7 140-179.

Roberts N.D., (1996) *Mobile Phone Crime*. Police Department: Home Office.

Rowlingson K., C. Whyley, T. Newburn a R. Bertoud (1997) „Social security fraud: the role of penalties“. *Department of Social Security Research Report 64*. London: The Stationery Office.

Schwartz E.I., (1997) „It’s Not Retail“ *Zasláno elektronicky* 5.11 218-294.

Část II PREVENCE KRIMINALITY V KOMUNITĚ

5 Komunální prevence kriminality

Tim Hope

Úvod

Komunální prevence kriminality se týká opatření, která mají změnit společenské podmínky, jež udržují kriminalitu uvnitř společenství obyvatel (Hope, 1995). Soustřeďuje se na schopnost lokálních sociálních institucí snižovat kriminalitu. Lokální instituce spojují občany uvnitř komunity a tím předávají vodítka a normy jednání a postoju zejména mladým lidem.

Je užitečné nahlížet na přístupy k realizaci komunální prevence kriminality dvěma, vzájemně souvisejícími, způsoby (Hope, 1995). První tvoří „horizontální rozměr“ sociálních vztahů mezi lidmi a skupinami, a druhý „vertikální rozměr“ vztahů, které spojují lokální instituce s širší komunitou občanské společnosti. K realizaci účinné prevence kriminality prostřednictvím posilování společenských institucí jsou nezbytná opatření v rámci obou rozměrů.

Rozložení trestné činnosti mezi komunitami

Hlavním důvodem pro prevenci kriminality založenou na komunitě je skutečnost, že vysoká míra kriminality je rysem určitých obydlených oblastí (Bottoms a Wiles, 1997). Tento základní argument pro preventivní opatření zaměřená na komunitu se odvíjí ze dvou zdrojů:

- I. vysoké ukazatele kriminality naznačují existenci komunitního efektu, který může být způsoben faktory soustřeďujícími rizikové osoby do určitých oblastí, nebo zvláštními formami vztahů v komunitě, které vedou k vysoké místní kriminalitě, viktimizaci a porušování zákona; a
- II. kromě vysoké míry kriminality vykazují tyto komunity také vysokou míru jiných sociálních problémů včetně chudoby, nerovnosti příjmů

a deprivace. Důvody pro prevenci vycházejí buď z domněnky, že společné, kauzální příčiny kriminality a jiných sociálních problémů lze nalézt v sociálních a materiálních podmínkách takových komunit, nebo že je účinnější zaměřit preventivní opatření na místa vykazující více problémů.

Rizika komunální kriminality

Naše aktuální a spolehlivé zdroje informací o povaze rozložení komunální kriminality pocházejí z Britského průzkumu kriminality, který měří incidenci kriminální viktimizace:

- I. rozložení kriminality v komunitě je velice nerovnoměrné. Více než polovina v průzkumu zjištěných majetkových trestných činů, a více než třetina jejich obětí, jsou soustředěny do pouhé jedné pětiny obcí Anglie a Walesu. Naopak nejméně zasažená polovina země nyní vykazuje pouze 15 % trestné činnosti, rozložené na čtvrtinu z celkového počtu obětí (Trickett a kol., 1992; Hope, 1996; 1997); a
- II. vedle faktorů, které formují sklon jednotlivce či domácnosti k viktimizaci, je zde riziko vycházející specificky ze života v obci se zvláštními sociálními rysy (Osborn a kol., 1996; Ellingworth a kol., 1997; Osborn a Tseloni, 1995).

Oblasti s vysokou mírou kriminality

Výzkum naznačuje, že v Anglii a Walesu existují obecně dva druhy komunit s vysokou mírou kriminality:

- I. *oblasti soustředěné chudoby*, včetně sídlišť s nájemními byty, v nichž mají chudé, ekonomicky izolované a znevýhodněné domácnosti charakteristicky větší pravděpodobnost, že budou žít v těsné blízkosti domácností s podobnými problémy. Nekvalifikované i jinak znevýhodněné mládeži se zde často nedaří uplatnit se na hlavním trhu práce. Takové podmínky dávají dohromady zranitelné oběti a potenciální pachatele; a

II. *ohniska sociální nerovnosti* v multietnických komunitách či relativně prosperujících městských aglomeracích rovněž vykazují vysokou míru kriminality. Tyto vnitřní městské oblasti jsou vystaveny rychlým demografickým změnám a výkyvům, což může samo o sobě vysokou míru kriminality podporovat. Dále tento jev přivádí bohatší a chudší obyvatele do těsné blízkosti, čímž prohlubuje nerovnosti mezi nimi a poskytuje cíle a motivy kriminálního jednání.

Koncentrace problémů

Jedním z výrazných rysů nárůstu kriminality a problémů v komunitách je koncentrační efekt (Sampson a Wilson, 1995; Wilson, 1987) – způsoby, jimiž sociální obtíže mohou do sebe zapadat a navzájem se posilovat ve spirále chátarání. V obcích s vysokou mírou kriminality v Británii lze pozorovat různé druhy koncentračního efektu:

- I. *směs společenských poruch* – což znamená nahromadění sociálních problémů vedle kriminality, včetně zneužívání drog, domácího násilí, těhotenství nezletilých, děti svěřené sociální péči, či školní neúspěchy;
- II. *kriminální zapojení místní mládeže* – což znamená větší pravděpodobnost, že se mladí lidé zapojí hlouběji a trvaleji do kriminálního způsobu života (Hagan, 1994);
- III. *nepořádek* – obyvatelé komunit s vysokou mírou kriminality často v místě svého bydliště konstatují vysokou míru venkovního nepořádku (včetně vandalismu a sprejerství), jakož i narušování veřejného pořádku;
- IV. *opakovaná a lokalizovaná viktimizace* – míra viktimizace v oblastech s vysokou mírou kriminality je též mnohem vyšší než v oblastech s nižší mírou kriminality (Trickett a kol., 1992). To vede k neúměrně vyšší míře opakované viktimizace v těchto oblastech;
- V. *slábnoucí nefomální kontrola* – obyvatelé oblastí s vysokou mírou kriminality pokládají za obtížné iniciovat a udržet dobrovolné aktivity bez podpory z vnějšku, zejména pokud mají být orientovány na

kriminalitu (Hope, 1995). Dále pokládají za obtížné shromáždit dostatečné prostředky k dohledu nad chováním mladých lidí nebo k ochraně sebe samých před chováním problémových rodin; a

VI. kriminální síť – za určitých okolností se v oblastech s vysokou mírou kriminality vytvářejí jisté formy kriminální organizace a sítě. Ačkoliv jsou zřídka propracovány ve stylu „mafii“ či gangů, rozhodně udržují nelegální aktivity a trh, které vyživují trestnou činnost.

Bezpečné obce

Obecně řečeno, tak jako je vysoká míra kriminality spojena s koncentrací chudoby, je naopak nízká míra kriminality spojena s koncentrací prosperujících domácností v dané oblasti (Ellingworth a kol., 1997; Osborn a Tseloni, 1995; Hirschfeld a Brown, 1997). Velmi nerovnoměrné rozložení rizika kriminality mezi obcemi znamená, že v řadě obcí je mnohem nižší míra kriminality než v jiných. Přesto se obyvatelé některých z nich obávají kriminality a narušování veřejného pořádku. Tyto obavy jsou svázány s dalšími starostmi týkajícími se jejich obce. Skutečnost, že tento „strach“ z kriminality má pouze částečnou oporu ve skutečném riziku viktimizace, nebrání těmto obcím volat po vyšší policejní ochraně a podpoře prevence kriminality.

Zavádění prevence kriminality do obcí

V uplynulých patnácti letech začala řada zemí vyvíjet národní a lokální mechanismy pro organizaci a zavádění prevence kriminality do místních komunit. Obecně panuje souhlas s názorem, že komunální prevence kriminality je realizována efektivněji prostřednictvím koordinace různých institucí na místní úrovni. Systém a jednotlivá opatření se přesto liší stát od státu, včetně otázky, zda:

- je pozornost zaměřena specificky na prevenci kriminality nebo na širší problémy, jako je „sociální vyloučení“ (např. Francie) či „komunální bezpečnost“ (Itálie, Španělsko);

- existuje jediná dominantní či vedoucí instituce, jako např. policie (např. USA), nebo se uplatňuje společná odpovědnost více institucí (např. Británie);
- jsou opatření ke komunální bezpečnosti součástí demokratického procesu samosprávy vedeného obcemi (např. Francie, Itálie, Nizozemí), nebo se jedná o „partnerská“ opatření více institucí jak uvnitř, tak vně samosprávy (např. Británie, Kanada, Austrálie);
- prevence kriminality probíhá formou realizace oprávnění a povinností vyplývajících ze zákona či „smlouvy“ (a to jak u institucí, tak občanů), nebo jsou opatření založena na neformálním či dobrovolnickém základě;
- je uplatňován jednotný přístup (Francie), nebo existují rozdíly mezi jednotlivými oblastmi (Británie, Německo);
- byly nově poskytnuty značné prostředky (Francie, Nizozemí); nebo
- je centrálním hlavním činitelem v oblasti přístupu (Francie), servisu a podpory (Británie, Švédsko, Nizozemí) stát, nebo podpora nespočívá na celostátní úrovni, ale na úrovni např. federálních států (USA, Německo), krajů (Itálie) či obcí (USA).

Tato různorodost opatření kolem základního konsensu na koordinaci více institucí je odrazem jak odlišných národních kultur a tradic, tak odlišných politických přístupů ke kriminalitě, bezpečnosti, sociálnímu vyloučení a policejní činnosti. Byly zpracovány výzkumné studie, srovnávací přístupy v Británii, Francii (Pitts a Hope, 1997; King, 1991) a Německu (Lacey a Zedner, 1997). Uvedené výzkumy se snažily zaměřit spíše na původ a povahu různých metod než na srovnávací hodnocení jejich účinnosti v oblasti snižování kriminality. Otázka, který soubor opatření je účinnější při snižování kriminality a narušování pořádku, nebyla výslovně předmětem výzkumu a je obtížné ji vědecky zodpovědět.

Různorodé jsou i přístupy k lokálnímu partnerství v Británii, což může být odrazem rozdílných místních opatření a vztahů mezi institucemi (Home Office, 1991; Liddle a Gelsthorpe, 1994a, b, c). Tyto iniciativy obvykle spočívají v opatřeních na úrovni řízení projektu či programu, jež tímto

způsobem mohou pokrýt větší oblast, a ve specifických preventivních činnostech – často prováděných místními odborníky – obvykle zaměřených na menší oblasti, jako jsou centra měst či určité obytné oblasti či sídliště. Realizace partnerských opatření na národní úrovni má nepravidelnou a různorodou povahu, a jednotlivé projekty mají relativně krátké trvání. Financování aktivit je skromné a časově omezené, přičemž „nové“ prostředky přicházejí častěji ze specificky zaměřených programů (SRB, Bezpečnější města) než z přerozdelení prostředků z hlavních programů financování.

Lokální příklady prevence kriminality prostřednictvím více různých institucí byly zkoumány v případové studii. Pokud byly objeveny obtíže a problémy s realizací prevence, je možno jejich původ nalézt zčásti v systému a fungování samosprávy v Británii. Do této skupiny patří místní problémy v poskytování koordinovaných služeb specifickým cílovým skupinám (Audit Commission, 1996), vztahy mezi trestní justicí a úřady místní samosprávy, a „kvazitržní“ režim rozhodování o provedení a účinnosti, což činí koordinovanou prevenci kriminality pro místní úřady „nákladnou“ (Pitts a Hope, 1997). Hlavním problémem je, že obtíže v koordinaci a realizaci mohou vést k plýtvání, neúčinnosti a nedostatku efektivity prevence kriminality na místní úrovni.

Chystaný zákon o kriminalitě a narušování veřejného pořádku některé z uvedených okolností změní, neboť na zákonné úrovni vyjasní situaci ohledně některých z těchto povinností a odpovědností. Podobně i společná povinnost policie a místních úřadů v rámci své územní pravomoci vytvářet a sledovat komunální bezpečnostní plány může nabídnout základní rámec pro lokální aktivity. Nezbytná je však hodnotící studie, která bude sledovat účinek nových právních předpisů na realizaci komunální prevence na místní úrovni. Rovněž je třeba sledovat, nakolik jsou nová opatření k zajištění komunální bezpečnosti v souladu s ostatními lokálními plány zaměřenými na pomoc a služby komunitám s vysokou mírou kriminality, a to na poli trestní justice (např. plány policejní činnosti), sociálních služeb (např. služby pro děti) i jiných programů sociální politiky – zejména programu Nový úděl.

Místní programy

V současnosti je k dispozici řada studií o programech založených na komunitě, nebo na ni zaměřených (např. Bright, 1997; Utting, 1996; Bennett a Graham, 1995; Osborn a Shaftoe, 1995; Safe Neighbourhoods Unit, 1993), jakož i řada způsobů, jakými je lze rozdělovat (viz Hope, 1995; Bennett a Graham, 1995). Daný prostor neumožňuje provést detailnější přehled jednotlivých programů a projektů.

Typy programů

Jednotlivé druhy preventivních programů zaměřených na komunitu mohou být označovány jako:

- I. *komunální organizace* – tyto programy typicky vytvářejí komunální sdružení a spojení s místními školami, církvemi apod., což může vést k účinné socializaci mladých lidí, a to včetně zapojení místních dospělých osob jako pozitivních vzorů (Hope, 1995);
- II. *komunální ochrana* – tyto přístupy jsou zaměřeny na prevenci viktimizace odrazováním pachatelů, kteří nenáleží do komunity. Zahrnují strategie prevence kriminality prostřednictvím environmentálního plánování (CPTED), prvky tzv. hájitelného prostoru, a vědomého organizování komunálního dohledu formou Sousedských hlídek;
- III. *udržování pořádku* – tyto přístupy, částečně vyjadřující teorii „rozbitých oken“ a též nazývané „nulová tolerance“, se snaží kontrolovat fyzický nepořádek (odpadky, vandalismus, sprejerství), závažné sousedské konflikty i výtržnické chování na veřejnosti;
- IV. *programy založené na riziku* – tyto poměrně nové přístupy se snaží identifikovat rizikové faktory v komunitě obyvatel, určit ty nejohroženější z nich a zaměřit preventivní prostředky specificky na ně. Vycházejí z přesvědčení, že změny komunity lze dosáhnout změnou jednotlivců spíše než naopak (což byl často případ dřívějších opatření). Zahrnují

přístupy zaměřené na viktimizaci, např. strategie ochrany obětí a prevence opakované viktimizace, a na rozvoj páchaní trestné činnosti mezi mladými lidmi, např. program Obec, která se stará (CTC, 1997);

V. *komunální rozvoj* – tyto strategie se snaží změnit sociální, fyzické a ekonomické složení komunity a zahrnují:

- a) zlepšení životního prostředí;
- b) decentralizaci správy a služeb spojených s bydlením;
- c) změny v sociálním složení prostřednictvím politiky přidělování bytů;
- d) postupy, které vedou k sociální a ekonomické regeneraci dané oblasti (Bennett a Graham, 1995);

VI. *strukturální změna* – ačkoliv mají tyto přístupy podobný cíl jako „komunální rozvoj“ (bod v. výše), pokládají změny v komunitách – s největšími důsledky pro snižování kriminality – zejména za výsledek působení více makropolitických vlivů z oblasti ekonomického rozvoje a zaměstnanosti, trhu bydlení, vzdělání, zdravotnictví, a poskytování sociálních dávek a jiných sociálních služeb. Z tohoto pohledu většina prostoru pro postup proti sociálním poruchám (včetně kriminality) spočívá ve vzájemném působení prvků sociální politiky – která, ačkoliv se na lokální úrovni projevuje, nemůže zde být měněna.

Konkrétní programy v praxi pouze zřídka odpovídají důsledně jen jednomu výše popsanému modelu. Většina programů se často podobá „komplexním komunálním iniciativám“ (CCI) – programům, spočívajícím ve spojení různých opatření a strategií realizace, jež mají za cíl přinést změnu v jednotlivých lokalitách (Connell a kol., 1995).

Hodnocení

Při hodnocení účinnosti programů komunální prevence se vyskytují významné metodologické a praktické obtíže a jen velmi málo programů prevence kriminality typu CCI bylo vyhodnoceno při dodržení vyššího stupně vědecké přesnosti.

Účinnost

Zatímco je možné shromáždit relevantní poznatky a slibné příklady toho, co se osvědčilo (Crime Prevention Digest, 1997; Crime Concern, 1996) – což lze pokládat za odpovídající základ pro tvorbu příslušné strategie – jasné, souhrnné a vědecky spolehlivé údaje o tom, „co funguje“ v oblasti komunální prevence kriminality dosud nebyly získány. Stručně lze vyjmenovat některé skutečnosti, vyplývající z výzkumu, jež mohou ovlivňovat realizaci a účinnost:

- I. *neformální sociální kontrola* – opatření, která spoléhají výlučně na dobrovolnou činnost místních obyvatel při výkonu kontroly nad chováním svých spoluobčanů či jiných osob, pravděpodobně nebudou úspěšná (Hope, 1995);
- II. *křehkost* – účinnost lokálních opatření, která mají přinést změnu komunity (jako jsou snahy zvýšit stabilitu prostředí a snížit nepořádek) může být narušena silnějšími vnějšími vlivy (jako jsou vnější ekonomické tlaky);
- III. *množství a kombinace opatření* – ačkoliv víme, že úzce zaměřená opatření vedou ke komunální změně v míře kriminality obtížněji než opatření hromadná (Osborn a Shaftoe, 1995), o tom, které kombinace opatření jsou nejučinnější, toho víme již méně;
- IV. *rozsah intervence (dávkování)* – domníváme se, že
 - větších změn lze spíše dosáhnout v menších oblastech;
 - větší výdaje na preventivní činnost mohou vést k větší návratnosti ve formě snížení kriminality (Ekblom, 1997);
- V. *institucionální infrastruktura* – „vertikální rozměr“ vztahů komunity s širší společností je pro realizaci změn vedoucích ke snížení kriminality stejně důležitý. Obyvatelé obcí se slabou strukturou institucí (odstavec 1), nebo v nichž jednotlivé instituce a úřady dostatečně nespolupracují, musejí vzít břemeno sociální kontroly na svá vlastní bedra.

Závěr

Shromážděné vědecké poznatky naznačují, že programy komunální prevence kriminality jsou úspěšné zejména tehdy, pokud využívají strategie, které:

- I. se v oblasti prevence kriminality zaměřují na komunity s vysokou mírou kriminality; a
- II. aplikují komplexní komunální opatření při řešení vzájemně souvisejících sociálních poruch, mezi nimiž hraje kriminalita významnou roli.

Nicméně zatímco existuje mnoho různých programových návrhů, z nichž již řada byla uvedena do praxe, problémy s jejich vyhodnocováním a nedostatek spolehlivých (vědeckých) hodnocení poskytuje jen malý soubor poznatků, z nichž by bylo možno zjistit efektivitu nákladů. Při úvahách o tom, zda a jak nejlépe realizovat efektivní prevenci kriminality, budou muset odpovědní političtí činitelé učinit strategické rozhodnutí zejména o ceně, kterou bude nutno zaplatit v případě *neřešení* komplexu sociálních poruch v komunitách s vysokou mírou kriminality.

Odkazy

Audit Commission (1996) *Misspent Youth . . . young people and crime*. London: Audit Commission for Local Authorities and the National Health Service in England and Wales.

Bennett, T., a J. Graham (1995) *Crime Prevention Strategies in Europe and North America*. Helsinki: HEUNI.

Bottoms, A.E., a P. Wiles (1997). „Environmental criminology“. In Maguire, M., R. Morgan a R. Reiner (Eds.) *The Oxford Handbook of Criminology: second edition* Oxford: Clarendon Press.

Bright, J., (1997) *Turning the tide: crime, community and prevention*. London: Demos.

Connell, J. P. , a kol. (1995) *New Approaches to Evaluating Community Initiatives*. Washington, DC: The Aspen Institute.

Communities that Care (UK). (1997) *Communities that Care*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Crime Concern (1996) *Reducing Crime and Criminality in High Crime Neighbourhoods*. Briefing Paper No. 3. Swindon: Crime Concern.

Crime Prevention Digest (1997) Montreal: International Centre for the Prevention of Crime.

Eklblom, P. , (1997) „Gearing up against Crime: A Dynamic Framework to Help Designers Keep up with the Adaptive Criminal in a Changing World.“ *International Journal of Risk, Security and Crime Prevention*, 2, 249-265.

Ellingworth, D., T. Hope, D. R. Osborn, A. Trickett a K. Pease (1997) „Prior victimisation and crime risk“ *International Journal of Risk, Security and Crime Prevention*, 2, 201-214.

Hagan, J., (1994). *Crime and Disrepute*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Hirschfield, A.F.G., a P. J. Brown (1997) *Crime and the spatial Concentration of Disadvantage: an analysis for Merseyside*. Crime and Social Order Programme, Economic and Social Research Council: End of Award Report (shrnutí dostupné na <http://www.salford.ac.uk/isr/cover.htm>)

Home Office (1991). *Safer Communities: the local delivery of crime prevention through the partnership approach*. Zpráva pracovní skupiny (předseda James Morgan). Standing Conference on Crime Prevention. London: Home Office.

Hope, T., (1995). „Community Crime Prevention“. In M. Tonry and D. P. Farrington (Eds.). *Building a Safer Society: strategic approaches to crime prevention*. Crime and Justice, ročník 19. Chicago: University of Chicago Press.

Hope, T., (1996). „Communities, crime and inequality in England and Wales.“ In T. Bennett (Ed.) *Preventing Crime and Disorder: targeting strategies and responsibilities*. Cambridge: Institute of Criminology.

Hope T., (1997) Inequality and the Future of Community Crime Prevention. In Lab, S. P. (Ed.) *Crime Prevention at a Crossroads*. American Academy of Criminal Justice Sciences Monograph Series, Cincinnati, OH, Anderson Publishing.

King M., (1991). „The political construction of crime prevention: a contrast between the French and British experience“. In Stenson, K. and D. Cowell (Eds). *The Politics of Crime Control*. London: Sage.

Lacey, N., a L. Zedner (1997) Social Order, Criminal Justice and the Appeal to Community in Britain and Germany. Crime and Social Order Programme, Economic and Social Research Council: End of Award Report (shrnutí dostupné na <http://www.salford.ac.uk/isr/cover.htm>).

Liddle, A.M., a L.R. Gelsthorpe (1994a) *Inter-Agency Crime Prevention: Organizing Local Delivery*. Paper No. 52, Police Research Group, Crime Prevention Unit Series. London: Home Office Police Department.

Liddle, A.M., a L.R. Gelsthorpe (1994b) *Crime Prevention and Inter-Agency Co-operation*. Paper No. 53, Police Research Group, Crime Prevention Unit Series. London: Home Office Police Department.

Liddle, A.M., a L.R. Gelsthorpe (1994c) *Inter-Agency Crime Prevention: Further Issues*. Supplementary Paper to CPU Series Paper No. 52 and 53, Police Research Group, Crime Prevention Unit Series. London: Home Office Police Department.

Osborn, D.R., a A. Tseloni (1995). The Distribution of Household Property Crimes. The University of Manchester School of Economic Studies Discussion Paper No. 9530. Manchester: University of Manchester (vyjde v *Journal of Quantitative Criminology*).

Osborn, D.R., D. Ellingworth, T. Hope, a A. Trickett (1996). Are repeatedly victimized households different? *Journal of Quantitative Criminology*, 12, 223-245.

Osborn, S., a H. Shaftoe (1995) *Safe Neighbourhoods?* London: Safe Neighbourhoods Unit.

Pitts, J., a T. Hope (1997) „The local politics of inclusion: the state and community safety“. *Social Policy and Administration*, 31, 37-58.

Safe Neighbourhoods Unit (1993). *Crime Prevention on Council Estates*. Department of the Environment. London: HMSO.

Sampson, R.J., a Wilson, W.J., (1995) „Toward a theory of race, crime and urban inequality“. In Hagan, J. a Peterson, R.D. (Eds) *Crime and Inequality*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Trickett, A., D. R. Osborn, J. Seymour a K. Pease (1992) “What is different about high crime areas?” *British Journal of Criminology*, 32: 81-89.

Utting, D., (1996) *Reducing Criminality Among Young People*. Home Office Research Study 161. London: Home Office.

Wilson W. J., (1987) *The Truly Disadvantaged: the Inner City, the Underclass and Public Policy*, Chicago, University of Chicago Press.

6 Účinné strategie policejní činnosti při snižování kriminality

Peter Jordan

Úvod

Účelem této kapitoly je shrnout výzkumnou činnost týkající se relativní účinnosti různých policejních strategií, technik a postupů v oblasti snižování kriminality. Je třeba učinit tři předběžné poznámky. První z nich je varovná připomínka, druhá se týká obecné otázky významu nadšené realizace, a třetí, podstatnější problém toho, jaké výzkumné poznatky jsou k dispozici u nás a v USA.

Varovné poznámky

Za prvé, úzké zaměření této části na úkol policie, spočívající ve „snižování kriminality a příležitosti k trestnému činu, a podporování sociální zodpovědnosti“ znamená, že pouze omezeně bere v úvahu další úkoly policie, jako je udržování veřejného pořádku a odhalování pachatelů. Obecně přijímaným poznatkem policejního výzkumu je, že policejní činnost je velmi komplexní povahy a každý úkon policie vede k určitým důsledkům, které nemusí být ihned patrné. Pokud debata povede k úvaze nad těmito potenciálními souvislostmi, bude zapotřebí určitého rámce pro zmapování a rozbor takových vzájemných vlivů.

Nadšená realizace

Za druhé, ačkoliv výzkum naznačuje, že některé strategie nejsou obecně účinné, vždy existují případy, ve kterých fungují. Tyto strategie obvykle bývají charakteristické energičností a nadšením, s nimiž jsou realizovány, jakož i mírou, v níž odpovídají příslušnému problému. Tato část zprávy, ačkoliv uvedenou praxi zcela nepomíjí, vyhledává spíše strategie méně závislé na vysoce kvalitním personálu.

Výzkum

Je možno rozlišovat dva širší výzkumné přístupy. První lze shrnout jako náhodné použití určité strategie na celou řadu oblastí, a druhý jako podrobné studium strategie v malém počtu oblastí. Obecně řečeno, první z přístupů vede k poznání, *zda* něco funguje, a druhý dává naději pochopit, *jak* a *proč* určité opatření funguje a upravit je tak, aby vedlo k maximálnímu účinku v jakýchkoliv praktických podmínkách, za nichž bude využito.

První z přístupů je více využíván v USA a za předpokladu, že pokrývá široký okruh typů různých oblastí, poskytuje reálnou naději tvrdit, že něco, co funguje ve specifických společenských souvislostech, je „zobecnitelné pro podobné situace na jiných místech v jiné době“ (Sherman a kol., 1997). Výzkum ve Velké Británii upřednostňuje druhý přístup před prvním. V důsledku toho byly vytvořeny principy týkající se kontextu a mechanismů, jimiž je dosahováno výsledků (Pawson a Tilley, 1997).

Výzkumné poznatky jsou zřídka jednoznačné. Jednotlivé studie mohou být vždy kritizovány jinými odborníky, a obvykle také bývají. Proto je těžké stanovit nějaké jednoznačné poučení pro budoucí práci. Tato naše studie ve velké míře vychází z práce Shermana, jehož kapitola ve zprávě pro Kongres USA (Sherman a kol., 1997) je jedinou dostupnou prací, která spojuje výsledky mnoha formálních, statisticky podložených hodnotících analýz policejních opatření zaměřených na snižování kriminality. Ve snaze získat jednoznačné poučení z výzkumu rozděluje opatření do kategorií, stanoví metodu klasifikace jednotlivých studií podle stupně přesnosti jejich metodologie, a určuje přísné kritérium úspěšnosti strategie. Podrobnější popis kritérií je obsažen v Příloze A.

Jestliže bychom přijali uvedené kritérium bezesbytku, vyřadili bychom tím řadu britských výzkumů, které vrhají poněkud odlišné (a prospěšné) světlo na otázku „co funguje“. Naštěstí autor připouští, že pokud více studií dochází ke stejnému závěru, měly by být jejich kolektivní výsledky přijaty přinejmenším jako výrazná známka toho, že dané strategii má smysl se věnovat. To umožňuje uznat výsledky britského výzkumu řady témat, ovšem důležitější je všeobecný závěr britských studií o tom, že policie musí přijmout lokálně odpovídající taktiku v rámci strategického rámce a realizovat ji citlivě s ohledem na problém, jehož se týká, a na místní

podmínky. Tato skutečnost vyžaduje zjištění stavu místní kriminality, kvalitní zpravodajské systémy, náležité strategické řízení, sledování realizace, schopnost reagovat na neustále se měnící obraz kriminality, jakož i kreativitu. Navzdory malému (podle Shermana) množství statistických důkazů o tom, že tyto skutečnosti přispívají ke snižování kriminality, ti, kdo se přímo účastnili britských experimentů v této oblasti, mají silný pocit, že tomu tak ve většině případů bezesporu je.

Struktura této kapitoly

Výzkumné poznatky jsou v této kapitole uváděny ve struktuře podle kategorizace policejních strategií boje s kriminalitou. Uvádíme poznatky o strategiích, které fungují, které nefungují, které vypadají slibně a tudíž má smysl jejich další zkoumání, jakož i o tom, které problémy nebyly zkoumány dostatečně k získání určitého závěru. Závěrem je uvedeno, co je třeba učinit k vyplnění mezer jak ve způsobu formálního hodnocení, tak v oblasti rozvoje opatření každodenní policejní činnosti, která mohou být využita ke sledování účinnosti policejní práce.

Kategorizace policejních strategií prevence kriminality

Níže uvedená tabulka, zpracovaná podle Shermana a kol. (1997), uvádí kategorizaci strategií, jejichž prostřednictvím policie může sehrát významnou roli při snižování kriminality. Kategorie se pohybují od naivního přístupu „více policie znamená méně trestné činnosti“ po náročnější „policejní činnost orientovanou na problémy“. U každé strategie je uvedeno stručné shrnutí základní hypotézy a výzkumných zjištění. Následující odstavce poznatky výzkumu dále rozvíjejí.

Tabulka 6.1 Možné policejní strategie snižování kriminality

<i>Strategie</i>	<i>Základní hypotéza</i>	<i>Shrnutí výzkumných zjištění o základní hypotéze</i>
1. Zvýšení počtu policistů.	Čím více policistů obec zaměstná, tím bude mít nižší kriminalitu.	Celkový účinek je nejasný.
2. Nepravidelné hlídky.	Čím více je v obci nepravidelných hlídek, tím více bude od kriminality na veřejnosti odrazovat pocit „všudypřítomnosti“ policie.	Neúčinná.
3. Větší využívání oprávnění policie zatýkat osoby.	Čím více zatčení provede policie v reakci na oznámenou či zjištěnou kriminalitu, tím méně kriminality bude.	Účinné v některých případech domácího násilí; kontraproduktivní u mladistvých.
4. Všeobecný kontakt s komunitou.	Vyšší kvantita a lepší kvalita kontaktů mezi policií a občany vede k nižší kriminalitě.	Účinnost není všeobecná, pokud není cílem jen zvýšení „legitimity“ policie u veřejnosti.
5. Neformální kontakt s dětmi.	Neformální kontakt policie s mladými lidmi odradí od kriminality ty z nich, kteří by ji pravděpodobně páchali.	Účinnost není všeobecná.
6. Rychlá reakce na tísňové volání.	Čím kratší dobu od oznámení policii zabere příjezd na místo činu, tím bude nižší kriminalita.	Smíšené poznatky. Americký výzkum ji shledal neúčinnou, ovšem poznatky z britských studií naznačují, že může vést k určitému zvýšení objasňenosti případů vloupání.
7. Zaměření na závažné trestné činy a recidivisty.	Čím vyšší bude míra postupu policie proti nebezpečným pachatelům a závažným trestným činům z vlastní iniciativy, tím nižší bude míra závažné či násilné kriminality.	Zaměření na recidivisty má patrně smysl, ovšem zaměření na drogové trhy je méně účinné.
8. Cílené hlídky.	Čím pečlivěji je hlídková činnost zaměřena na „problémová místa“ a „problémové časy“, tím méně bude kriminality v těchto místech a časech.	Americké poznatky ukazují, že se jedná o účinnou strategii řešení lokálních problémů.
9. Zaměření na vícenásobné oběti.	Kriminalitu lze snížit ochranou obětí před další trestnou činností.	Britský výzkum naznačuje, že to může vést k významnému snížení určitého druhu kriminality.

10. Spolupráce mezi institucemi.	Policie může předcházet kriminalitě tím, že spolupracuje a poskytuje informace o kriminalitě jiným institucím, zejména místním úřadům, ovšem za účelem podpořit celostátní snahu o snížení kriminality možná též Ministerstvu životního prostředí, dopravy a regionů, Ministerstvu školství a zaměstnanosti, Probační službě atd.	Britské poznatky ukazují, že může jít o velmi užitečný způsob policejní práce.
11. Policejní činnost orientovaná na problémy.	Pokud policie dokáže určit specifické vzorce kriminality a analyzovat základní problémy komunity, může spíše přijít s řešením, které sníží počet kriminálních událostí.	Hlavní principy tohoto racionálního přístupu byly testovány v malém měřítku, ovšem očekává se formální vyhodnocení dopadů při rozsáhlejší realizaci.

Co nefunguje

Závěr Shermanova průzkumu je, že při využití kritéria shodných poznatků ze dvou metodologicky spolehlivých studií (minimálně úroveň tři na škále), lze některé strategie označit za účinné a jiné za neúčinné. Z britského výzkumu ovšem vyplývají některé opačné závěry, které nesouhlasí s Shermanovou konstrukcí, ačkoliv by jistě neměly být přehlíženy.

Nepřavidelné hlídky

Poznatky z výzkumu ukazují zcela jasně, že nepřavidelné hlídky nemají patrný účinek na míru kriminality (Press, 1971; Kelling a kol., 1974; Larson, 1975; Fienberg a kol., 1976; Farrington, 1977; Police Foundation, 1981; Trojanowicz, 1986; Felson, 1994). Tento postup může mít samozřejmě i jiné cíle.

Více formálních obvinění

I) Jako obecný přístup

Poznatky z USA (Tittle a Rowe, 1974; Logan, 1975; Brown, 1978; Greenberg a kol., 1979; Greenberg a Kessler, 1982; Chamlin, 1988, 1991) vedou k závěru, že obecně vyšší podíl formálních obvinění na jeden trestný čin nemá žádný patrný účinek na míru kriminality. Existují však specifické situace, kdy větší využívání formálního obvinění může být účinné, a jiné, kdy je kontraproduktivní. Například u mladistvých může vyšší míra formálních obvinění ve svém výsledku vést k vyšší míře kriminality (viz níže).

II) Formalistické trestní řízení s mladistvými v případech bagatelních trestných činů

Poznatky v této oblasti spočívají převážně na jednom důsledném, namátkovém průzkumu v USA (Gold a Williams, 1970), v jehož rámci byly srovnány osobnostní charakteristiky a trestná činnost „formálně obviněných“ a „formálně neobviněných“ osob. „Formální obvinění“ zde znamená, že mladistvý prošel celým trestním řízením, vrcholícím řízením před soudem. Studie zjistila u „formálně obviněných“ vyšší pravděpodobnost recidivy. Tento efekt byl obzvláště silný, pokud bylo trestní řízení přísně „formalistické“.

Řada méně přesných studií (Klein, 1986; Smith a Gartin, 1989; Huizinga a Esbensen, 1992) naznačují stejný závěr (ačkoliv jedna ze studií zjistila, že prvopachatelé byli méně náchylní k recidivě, pokud byli formálně obviněni po svém prvním trestném činu, potvrdila přesto, že ostatní byli náchylnější k recidivě tehdy, když byli formálně obviněni, než v případech, že obviněni nebyli). Uvedené poznatky naznačují, že realizace policejní činnosti, založené na nízké toleranci, může být ze střednědobého hlediska v některých případech kontraproduktivní. Je třeba poznamenat, že výzkum nenavrhuje opomíjet bagatelní kriminalitu. Pouze podporuje názor, který již ve Velké Británii převažuje, že výstraha je v počátečních obdobích páchaní trestné činnosti účinnější alternativou formálního obvinění.

Komunální policejní činnost

Udržování dobrých komunálních vztahů je jistě důležité, ovšem níže uvedené pokusy policie přiblížit se veřejnosti a vtáhnout ji do řešení problémů policejní činnosti se ukázaly méně úspěšnými než jiné postupy, popsané dále.

I) Sousedské hlídky

Programy Sousedských hlídek byly realizovány ve velmi různorodých kontextech, ovšem nejčastěji v oblastech relativně prosperujících a s nízkou mírou kriminality. V oblastech s velmi vysokou mírou kriminality představuje zavádění a udržování takových programů zvláštní problém (Laycock a Tilley, 1995). Tudíž ačkoliv existují poznatky o tom, že tyto programy mohou v určitých podmínkách snížit kriminalitu (zejména vloupání), je nepravděpodobné, že by v současné podobě měly patrný účinek v oblasti prevence kriminality na národní úrovni. Výzkum naznačuje, že od pouhého zavedení programu sousedských hlídek si nelze, ať už z jakéhokoliv důvodu, slibovat automatické snížení kriminality (Lindsay a Mc Gillis, 1986; Rosenbaum a kol., 1986, Pate a kol., 1987; Bennett, 1990). K úspěšnosti takového programu je třeba, aby byl naplánován a zaveden citlivě ve vztahu k dynamice komunity (Laycock a Tilley, 1995).

II) Komunální policejní činnost bez jasného zaměření

Jiné studie naznačují, že opatření komunální policejní činnosti, zaměřená pouze na zvýšení kvantity a kvality vztahů mezi policií a občanem, nejsou obecně příliš účinná (Wycoff a kol., 1985; Wycoff a Skogan, 1986; Skogan a kol., 1995; Sherman a kol., 1997). Uvedené specifické studie se zabývají pokusy zkvalitnit tok informací o místní kriminalitě od policie k veřejnosti, a otevíráním „policejních dílen“ za účelem učinit kontakt s policií snazším a méně stresujícím.

Rozbíjení drogového trhu

Jedná se o strategii narušování obchodu s drogami v oblastech a domech, kde se prodej drog odehrává. Vychází z toho, že drogy a trestná

činnost jdou spolu ruku v ruce, takže odstraněním drog bude odstraněna i jiná trestná činnost, zejména násilná. Podle výzkumných poznatků se tak neděje, přinejmenším v americkém kontextu, i když v několika případech došlo ke krátkodobému (7 – 12 dní) snížení počtu loupeží a jiných trestných činů (Kleiman, 1988; Zimmer, 1990; Uchida a kol., 1992; Sviridoff a kol., 1992; Annan a Skogan, 1993; Sherman a Rogan, 1995; Weisburd a Green, 1995). Pro spojení mezi prodejem drog a násilím se nenabízí žádná hypotéza, takže je obtížné odhadnout, zda lze tento výsledek přenést do britského kontextu. Samozřejmě existují i jiné důvody pronásledování prodejců drog, zejména za účelem narušení místních drogových trhů.

K tomuto problému existují určité britské výzkumy o postupech proti místním drogovým trhům (zkoumané Houghem (1996)). Výzkum Edmundse a kol. (1996) byl zaměřen na mechanismy trhů, typy osob, které je využívaly atd. Nehodnotil specifické preventivní strategie a došel k závěru, že:

„Soubor poznatků o účinném postupu proti drogovým trhům zůstává omezený ... prostě není možné nabídnout policii a jejím partnerským institucím závaznější soubor řešení. *Optimální směs postupů se výrazně liší v závislosti na místních okolnostech*“.

Proaktivní práce s dětmi

Existuje precizní studie tohoto přístupu k prevenci kriminality ve Velké Británii (Heal a Laycock, 1987). Program SPACE Staffordshirské policie se zaměřil na přibližně 25.000 dětí po dobu letních prázdnin. Vyžádal si ze strany policie mnoho úsilí a nepřinesl žádný účinek na kriminalitu ve srovnání se sousedními jednotkami.

Zvyšování role okamžité reakce

Poznatky o této strategii jsou rozporné (Isaacs, 1967; Holliday, 1974; Brown, 1974; Pate a kol., 1976; Kansas City Police department, 1977; Clawson a Chang, 1977; Chaiken, 1978; Goldstein, 1979; Spelman a Brown, 1981). Nepřímé poznatky z USA naznačují, že pro oblast

snížení kriminality je bez významu v neposlední řadě proto, že veřejnost obvykle oznamuje incident až určitou dobu poté, co k němu došlo. Samozřejmě mohou existovat i jiné důvody, např. uklidnění veřejnosti pro poskytování služby okamžité reakce.

Současný britský výzkum (Coupe a Griffiths, 1996), založený na zkoumání metod používaných v běžných případech k objasnění vloupání do domácností ve West Midlands, je pozitivnější. Řešitelé zjistili, že 10 % případů vloupání bylo nahlášeno ještě v jejich průběhu a že více těchto pachatelů bylo dopadeno, pokud reakce byla rychlejší. Vypočítali, že celkově rychlejší reakce by umožnila policii dopadnout více pachatelů při činu. Odhadli, že při výrazně vyšším podílu rychlé reakce na policejní činnosti by bylo možné zvýšit objasněnost z 6 % na 8 %. Náměty vzešlé z této práce jsou v současnosti vyhodnocovány.

Účinné strategie

Strategie uvedené v rámečku níže se při využití Shermanova kritéria ukázaly jako účinné v oblasti snížení kriminality:

Účinné strategie

- **zaměření na recidivisty;**
- **zaměření na vícenásobné oběti;**
- **policejní hlídky orientované na „problémová místa“; a**
- **zaměření na řízení motorových vozidel pod vlivem alkoholu.**

Zaměření na recidivisty

Existují jasné poznatky o tom, že zaměření na vícenásobné pachatele a riziková místa a doby může splnit svůj účel (Martin a Sherman, 1986; Abrahamse a kol., 1991), ačkoliv zaměření na oblasti prodeje drog se zdají být – podle americké zkušenosti – výjimkou z tohoto pravidla. Opatření, která byla zaměřena na jednotlivce, měla za cíl zajištění dostatečných důkazů, odsouzení a dlouhodobé tresty, a tyto své cíle splnila. Vlivu na

oblast prevence kriminality by bylo dosaženo prostřednictvím zneškodnění pachatele, a možná i prostřednictvím odstrašení ostatních pachatelů, ovšem tyto účinky dosud nebyly zhodnoceny.

Zaměření na vícenásobné oběti

Britský výzkum věnoval velkou pozornost zjištění, že některé osoby se stávají oběťmi neúměrně vysokého počtu trestných činů (Tilley, 1993; Chenery a kol., 1997). Tato skutečnost naznačuje způsob, jakým může policie proaktivně předcházet kriminalitě. Několik výzkumů, zabývajících se strategiemi založenými na tomto přístupu v různých kontextech a vůči různým trestným činům signalizuje, že mohou být velmi účinné při snižování opakované viktimizace a mohou mít i významný dopad na celkovou úroveň kriminality. Studie Kirkholta a Huddersfielda ukázaly poměrně velký pokles počtu případů vloupání do domácností. V obou případech byla významným prvkem jejich úspěchu role partnerství mezi policií a místními úřady.

Cílené hlídky

Poznatky z USA jsou v této oblasti dosti přesvědčivé a jednotné (Cohen a Felson, 1979; Buerger a kol., 1995; Koper, 1995). Určité druhy trestných činů jsou citlivé na viditelnou přítomnost policistů, a hlídky orientované na místa a doby, v nichž k těmto trestným činům podle zkušenosti dochází („problémová místa“), zabrání výskytu trestné činnosti (a to i když jsou brány v úvahu účinky přesunu kriminality). Studie zjistily, že účinek přítomnosti policie na „problémovém místě“ je maximalizován, pokud trvá přibližně 15 minut.

Míra, v jaké byl výskyt policie zvýšen, byla v některých z uvedených studií poměrně vysoká. Uváděná čísla se pohybují mezi 40 % až 400 % zvýšením výskytu policie na problémových místech. Jiné studie prostě popisují zvýšený výskyt jako „nasycenost hlídkami“. Takto zvýšený výskyt policie snížil trestnou činnost v některých případech až o 50 %. Vyznění výrazu „nasycenost policejní činností“ je ovšem zřejmé a naznačuje, že tato

strategie by měla být používána omezitě, aby nevyvolávala negativní reakce v komunitě.

Zaměření na řízení motorových vozidel pod vlivem alkoholu

Strategie ke snížení řízení motorových vozidel pod vlivem alkoholu vykazují jasné úspěchy v celé řadě zemí, včetně Velké Británie (Ross, 1973; Boydston, 1975; Ross, 1975; Ross, 1977; Hurst a Wright, 1980; Ross, 1981; Ross a kol., 1982). Počátečního snížení bylo dosaženo zvyšováním rizika dopadení a přísnosti sankcí, ovšem následně došlo ke změně v postojích veřejnosti k takové činnosti a v pochopení nebezpečí, která představuje. Souborem žádoucích strategií se na tomto místě není třeba dále zabývat.

Strategie, které stojí za bližší prozkoumání

Poznatky naznačují, že strategie uvedené v rámečku níže by mohly mít svoji hodnotu, ovšem zároveň nejsou v současnosti natolik jasné, aby bylo možno tyto strategie jednoznačně doporučit.

Strategie, které stojí za další studium

- **účast komunity v procesu stanovení priorit;**
- **zvyšování legitimacy policie v komunitě;**
- **strategie vůči domácímu násilí;**
- **udržování veřejného pořádku (ovšem bez poškození legitimacy);**
- **policejní činnost orientovaná na problémy.**

Účast komunity v procesu stanovení priorit

Výzkum tohoto přístupu k zapojení komunity není dostatečně precizní, aby bylo možno uvedený přístup plně schvalovat, ovšem zkušenosti hlášené z Chicaga naznačují, že je schopen dosáhnout zapojení občanů z oblastí s vysokou kriminalitou způsobem, jakým se to sousedským

hlídkám nedaří, ačkoliv dosud nejsou dostupné poznatky o jeho dopadu na míru kriminality (Wycoff a Skogan, 1993).

Zvyšování legitimacy policie v komunitě

Koncept legitimacy odpovídá britskému konceptu policejní činnosti založené na konsensu. Podle výzkumných poznatků úsilí vynaložené na snižování strachu a podezřavosti vůči policii a na ohleduplné zacházení s lidmi, včetně pachatelů, a) má pozitivní účinek na stupeň spolupráce, které se policii dostává ze strany komunity, b) snižuje „míru vnímané závažné trestné činnosti“, a c) snižuje recidivu v případech domácího násilí (Tyler, 1990; Skogan, 1990; Skogan a kol., 1995; Paternoster a kol., 1996).

Pod tento pojem spadá i využití „jednání o komunální odpovědnosti“ (v britské terminologii – restorativní justice), při němž se pachatel setkává s obětí a uzavírá se určitá dohoda o náhradě nákladů, které oběti z trestného činu vznikly. Pokud není dosaženo úspěchu z důvodu na straně pachatele, dochází k jeho trestnímu stíhání. Předběžné výsledky ukazují, že – bez ohledu na výsledek – tento postup vede k vyšší úctě vůči policii a vůči „spravedlnosti“. Dopady na úroveň kriminality jsou nejasné.

Strategie vůči domácímu násilí

Americké zkušenosti s dočasným zadržením osob podezřelých z domácího násilí naznačují, že dosažitelné výsledky jsou závislé na kontextu. Uvedený postup funguje lépe, když má podezřelý silné sociální vazby, a hůře, když nemá co ztratit. V případech, kdy byli podezřelí zaměstnaní, snižovala patrně zkušenost se zadržením riziko recidivy (Sherman a Berk, 1984; Hirschel a kol., 1990), zatímco pokud byli pachatelé nezaměstnaní, trestná činnost se po zadržení opakovala (Sherman a Berk, 1984; Hirschel a kol., 1990; Dunford, 1990; Dunford a kol., 1990; Sherman a kol., 1991; Pate a kol., 1991; Pate a Hamilton, 1992; Dunford, 1992; Berk a kol., 1992a; Berk a kol., 1992b; Marciniak, 1994). Existují však pochybnosti o tom, jak tato zjištění interpretovat. Je složité rozhodnout, zda jsou uvedené poznatky použitelné v Británii, kde může být velmi odlišný kontext domácího násilí i nezaměstnanosti.

Udržování veřejného pořádku

„Udržováním veřejného pořádku“ se zde rozumí razantní soustředění policejního úsilí na malou oblast s konkrétními kriminálními problémy. Nemá být chápáno jako univerzálně použitelná policejní strategie. Někdy se označuje jako „nulová tolerance“. Výzkum ukazuje, že musí být využívána opatrně (Schwartz a Skolnick, 1962; Pate a Skogan, 1985; Reiss, 1985; Sherman, 1990; Kelling a Coles, 1996; Bushway, 1996). Existují poměrně přesvědčivé poznatky, že může krátkodobě snížit závažnou kriminalitu, ovšem velké otazníky panují ohledně schopnosti policie rozlišovat mezi tvrdým a hrubým způsobem výkonu policejní činnosti, a ohledně dlouhodobého účinku zatýkání mnohem většího počtu osob pro relativně méně závažné trestné činy. Policejní postupy v některých případech realizace nulové tolerance jsou popisovány jako příliš horlivé, což může vést ke špatným vztahům mezi policií a komunitou (Scarman, 1981). Dlouhodobým dopadem zvýšeného zatýkání pro méně závažné trestné činy může být poškození legitimacy policie a zvýšení počtu osob se záznamem v trestním rejstříku, a s tím souvisejícími obtížemi při hledání práce. Údaje, které naznačují, že nulová tolerance může vést k lákavému krátkodobému snížení kriminality, musejí být také zhodnoceny z hlediska jejich dlouhodobých účinků na zadržené osoby a komunitu, z níž pocházejí.

Policejní činnost orientovaná na problémy (POP)

V pozadí POP je velice jednoduchá myšlenka (Leigh a kol., 1996). Podle ní by policejní činnost měla řešit základní problémy komunity, o kterých se dozví, a ne jen reagovat na zavolání. Goldstein, který v roce 1979 jako první POP obhajoval, tvrdil, že k tomu policie musí být orientována na vytváření podmínek a poskytování zdrojů umožňujících, aby k řešení problémů docházelo běžně (Goldstein, 1979, 1990). Policisté musejí znát hlavní místní problémy, být v kontaktu s komunitou, disponovat informacemi umožňujícími pochopit podstatu problémů, které vedou k hromadění incidentů, a být podporováni svými vedoucími ve snaze řešit problémy kreativně a přizpůsobovat řešení novým lokálním problémům.

Jedná se o náročnou agendu, která se může jevit až hrozivě. Není překvapením, že pokud dochází k pokusům o POP, děje se tak ve velmi

zředěné formě. Řada policejních služeb v Severní Americe tvrdí, že ji využívá. Leigh a kol. (1996) shrnují některé z pokusů o zavedení strategií označených jako POP v Anglii a Walesu. Docházejí k závěru, že většina z nich spočívala v relativně omezených, „oplocených týmech“, působících v prostředí běžného řízení bez jakéhokoliv formálního vyhodnocení výsledků. V některých nedávných případech se projevila snaha držet se Goldsteinova modelu striktněji. Jejich formální vyhodnocení však dosud nebylo zveřejněno.

Některé ze strategií popsanych dříve v této kapitole (jako jsou cílené hlídky a zaměření na recidivisty) představují přístupy, které mohou v určitých souvislostech z POP vyplývat.

Závěry

Výzkumné materiály ukazují, že policie za určitých okolností může mít významný vliv na míru *lokální* kriminality. Úspěch obecně vyplývá z výběru vhodné taktiky pro daný problém, efektivního řízení a správného zaměření zdrojů. Policie může, v závislosti na konkrétním zvoleném přístupu, jednat samostatně (např. cílené hlídky), nebo ve spolupráci s jinými subjekty (např. zaměření na vícenásobné oběti). Britský výzkum ovšem také ukazuje, že existuje prostor pro zlepšování její schopnosti získávat relevantní údaje a efektivně je využívat, způsobů jejího řízení a ochoty přijmout to, co se osvědčilo. Těmto problémům je v současnosti věnována pozornost. Za předpokladu, že budou vyřešeny, vyvstane velká otázka, zda lokální snížení kriminality, jehož jak doufáme je policie schopna dosáhnout, může být opakováno v dostatečném počtu tak, aby mělo patrný účinek na míru kriminality na národní úrovni.

Budoucnost hodnocení

Tam, kde ohledně konkrétních policejních strategií panuje stále nejistota, je zjevně zapotřebí přesného zhodnocení, které by zahrnovalo řadu studií prohlubujících naše poznání o tom, „co funguje, pro koho, a za jakých okolností“. To bude nákladné, ovšem výzkumné poznatky dosud naznačují, že mnoho úsilí se vynakládá na neúčinné postupy, a úspory vzniklé

z výzkumu by mohly být mnohem vyšší než jeho náklady. Současná tendence rozvíjet kvalitnější posuzování každodenního výkonu policejní práce taktéž poskytuje příležitost rozlišovat efektivní pracovní postupy systematictěji. Systém hodnocení policejní činnosti by mohl být využit ke zjišťování rozdílů mezi policejními jednotkami na všech úrovních, od celého sboru až po jednotlivé obvody, a k přesnějšímu přiřazení dosažených výsledků k jednotlivým postupům a strategiím.

Odkazy

Abrahamse, A.F., P.A. Ebener, P.W. Greenwood, N.Fitzgerald, a T. E. Kosin (1991). An Experimental Evaluation of the Phoenix Repeat Offender Program. *Justice Quarterly* 8:141-168.

Annan, S., a W. Skogan (1993). *Drug Enforcement in Public Housing: Signs of Success in Denver*. Washington, DC: Police Foundation.

Bennett, T. , (1990). *Evaluating Neighbourhood Watch*. Basingstoke: Gower.

Berk, R. A., A. Campbell, R. Klap, a B. Western (1992a). A Bayesian Analysis of the Colorado Spouse Abuse Experiment. *Journal of Criminal Law and Criminology* 83: 170-200.

Berk, R. A., A. Campbell, R. Klap, a B. Western (1992b) The Deterrent Effect of Arrest in Incidents of Domestic Violence: A Bayesian Analysis of Four Field Experiments. *American Sociological Review* 57: 698- 708.

Boydston, J., (1975). *The San Diego Field Interrogation Experiment*. Washington, DC: Police Foundation.

Brown, D. W., (1978). Arrests and Crime Rates: When Does a Tipping Effect Occur? *Social Forces* 57: 671-82.

Brown, W., (1974). *Evaluation of Police Patrol Operations*. Ne publikovaná doktorská práce, University of Ottawa.

Buerger, M. E., A. Petrosino a E. G. Cohn (1995). In J. Eck a D. Weisburd, eds. *Crime and Place*. Monsey, N. Y.: Criminal Justice Press and Police Executive Research Forum.

Bushway, S., (1996). *The Impact of a Criminal History Record on Access to Legitimate Employment*. Disertační práce, H. John. Heinz School of Public Policy and Management, Carnegie Mellon University.

Chaiken, J. M., (1978). What Is Known About Deterrent Effects of Police Activities. In James A. Cramer, ed., *Preventing Crime*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Chamlin, M., (1988). Crimes and Arrest: An Autoregressive Integrated Moving Average (ARIMA) Approach. *Journal of Quantitative Criminology*.

Chamlin M., (1991) . A Longitudinal Analysis of the Arrest – Crime Relationship: A further examination of the Tipping Effect. *Justice Quarterly*,8, 187-199.

Chenery S., J. Holt a K. Pease (1997). *Biting Back II: Reducing Repeat Victimization in Huddersfield*. Police Research Group CDPS Paper 82. London: Home Office.

Clawson, C., a S.K. Chang (1977). The Relationship of Response Delays and Arrest Rates. *Journal of Police Science and Administration*. 5: 53-68.

Cohen, L., a M. Felson (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activities Approach. *American Sociological Review* 44: 588-607.

Coupe T., a M. Griffiths (1996). *Solving Residential Burglary*. Police Research Group CDPS Paper 77. London: Home Office

Dunford, F. W. , (1990). System-Initiated Warrants for Suspects of Misdemeanor Domestic Assault: A Pilot Study. *Justice Quarterly* 7: 631-653.

Dunford, F. W., (1992). The Measurement of Recidivism in Cases of Spouse Assault. *Journal of Criminal Law and Criminology* 83: 120-136.

Dunford, F. W., D. Huizinga, a D. S. Elliott (1990). The Role of Arrest in Domestic Assault: The Omaha Police Experiment. *Criminology* 28: 183-206.

Edmunds M., M. Hough a N. Urquia (1996). *Tackling Local Drug Markets*. Police Research Group CDPS Paper 80. London: Home Office.

Farrington, D. P., (1977). The Effects of Public Labelling. *British Journal of Criminology* 17: 112-25.

Felson, M., (1994). *Crime and Everyday Life*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Fienberg, S. E., K. Larntz, a A. J. Reiss, Jr. (1976). Redesigning the Kansas City Preventive Patrol Experiment. *Evaluation* 3: 124-131.

Gold, M., a J. Williams (1970). National Study of the Aftermath of Apprehension. *Prospectus* 3: 3-12.

Goldstein, H., (1979). Improving Policing: A Problem - Oriented Approach. *Crime and Delinquency* 25: 236-258.

Goldstein, H., (1990). *Problem-Oriented Policing*. New York: McGraw-Hill.

Greenberg, D., a R. C. Kessler (1982). The Effects of Arrests on Crime: A Multivariate Panel Analysis. *Social Forces* 60: 771-90.

Greenberg, D. F., R. C. Kessler, a C. H. Logan (1979). A Panel Model of Crime Rates and Arrest Rates. *American Sociological Review* 44: 843-50.

Heal, K., a G. Laycock (1987). *Preventing Juvenile Crime: The Staffordshire Experience*. Police Research Group CPU Series Paper 8. London: Home Office.

Hirschel, D., I. W. Hutchison III, C. W. Dean, J. J. Kelley, a C. E. Pesackis (1990). *Charlotte Spouse Assault Replication Project: Final Report*. Charlotte, NC: University of North Carolina at Charlotte.

Holliday, L.P. , (1974). *A Methodology For Radio Car Planning*. Nепублиkovaný rukopis, New York City RAND Institute.

Hough M., (1996). *Drugs misuse and the Criminal Justice System: a review of the literature*. CDPU Paper 15. London: Home Office.

Huizinga, D., a F. Esbensen (1992). *School Safety* 15: 15-17.

Hurst, P., a P. Wright (1980). *Deterrence at Last: The Ministry of Transport's Alcohol Blitzes*. Příspěvek přednesený na 8. Mezinárodní konferenci o alkoholu, drogách a bezpečnosti v dopravě, Stockholm.

Isaacs, H., (1967). *A Study of Communications, Crimes and Arrests in A Metropolitan Police Department*. Task Force Report: Science and Technology, A Report to the President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice. Washington, DC: USGPO.

Kansas City, MO, Missouri Police Department (1977). *Response Time Analysis*. Kansas City, MO.

Kelling, G. L., a C. M. Coles (1996). *Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities*. NY: Free Press.

Kelling, G. L., A. M. Pate, D. Dieckman a C. Brown (1974). *The Kansas City Preventive Patrol Experiment: Technical Report*. Washington, DC: Police Foundation.

Kleiman, M., (1988). Crackdowns: The Effects of Intensive Enforcement on Retail Heroin Dealing. In M. Chaiken, Ed., *Street - Level Drug Enforcement: Examining the Issues*. Washington, DC: National Institute of Justice.

Klein, M., (1986). Labelling Theory and Delinquency Policy: An Empirical Test. *Criminal Justice and Behavior* 13: 47-79.

Koper, C., (1995). *Just Enough Police Presence: Reducing Crime and Disorderly Behavior By Optimizing Patrol Time in Crime Hot Spots*.

Larson, R., (1975). What Happened to Patrol Operations in Kansas City. *Journal of Criminal Justice*. 3: 299-330.

Laycock, G., a N. Tilley (1995). *Policing and Neighbourhood Watch: Strategic Issues*. Police Research Group CDP Series Paper 60. London: Home Office.

Leigh A., T. Read a N. Tilley. *Problem - Oriented Policing: Brit Pop.* Police Research Group CDPS Paper 75. London: Home Office.

Lindsay, B., a D. McGillis (1986). Citywide Community Crime Prevention: An Assessment of the Seattle Program. In D. Rosenbaum, Ed., *Community Crime Prevention: Does It Work?* Beverly Hills, CA: Sage.

Logan, C. H., (1975). Arrest Rates and Deterrence. *Social Science Quarterly* 56: 376-89.

Marciniak, E., (1994). *Community Policing of Domestic Violence: Neighborhood Differences in the Effect of Arrest.* Disertační práce, University of Maryland.

Martin, S., a L. Sherman (1986). Selective Apprehension: A Police Strategy for Repeat Offenders. *Criminology* 24: 55-72.

Pate, A. M., a E. E. Hamilton (1992). Formal and Informal Deterrents to Domestic Violence: The Dade County Spouse Assault Experiment. *American Sociological Review.* 57: 691-698.

Pate, A. M., a W. Skogan (1985). *Coordinated Community Policing: The Newark Experience.* Technical Report. Washington, DC: Police Foundation.

Pate, A., A. Ferrara, R. A. Bowers, a J. Lorence (1976). *Police Response Time: Its Determinants and Effects.* Washington, DC: Police Foundation.

Pate, A. M., M. McPherson, a G. Silloway (1987). *The Minneapolis Community Crime Prevention Experiment.* Draft Evaluation Report. Washington, DC: Police Foundation.

Pate, A., E. E. Hamilton a S. Annan (1991). *Metro-Dade Spouse Abuse Replication Project: Draft Final Report.* Washington, D.C.: Police Foundation.

Paternoster, R., B. Brame, R. Bachman a L. W. Sherman (1996). Do Fair Procedures Matter? The Effect of Procedural Justice on Spouse Assault. *Law and Society Review*.

Pawson, R., a N. Tilley (1997) *Realistic Evaluation*. London: Sage

Police Foundation (1981). *The Newark Foot Patrol Experiment*. Washington, D.C.: Police Foundation.

Press, S.J., (1971). *Some Effects of an Increase in Police Manpower in the 20th Precinct of New York City*. NY: New York City Rand Institute.

Reiss, A. J. Jr., (1985). *Policing a City's Central District: The Oakland Story*. Washington, DC: National Institute of Justice.

Rosenbaum, D., D. A. Lewis a J. A. Grant (1986). Neighborhood-Based Crime Prevention: Assessing the Efficacy of Community Organizing in Chicago. In D. Rosenbaum, editor, *Community Crime Prevention: Does It Work?* Beverly Hills, CA: Sage.

Ross, H. L., (1973). Law, Science and Accidents: The British Road Safety Act of 1967. *Journal of Legal Studies* 2: 1-78.

Ross, H. L., (1975). The Scandinavian Myth: The Effectiveness of Drinking-and-Driving Legislation in Sweden and Norway. *Journal of Legal Studies* 4: 285-310.

Ross, H. L., (1977). Deterrence Regained: The Cheshire Constabulary's Breathalyser Blitz. *Journal of Legal Studies* 6: 241-249.

Ross, H. L., (1981). *Deterring the Drinking Driver: Legal Policy and Social Control*. Lexington, Mass: Lexington Books.

Ross, H. L., R. McCleary a T. Epperlein (1982). Deterrence of Drinking and Driving in France: An Evaluation of the Law of July 12, 1978. *Law and Society Review*.

Scarman, Lord (1981). *The Brixton Disorders 10–12 April 1981*. Report of an enquiry by the Rt Hon The Lord Scarman, OBE. Cmnd 8427. London: HMSO.

Schwartz, R., a J. Skolnick (1962). Two Studies of Legal Stigma. *Social Problems* 10: 133-138.

Sherman, L. W. , (1990). Police Crackdowns: Initial and Residual Deterrence. In M. Tonry a N. Morris, Eds., *Crime and Justice: A Review of Research*, ročník 12. Chicago: University of Chicago Press.

Sherman, L. W., a R. A. Berk (1984). The Specific Deterrent Effects of Arrest for Domestic Assault. *American Sociological Review*, 49, 261-272.

Sherman, L. W., a D. P. Rogan (1995). Deterrent Effects of Police Raids on Crack Houses: A Randomized, Controlled, Experiment. *Justice Quarterly* 12: 755-781.

Sherman, L. W., a kol., (1991). From Initial Deterrence to Long-Term Escalation: Short - Custody Arrest for Poverty Ghetto Domestic Violence. *Criminology* 29: 821-50.

Sherman, L., a kol., (1992). The Variable Effects of Arrest on Criminal Careers: The Milwaukee Domestic Violence Experiment. *Journal of Criminal Law and Criminology* 83: 137-169.

Sherman, L., J. W. Shaw a D. P. Rogan (1995). *The Kansas City Gun Experiment: Research in Brief*. Washington, D.C.: National Institute of Justice.

Sherman, L. W. a kol. (1997). *Preventing Crime: What works, what doesn't, what's promising*. Office of Justice Programs Research Report: U.S Department of Justice.

Skogan, W., (1990). *Disorder and Decline*. New York: Free Press.

Skogan, W. , a kol.(1995). *Community Policing In Chicago, Year Two*. Chicago: Illinois Criminal Justice Information Authority.

Smith D., a P. R. Gartin (1989). *Specifying Specific Deterrence: The Influence of Arrest on Future Criminal Activity.*

Spelman, W., a Brown, D. K. (1981). *Calling the Police: A Replication of the Citizen Reporting Component of the Kansas City Response Time Analysis.* Washington, DC: Police Executive Research Forum.

Sviridoff, M., a kol. (1992). *The Neighborhood Effects of Street-Level Drug Enforcement: Tactical Narcotics Teams in New York.* NY: Vera Institute of Justice.

Tilley, N., (1993). After Kirkholt: *Theory, Methods and Results of Replication Evaluations.* Crime Prevention Unit Paper 47. London: Home Office.

Tittle, C. R., a A. R. Rowe (1974). Certainty of Arrest and Crime Rates: A Further Test of the Deterrence Hypothesis. *Social Forces* 52: 455-62.

Trojanowicz, R., (1986). Evaluating a Neighborhood Foot Patrol Program: The Flint, Michigan Project. In D. Rosenbaum, editor, *Community Crime Prevention: Does It Work?* Beverly Hills, CA: Sage.

Tyler, T. , (1990). *Why People Obey the Law.* New Haven: Yale University Press.

Uchida, C. D., B. Forst a S. O. Annan (1992). *Modern Policing and the Control of Illegal Drugs: Testing New Strategies in Two American Cities.* Research Report. Washington, D.C.: National Institute of Justice.

Weisburd, D., a L. Green (1995). Policing Drug Hot Spots: The Jersey City Drug Market Analysis Experiment. *Justice Quarterly* 12: 711-735.

Wycoff, M. A., a W. Skogan (1986). Storefront Police Offices: The Houston Field Test. In D. Rosenbaum, editor, *Community Crime Prevention: Does It Work?* Beverly Hills, CA: Sage.

Wycoff, M. A., a W. Skogan (1993). *Community Policing in Madison: Quality from the Inside Out. An Evaluation of Implementation and Impact.* Research Report. Washington, D.C.: National Institute of Justice.

Wycoff, M. A., A. M. Pate, W. Skogan a L. W. Sherman (1985). *Citizen Contact Patrol in Houston: Executive Summary.* Washington, DC: Police Foundation.

Zimmer, L., (1990). Proactive Policing Against Street-Level Drug Trafficking. *American Journal of Police* 11: 43-74.

Část III INTERVENCE TRESTNÍ JUSTICE

7 Role sankční politiky

David Moxon

Úvod

Opatření z oblasti trestní justice mají různorodou povahu. Jejich úkolem je především:

- zadržet pachatele a uložit mu vhodnou sankci;
- zajistit, že vinný bude odsouzen a nevinný zproštěn obžaloby;
- změnit k lepšímu chování pachatele do budoucna;
- odradit další osoby náchylné k trestné činnosti;
- udržovat důvěru veřejnosti v systém trestní justice.

Tato kapitola zkoumá možnosti zacházení s pachateli a dostupné poznatky o tom, čeho lze v tomto směru dosáhnout. Mezi možnosti přístupu k zadrženému podezřelému patří:

- neformální napomenutí, kterým policista upozorňuje pachatele, zadrženého pro méně závažný trestný čin, na možné důsledky další trestné činnosti;
- uložení formální policejní výstrahy;
- spojení formální výstrahy s jinými opatřeními – „výstraha plus“;
- vyžádání účasti v programu restorativní justice, kdy dochází k určité formě odškodnění. Tento přístup lze spojit s dalšími opatřeními, jako je výstraha plus, nebo jej využít samostatně; a
- trestní stíhání – sankční možnosti jsou rozebrány dále.

Neformální napomenutí

Neformální napomenutí jsou nejmírnějším druhem policejního opatření a bývají využívána v případech, kdy potřeba policejního zásahu

není zcela zřejmá. V poslední době získala na významu, neboť incidenty, které mohla policie dříve přehlížet, mohou nyní vést k mírnějšímu opatření v rámci strategie „nulové tolerance“. Brání „formalistickému“ řízení s mladistvými, které může zvyšovat riziko recidivy (viz kapitolu 6). Vzhledem k tomu, že se o nich neseписují žádné záznamy, není ovšem možné zjistit rozsah, v němž se osoby, které byly napomenuty, znovu dostávají do konfliktu s policií. V kontextu strategie nulové tolerance představují neformální napomenutí jednu z větví širší strategie, jejímž účelem je ukázat potenciálním pachatelům, že ani drobné porušení zákona nebude tolerováno, a tím předcházet přechodu k závažnější kriminalitě. Hodnocení policejních strategií budou v budoucnu dostupná, ovšem oddělení vlivu neformálních napomenutí bude vždy problematické. Nicméně vzhledem k tomu, že jsou neformální napomenutí velmi levným opatřením, není za současného stavu poznání důvod od jejich využívání v případech bagatelních trestných činů ustupovat.

Výstraha

Výstraha je formální napomenutí uložené policistou. Instrukce Ministerstva vnitra z roku 1994 upřesnila, že v případech recidivistů, osob obviněných z trestných činů stíhaných z úřední povinnosti, nebo v případech, kdy existují přitěžující okolnosti, lze výstrahy používat jen výjimečně. Nejčastěji se výstrah používá v případech mladistvých pachatelů, a celkově jsou využívány více u žen než mužů.

Studie o opětovném odsouzení osob, jimž byla uložena výstraha v letech 1985, 1988 a 1991 ukázala, že 15 % z nich bylo odsouzeno za další trestný čin do dvou let a 28 % do pěti let (Home Office, 1994). Pravděpodobnost odsouzení souvisela silně s věkem a minulostí dané osoby. U mladých lidí byla pravděpodobnost odsouzení do dvou let mnohem vyšší než u starších. Mnohem vyšší pravděpodobnost dalšího odsouzení byla rovněž u pachatelů, kteří již byli v minulosti odsouzeni, či jim byla uložena výstraha. Jen méně než čtvrtina pachatelů bez předchozího odsouzení či výstrahy byla odsouzena do pěti let, oproti třem čtvrtinám těch, kteří byli v minulosti odsouzeni třikrát a více.

U mladých pachatelů nejsou důkazy o tom, že by míra opětovného odsouzení byla vyšší, než je míra prvního odsouzení (Home Office, 1994), spravedlnost je vykonána rychleji a náklady jsou mnohem nižší než u formálního trestního řízení.

Výstraha plus

Výstraha plus spojuje formální výstrahu s dalšími podmínkami. Až na několik výjimek (viz první příklad níže), tato opatření typicky zahrnují práci s pachateli, která jim má objasnit důsledky jejich jednání jak pro ně, tak pro ostatní, a posílit jejich schopnost vyvarovat se v budoucnu další trestné činnosti. Mohou rovněž zahrnovat prvek odškodnění oběti. Mezi příklady takových opatření patří:

- oprava závady na motorovém vozidle, kdy je pachateli s drobnou závadou na motorovém vozidle uložena výstraha s podmínkou, že zajistí opravu závady;
- program v Milton Keynes, který je zaměřen na krádeže v obchodech (McCulloch, 1996). Program má vysokou odezvu, přestože účast je dobrovolná; a
- systém výstrahy plus v Northamptonshiru, který zprostředkovává odškodnění oběti a je zaměřen na kriminální chování pachatele. Náklady jsou přibližně čtvrtinové oproti nákladům trestního řízení s mladistvým (Audit Commission, 1996).

Uvedená opatření dosud nebyla řádně vyhodnocena. V případě programu v Milton Keynes byla pouze u 13 % osob, navštěvujících program Opatření proti krádežím v obchodě (RTI), zjištěna recidiva (ve srovnání se 30 % osob, jimž byla uložena výstraha, a s 60 % těch, jejichž případ byl vyřízen jiným způsobem). Tato srovnání jsou však ovlivněna věkem, rozdílly ve způsobu dalšího sledování a skutečností, že se programu účastnily osoby na základě dobrovolnosti. V případech, kdy byla náhrada škody dohodnuta v rámci programu v Northamptonshiru, byla platební morálka pachatelů mnohem lepší, než v případech náhrady škody nařízené soudem. Míra opětovného odsouzení do 18 měsíců činila 35 %. Přestože

není k dispozici formální srovnávací skupina, jedná se o slibný výsledek, neboť pouze malá část osob, které se programu podrobily, byli prvopachatelé. Oběti byly obecně uspokojeny a 40 % z nich pokládalo tento přístup za vhodnější než soudní řízení, oproti 20 %, které by daly přednost soudu.

Restorativní justice

Restorativní justice se snaží dospět k odškodnění oběti a přimět pachatele převzít odpovědnost za své jednání. Jejím cílem je:

- obnovit kvalitu života oběti a komunity postižené trestným činem; a
- předcházet recidivě.

Marshall (1997) ji definuje jako „proces, kdy se všechny strany, jichž se týká nějaký konkrétní trestný čin, společně snaží vyřešit otázku, jak se vypořádat s nepříznivými následky trestného činu a jeho dopadem na budoucnost“. Často zahrnuje mediační sezení za účasti oběti i pachatele, a určitou formu odškodnění oběti. V některých případech se pachatel vyhne formálnímu trestnímu řízení, ačkoliv se může jednat o součást rozhodnutí soudu nebo výstrahy plus.

V současnosti se v Austrálii pracuje na studii, zabývající se odklonem mladistvých od soudního řízení. Oxfordská Universita využívá podobného modelu ke zhodnocení programu, probíhajícího od roku 1995 v Thames Valley. Úvodní poznatky z obou studií naznačují, že jak oběti, tak pachatelé pokládají uvedený přístup za spravedlivý, a oběti bývají lépe uspokojeny.

Ukládání sankcí

Hlavním účelem ukládání sankcí je:

- odradit potenciální pachatele od zapojení do trestné činnosti;
- odradit pachatele od páchaní dalších trestných činů v budoucnosti z důvodu nepříznivých následků;

- napravit pachatele tak, aby již dále neměli zájem páchat trestnou činnost, např. prostřednictvím programů, které je zbaví návyku užívat drogy, nebo které jim objasní újmu, kterou působí obětem;
- chránit občany před trestnou činností proti veřejnosti uvězněním nebo jiným způsobem omezení svobody pachatele;
- udržovat důvěru veřejnosti v systém trestní justice ukládáním trestů přiměřených spáchaným trestným činům; a
- spravedlivě a rovně zacházet s osobami, které se dostanou před soud.

V některých případech jedna z uvedených rolí převažuje ostatní, např. když se jedná o nebezpečného pachatele či pachatele závažných trestných činů, je pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody bez dalšího váhání. Častěji se však orgány ukládající sankce snaží vyvažovat různé složky účelu sankce. Ačkoliv mají jasné cíle, disponují jen velmi málo informacemi o tom, jak různé možnosti k naplnění daných cílů přispívají. Již v roce 1961 konstatoval Streatfeildský výbor:

„Podle našeho názoru je klíčem ke zlepšení v této oblasti uznání zásadního rozdílu mezi hodnocením viny a plněním dalších úkolů ukládání trestu. Zejména pokud se soud snaží napravit, odradit či chránit, snaží se spíše než soudit minulé události kontrolovat události budoucí. Pokud nejsou výsledky těchto snah řádně shromažďovány a systematicky předávány soudu, jsou rozhodnutí zaměřená na kontrolu budoucích událostí ve značné míře spekulativní, a soudy neví, ani zda jsou takové úkoly reálné.“

V současnosti je k dispozici více informací, ačkoliv v nich stále přetrvávají značné mezery a orgány ukládající tresty stále nemají jistotu o tom, jak lze jednotlivých cílů nejlépe dosáhnout. Obzvláště to platí v případech, které nevyžadují odnětí svobody a hlavním předmětem zájmu je dopad vybrané sankce nespojené s odnětím svobody na budoucí chování.

Odvracení pachatele od trestné činnosti

Při hodnocení úspěšnosti trestů nelze od sebe oddělit odklon pachatele od další trestné činnosti a jeho nápravu a uvedení na cestu dodržování zákona – až na několik selfreportových studií se obojí měří prostřednictvím případného opětovného odsouzení. Hlavní námitky jsou uvedeny níže.

- *Ztotožňování opětovného odsouzení se selháním* – téměř všechny studie pokládají jakékoliv další odsouzení za známku selhání bez ohledu na povahu předchozí kriminální kariéry pachatele. Například pokud je osobě se sedmi předchozími odsouzeními za vloupání během dvou let nařízen dohled, a poté je v průběhu dalších dvou let odsouzena pouze jednou za bagatelní trestný čin proti veřejnému pořádku, pak lze odůvodněně tvrdit, že se její chování zlepšilo.
- *Srovnávání počtu různých sankcí* – určité charakteristiky pachatele, např. věk či počet předchozích odsouzení, ovlivňují jak pravděpodobnost opětovného odsouzení, tak rozhodnutí o trestu. U prvopachatelů je tedy vyšší pravděpodobnost, že jim bude uložen peněžitý trest, u recidivistů je zase pravděpodobnější nařízení dohledu. To znamená, že osoby, kterým byly uloženy různé sankce, mají odlišné možnosti opětovného odsouzení z důvodu jejich minulosti, a samotné počty opětovných odsouzení nám řeknou pouze málo.
- *Opětovná odsouzení jsou pouze náhradním měřítkem recidivy* – jak vyplývá z policejních záznamů, vypovídají totiž pouze o případech, kdy trestný čin vedl až k odsouzení. Odhaduje se, že na každých 100 spáchaných trestných činů připadají pouze dvě odsouzení v trestním řízení. Protože se tento poměr liší v závislosti na druhu spáchaného trestného činu, bude tímto způsobem ovlivněna i míra opětovného odsouzení. Počty odsouzení rovněž ovlivňují policejní postupy, včetně toho, zda jsou dříve odsouzené osoby pod pečlivějším dozorem. Vyšší míra opětovného odsouzení se projevuje u osob s nařízeným dohledem, pokud je dohled vykonáván intenzivním způsobem. Aktuální studie Národního institutu spravedlnosti se snaží tento problém obejít tím, že zkoumá míru přiznané kriminality u pachatelů s nařízeným dohledem (Mackenzie a kol., 1997).

Navzdory svým nedostatkům je míra opětovného odsouzení jediným dostupným zdrojem údajů k měření recidivy, takže byla přijata jako základní kritérium k hodnocení dopadu různých sankcí na budoucí chování.

Míra opětovného odsouzení u různých druhů trestu

Srovnání trestu odnětí svobody a alternativních trestů

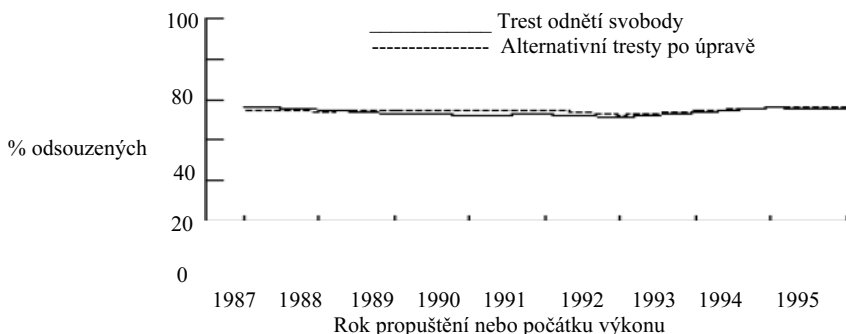
Když je srovnána celková míra opětovného odsouzení v případech trestu odnětí svobody a alternativních trestů, není v účincích jejich ukládání na míru opětovného odsouzení žádný významný rozdíl (Kenshaw a Renshaw, 1997). Jiné faktory, jako jsou věk, pohlaví a kriminální minulost, mají větší vliv. Graf 7.1 ukazuje, že pokud jsou upraveny podle klíčových proměnných, zůstávají míry opětovného odsouzení u trestu odnětí svobody i alternativních trestů pozoruhodně blízko sebe po řadu let. Míra opětovného odsouzení do dvou let od propuštění z výkonu trestu se pohybuje kolem 53 % od roku 1989 (je-li po celou dobu počítána srovnatelným způsobem). Těto úrovni předcházela pokles z 58 % v roce 1987, který se kryje s odklonem mladých pachatelů od řízení před soudem.

Po úpravách, které měly umožnit srovnání míry opětovného odsouzení u alternativních trestů s trestem odnětí svobody, se tato míra v období let 1987 – 1995 lišila od míry opětovného odsouzení u trestu odnětí svobody maximálně o dva procentní body.

Uvedené úpravy braly v úvahu:

- rozdíly v charakteristice pachatelů zahajujících výkon alternativního trestu a těch, kteří byli propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody (např. věk, pohlaví, kriminální minulost); a
- větší podíl odsouzení po zahájení výkonu alternativního trestu v důsledku trestných činů spáchaných před zahájením jeho výkonu ve srovnání s odsouzeními po propuštění z výkonu trestu v důsledku dřívějších trestných činů (tato byla Lloydem, Mairem a Houghem (1994) označena jako „pseudoopětovná odsouzení“).

Graf 7.1 Míra opětovného odsouzení do dvou let u osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody v letech 1978 – 1995 a upravená (viz pozn. 1) míra opětovného odsouzení u osob, které v tomto období zahájily výkon alternativního trestu (viz pozn. 2)

Poznámky:

1. Upravená s ohledem na rozdíly v charakteristice pachatelů a na pseudoopětovná odsouzení.
2. Údaje o alternativních trestech zahrnují kombinované tresty od roku 1993, a za rok 1995 evidují pouze tresty, jejichž výkon započal v prvním čtvrtletí.

Srovnání trestů nespojených s odnětím svobody

Tabulka 7.1 ukazuje míru opětovného odsouzení u různých druhů rozhodnutí, přičemž srovnává skutečnou míru u každého druhu s mírou „očekávanou“ na základě věku, pohlaví a kriminální minulosti odsouzeného pachatele.

Tabulka 7.1 Míra opětovného odsouzení do dvou let u osob odsouzených v roce 1993

<i>Rozhodnutí</i>	<i>Skutečná míra v %</i>	<i>„Očekávaná“ míra v %</i>
Podmíněné upuštění od potrestání	39	40
Peněžitý trest	43	44
Dohled	55	52
Obecně prospěšné práce	48	46

U osob, u nichž bylo podmíněně upuštěno od potrestání, nebo jimž byl uložen peněžitý trest, je skutečná míra opětovného odsouzení mírně nižší než míra očekávaná, u osob s nařízeným dohledem či trestem obecně prospěšných prací je mírně vyšší. Protože se však údaje vztahují spíše k datu odsouzení než k datu ukončení výkonu trestu, mohli někteří z opětovně odsouzených být odsouzeni za další trestný čin spáchaný na samém začátku výkonu trestu, kdy se zatím nemohly projevit pozitivní účinky kontaktu s probační službou.

Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací (OPP), zavedený v Anglii a Walesu v roce 1975, může zabránit páchání další trestné činnosti reintegrací pachatele do komunity. Národní standardy Probační služby zdůrazňují sankční a nápravný potenciál obecně prospěšných prací – pachatelé mají vykonávat skutečnou, náročnou a společensky užitečnou neplacenou práci a přitom plnit uložené požadavky. Prostor je věnován též posilování pocitu osobní zodpovědnosti a sebekázně.

Účinnost obecně prospěšných prací dosud v Anglii a Walesu nebyla předmětem rozsáhlého a spolehlivého výzkumu, ačkoliv Thomas a kol. (1990) zkoumali postupy v pěti programech OPP. Vyhodnocení obecně prospěšných prací ve Skotsku (McIvor, 1992) ukázalo, že:

- míra opětovného odsouzení je příznivá ve srovnání s mírou opětovného odsouzení u srovnatelných pachatelů, kteří byli odsouzeni;

- velká část pachatelů pocítila, že získali nové dovednosti a pocit zadostiučinění, když v rámci plnění uložených úkolů pomáhali jiným. Někteří rovněž cítili, že vzrostla jejich sebedůvěra a sebeúcta (shodně s poznatky Thomase a kol., 1990);
- pachatelé, kteří vnímali zkušenost s OPP pozitivně, byli méně často opětovně odsouzeni a méně z nich bylo odsouzeno za majetkovou kriminalitu než ti, kteří tuto svou zkušenost vnímali jako méně užitečnou; a
- OPP jsou oblíbeny u zainteresovaných subjektů, včetně sociálních služeb (které mají ve Skotsku odpovědnost za dohled nad pachateli), soudců i těch, pro něž jsou práce vykonávány.

Ačkoliv míra využívání tohoto institutu trvale stoupá, výzkum naznačuje, že není věnována dostatečná pozornost tomu, aby byl ukládán pachatelům, u nichž je předpoklad příznivé odezvy. Jeho ukládání se naopak řídí potřebou „získávat čísla“ (Hedderman a Sugg, 1997).

Elektronické sledování

Trest domácího vězení s elektronickým sledováním byl jako druh trestu zaveden v Anglii a Walesu nedávno, po jeho zjevném úspěchu v USA, aby tak byla naplněna touha po nových, spolehlivých alternativních trestech. Vyhodnocení zkušebních případů, zahájených v roce 1995, naznačují (Mair a Mortimer, 1996; Mortimer a May, 1997), že:

- zařízení bylo spolehlivé;
- více než tři čtvrtiny trestů byly úspěšně vykonány; a
- soudci tento trest pokládají za přísný trest nespojený s odnětím svobody, ukládaný jako plnoprávná alternativa trestu odnětí svobody a přísnějších alternativních trestů. Oceňovali rychlost, s jakou bylo odhalováno porušení podmínek.

Náklady trestu domácího vězení budou pravděpodobně vyšší než u trestu obecně prospěšných prací, ovšem nižší než u nařízení dohledu. Náklady by byly vyšší než u dohledu v případě, že by byl trest domácího vězení uložen vedle dalšího alternativního trestu. Ačkoliv je obtížné porovnat celkové náklady trestu domácího vězení a trestu odnětí svobody, srovnání průměrných měsíčních nákladů naznačuje, že náklady trestu domácího vězení, včetně složky na probační dozor (760 GBP) se pohybují mezi třetinou a polovinou nákladů trestu odnětí svobody. Bez nákladů dozoru se částka sníží na 543 GBP měsíčně.

Délka trestu

Míra opětovného odsouzení po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody se obecně snižuje podle toho, jak se zvyšuje délka původního trestu. Snížení této míry u pachatelů s delšími tresty z velké části souvisí s jejich věkem, pohlavím, věkem v době prvního odsouzení a počtem předchozích odsouzení. Ovšem, i když všechny tyto faktory vezmeme v úvahu, je míra opětovného odsouzení u delších trestů nižší, než bychom očekávali. Částečně se to přičítá dalším charakteristikám pachatelů, kterým jsou ukládány delší tresty (podle povahy spáchaného činu). Rovněž je to odrazem vyššího podílu podmíněně propuštěných osob mezi pachateli s delšími tresty. Existují důkazy, že tito bývalí vězni mají nižší míru opětovného odsouzení v průběhu dozoru ve zkušební době, a to snižuje jejich celkovou míru opětovného odsouzení. Z toho vyplývá, že jakmile se vezmou v úvahu charakteristiky pachatelů odsouzených k různým trestům a známé příznivé účinky podmíněného propuštění, neexistuje zřetelný vztah mezi délkou trestu a náchylností k recidivě.

Obecné odrazování

Potenciální pachatelé mohou být odrazováni vědomím:

- rizika, že budou dopadeni a odsouzeni; a
- přísností trestu.

Potenciální pachatelé mají patrně velmi malou povědomost o riziku dopadení nebo o pravděpodobné přísnosti trestu, který by jim mohl být uložen. Jakékoliv zvýšení pravděpodobnosti dopadení nebo přísnosti trestu může mít odrazující účinek pouze tehdy, pokud se rovněž změní jejich vnímání. Míra odrazování rovněž závisí na tom, jak potenciální pachatelé nahlízejí na důsledky přísnějšího trestu (např. zda nepřehlížejí vzdálené budoucí důsledky kvůli okamžitému prospěchu či uspokojení). Je tedy obtížné míru odrazování přímo měřit a většina dostupných poznatků pochází ze studií statistických asociací. Z nich není obecně zřejmé, nakolik má určitý účinek původ v odrazování, a nakolik ve zneškodnění. Byly zpracovány různé druhy asociačních studií.

Někteří badatelé prováděli geografická srovnání území s různou sankční politikou (např. Farrington a Langan, 1997). V takových studiích je však obtížné dosáhnout srovnatelnosti opatření a vyčlenit ukládání trestů z ostatních jevů, které jsou ve zkoumaných oblastech rozdílné. Jiní zkoumali zásadní změny v legislativě, jako je přístup „Tříkrát a dost“. Stolzenberg a D'Alessio (1997) ve své nedávné studii Kalifornie neshledali žádný dopad na míru kriminality.

Další možností je využití ekonomických metod. Levitt (1996) zkoumal dopad změn v přísnosti trestů na úroveň kriminality (s využitím případů, kdy se přeplněností věznic zabývaly soudy, jako prostředku ke kontrole souběžných jevů). Zjistil, že snížená přísnost trestů byla spojena se zvýšenou kriminalitou, zejména pokud jde o vloupání a krádež. Nedokázal ovšem přesvědčivě příčinnou souvislost, zejména, že na přeplněnost věznic neměly vliv předcházející úroveň kriminality či trestní sazby. Dřívější studie Reillyho a Witta (1996) porovnávala délku trestů odnětí svobody s údaji 42 anglických policejních jednotek za období 12 let (míra kriminality, objasněnost a nezaměstnanost). Zjistili spojení mezi přísností trestů

a kriminalitou, zejména vloupáním a loupeží. Analýza ovšem obsahuje také některá negativní spojení a nebere v úvahu rozdíly v pravděpodobnosti uložení trestu odnětí svobody mezi jednotlivými oblastmi.

Takže ačkoliv existují určité poznatky o spojení mezi přísností trestů a mírou kriminality, většinou nejsou jednoznačné a žádný z nich neumožňuje kvantifikovat odstrašující účinky odděleně od zneškodnění. Podrobnější analýzu přinese literární studie zadaná Ředitelstvím výzkumu a statistiky Ministerstva vnitra.

Zneškodnění

Při hodnocení rozsahu, v jakém trest odnětí svobody přispívá ke snižování kriminality, je třeba vědět, kolik trestných činů by jednotlivce spáchal, kdyby zůstal na svobodě. Zneškodňující účinky odnětí svobody není jednoduché změřit. Jsou ovlivněny faktory, jako:

- rozsah, v němž se systému trestní justice daří umisťovat do věznic aktivnější pachatele – určitá část dopadených pachatelů by další trestnou činností nepáchala, ovšem někteří pachatelé by páchali v průměru jeden trestný čin denně;
- hodnota trestných činů, kterým bylo zabráněno – počty trestných činů jsou jen velmi dílčím měřítkem, které nepočítá s újmou, ztrátou nebo škodou, která je jimi způsobena; a
- způsob, jakým se trestné činy počítají – různé způsoby počítání povedou k různým výsledkům, a zvláště registrovaná kriminalita bude uvádět nižší čísla trestných činů, kterým bylo zabráněno, než odhady založené na výzkumech obětí.

Tarling (1994) odhadl, že k 1 % poklesu míry kriminality by bylo třeba 25 % nárůstu vězeňské populace (vycházel z tehdejší úrovně vězeňské populace a kriminality). Z toho vyplývá jen necelých 5 registrovaných trestných činů na každý přírůstek do vězeňské populace, nebo přibližně 13 trestných činů zjištěných v rámci Britského průzkumu kriminality. Nejsou zde zahrnuty hospodářské trestné činy, které by mohly uvedená čísla zvýšit

až k přibližně 20 trestným činům, jimž by bylo zabráněno v případě každého přírůstku vězeňské populace. Odhady z USA naznačily větší účinek zneškodnění, kdy se pokles míry kriminality pohyboval mezi 0,12 % a 0,2 %, s průměrem 0,16 %, při každém 1 % přírůstku vězeňské populace. Významným důvodem rozdílu je skutečnost, že americká vězeňská populace je daleko početnější než naše – 25 % přírůstek americké vězeňské populace by znamenal nových 400.000 vězňů, což by mělo mnohem větší efekt než 25 % přírůstek (přibližně 16.000 osob) naší vězeňské populace.

Udržování důvěry veřejnosti

V posledních letech došlo ke zvýšení využívání trestů odnětí svobody, jak pokud jde o počet osob, jimž byl tento trest uložen, tak pokud jde o průměrnou délku trestu. Zvýšení přísnosti vyplynulo z více faktorů, včetně politického tlaku, a s tím spojené vnímané poptávky veřejnosti po přísnějších trestech. Z nedávné studie postojů k ukládání trestů (Hough a Roberts, 1998) vyplynul pocit veřejnosti, že soudci jsou mimo realitu a ukládají nepřiměřeně nízké tresty. Ovšem když byl respondentům předložen příklad reálného případu spolu s možnými tresty, ukládali podobné, nebo dokonce mírnější tresty, než byly uloženy ve skutečnosti. Tlak na soudce, aby k pachatelům přistupovali přísněji, tedy do značné míry vplývá ze špatné představy o tom, jak k nim ve skutečnosti přistupují. Tento závěr je podpořen i skutečností, že studie pro Královskou komisi pro trestní justici, která zahrnovala rozhovory se všemi účastníky řízení před porotními soudy, zjistila, že ti, kteří se účastnili celého jednání, souhlasili s rozhodnutím o trestu v případech, které sledovali (Zander a Henderson, 1993).

Pokud má mít ukládání trestů odstrašující účinek na potenciální pachatele, a pokud má být vliv veřejného mínění na možné změny sankční politiky založen na vědeckých poznatcích, je třeba vykonat mnoho důležité práce ve smyslu poučení veřejnosti o tom, co proces ukládání trestů skutečně přináší a jaké jsou jeho náklady.

Rovnost zacházení

Soudci mají celkem vzato velmi rozsáhlou diskreční pravomoc. Až na několik málo výjimek nejsou stanoveny dolní hranice trestních sazeb. Horní hranice trestních sazeb jsou obvykle mnohem přísnější než přichází v úvahu v převážné většině případů. Soudci magistrátních soudů mohou čerpat z pokynů Sdružení soudců magistrátních soudů, které nabízejí východiska u různých trestných činů a vypočítávají přitěžující a polehčující okolnosti. V oblasti porotních soudů hraje roli při určování vhodných trestů Apelační soud, a to prostřednictvím způsobu, jakým se zabývá jednotlivými případy. Přesto existuje mezi jednotlivými soudy značná různorodost při používání různých druhů trestu u určitého druhu trestných činů (Justices Clerks' Society a kol., 1997). Tato rozdílnost mezi jednotlivými soudy naznačuje potřebu striktnějších pravidel, která by mohla být vypracována s větším ohledem na náklady a dopad různých druhů trestu. Ústředním problémem je, že diskuse o celkové úrovni ukládání trestů se zabývá pouhým průměrem, vytvořeným z velmi široké škály postupů při ukládání trestů.

Náklady vyřízení věci

Náklady různých způsobů vyřízení věci jsou uvedeny v tabulce 7.2. Údaje představují průměrné náklady, které jsou vhodné pro kalkulaci účinků sankční politiky a praxe. Berou v úvahu skutečnost, že osoby odsouzené k trestu odnětí svobody obvykle nevykonají více než polovinu uloženého trestu. Jedná se o náklady orgánů trestní justice, zejména vězeňské a probační služby. Mohou existovat i další náklady (např. ztráta ekonomické produkce uvězněné osoby) či přínosy (např. práce odvedená v rámci výkonu trestu obecně prospěšných prací).

Tabulka 7.2 Efektivita trestů a jiných opatření

	Cíl				Náklady	Účinek
	Všeobecné odstrašení	Individuální odstrašení	Zneškodnění	Náprava		
Opatření						
Neformální napomenutí		X			2,50 GBP	Neznámý
Výstraha		X			18,30 GBP	Nízká recidiva prvopachatelů
Výstraha plus		X		X	Poznámka 1	Slibný pokud jde o recidivu
Restorativní justice		X		X	Poznámka 1	Slibný pokud jde o recidivu
Cíl					Náklady	Recidiva (viz poznámku 2)
	Všeobecné odstrašení	Individuální odstrašení	Zneškodnění	Náprava		
Rozhodnutí						
Upuštění od potrestání		X			0 GBP	1
Peněžitý trest	X	X			137 GBP	1
Dohled	X	X		X	2527 GBP	-3
Obecně prospěšné práce	X	X		X	1628 GBP	-2
Kombinovaný trest	X	X		X	3588 GBP	-4
Trest odnětí svobody	X	X	X	X	Poznámka 3	

Poznámky:

1. Náklady opatření spočívajících ve výstraze plus a postupech restorativní justice jsou extrémně různorodé, a to i z toho důvodu, že jsou zaměřeny na různorodé skupiny osob a vyžadují velmi různorodou úroveň odbornosti. Náklady programu v Northamptonshire činily 625 GBP na každou osobu, která se ho zúčastnila.
2. Údaje u recidivy označují zlepšení oproti očekávané míře opětovného odsouzení (měřeno jako rozdíl mezi dvěma procentními údaji).
3. Náklady výkonu rozhodnutí nejsou u trestu odnětí svobody dostupné. Hrubé náklady na jedno místo ve věznici činí nicméně 37500 GBP ročně (včetně investičních nákladů).

<i>Náklady trestního stíhání</i>	
Přiznání viny u magistrátního soudu	600 GBP
Řízení u magistrátního soudu bez přiznání viny	1600 GBP
Přiznání viny u porotního soudu	2100 GBP
Opožděné přiznání viny	6300 GBP
Řízení u porotního soudu bez přiznání viny	16650 GBP

Poznámka: U kompletního ústního řízení je k průměrným nákladům řízení u porotního soudu třeba přičíst 1950 GBP. V případě písemného řízení je třeba přičíst 1150 GBP.

Závěry

Poznatky, které máme z celé řady programů v různých zemích, naznačují, že slibné jsou projekty, zahrnující určitou formu náhrady a konfrontující pachatele s následky jeho chování. Opatření tohoto typu mohou být zvláště účinná v případě mladých pachatelů, u nichž je největší nebezpečí recidivy, a kteří patrně nejméně přemýšlejí o důsledcích.

Studie o opětovném odsouzení vypovídají po dlouhá léta o tomtéž. Mezi tresty je pouze malý rozdíl, pokud jde o jejich vliv na míru opětovného odsouzení. Jiné faktory, jako jsou věk a kriminální minulost pachatele, jsou s rozdíly v míře opětovného odsouzení spojeny mnohem více. Tyto poznatky mají obecný charakter a bylo by omylem tvrdit, že individuální programy ve věznicích či působení Probační služby nemohou být účinné, jak ukáže následující část.

Odnětí svobody je tím nejnákladnějším opatřením a po propuštění pachatele není po stránce prevence další kriminality úspěšnější než jiná opatření. Ovšem po dobu trvání trestu chrání společnost před další újmou a uspokojuje veřejnost pokud jde o její potřebu odplaty vůči pachatelům závažných trestných činů. Efektivita nákladů trestu odnětí svobody nemůže být spolehlivě vyhodnocena z důvodu pouze omezených odhadů trestných činů, kterým trest odnětí svobody zabrání, a patrně ještě slabších poznatků o nákladech těchto trestných činů pro společnost.

Pro oblast výběru mezi opatřeními nespojenými s odnětím svobody je rozumné ve velké míře vycházet z pravděpodobných dopadů na budoucí jednání. Je obtížné ospravedlnit volbu nákladného alternativního trestu, pokud jeho výsledek v podobě budoucí kriminality není lepší než u peněžitého trestu. Jak ukazuje následující kapitola, existují probační programy, které mohou mít na kriminalitu dopad, ovšem obvykle vyžadují více prostředků než přímý dohled (jehož účinek na kriminalitu se nezdá být významný). Hlavním závěrem tedy je, že prostředky Probační služby by neměly být plýtvány na osoby, u nichž bude mít peněžitý trest stejný efekt. Nepříznivým důsledkem takového postupu by bylo snížení účinku, který by Probační služba mohla mít na osoby, u kterých by určitá forma intenzivnější intervence přinesla ovoce. Míra opětovného odsouzení v případě peněžitého trestu je ve srovnání s alternativními tresty příznivá. Nic nenasvědčuje tomu, že přesunem od peněžitých trestů k trestům alternativním, probíhajícím v posledních dvaceti letech, bylo ve směru snižování kriminality čehokoliv dosaženo.

Odkazy

Audit Commission (1996) *Misspent Youth...young people and crime*. London: Audit Commission for Local Authorities and the National Health Service in England and Wales.

Farrington D. P., a P. A. Langan (1997). *Crime and Punishment in America and England*. Final Report to the Bureau of Justice Statistics, Washington D.C.

Hedderman, C., a Sugg, D., (1997) *Changing offenders' attitudes and behaviour: what works?* Home Office Research Study 171. London: Home Office.

Home Office (1994). *The Criminal Histories of Those Cautioned in 1985, 1988 and 1991*. Home Office Statistical Bulletin 8/94. London: Home Office.

Hough, M., a Roberts, J., (1998) *Attitudes to punishment: findings from the British Crime Survey*. Home Office Research Study 179. London: Home Office.

Justices' Clerks' Society, Magistrates Association a Home Office (1997). *Local Sentencing Patterns in Magistrates' Courts 1996*. Home Office Research and Statistics Directorate. London: Home Office.

Levitt, S., (1996) Effect of Prison Population Rates on Crime Rates: Evidence from Prison Overcrowding Litigation. *Quarterly Journal of Economics*, 111, 319-352.

Lloyd, C., Mair, G, a Hough, M., (1994) *Explaining reconviction rates: a critical analysis*. Home Office Research Study 136. London: HMSO.

Kershaw, C., a Renshaw, G., (1997). *Reconvictions of prisoners discharged from prison in 1993, England and Wales*. Home Office Statistical Bulletin 5/97. London: Home Office.

Mair, G., a Mortimer, E., (1996). *Curfew orders with electronic monitoring: an evaluation of the first twelve months of the trials in Greater Manchester, Norfolk and Berkshire, 1995-1996*. Home Office Research Study 163. London: Home Office.

Marshall, A., (1997). *Integrating Restorative Justice into the Criminal Justice System: Implications for the Comprehensive Spending Review*.

McCulloch H., (1996). *Shop Theft: Improving the Police Response*. Police Research Group CDPS Paper No. 76. London: Home Office.

McIvor, G., (1992) “*Sentenced to Serve: The operation and impact of community service by Offenders*”: Avebury, Aldershot.

Mackenzie, L., Browning, K., Priu H., Skroban S., Smith, D., (1997). *Probation as Public Safety Protection: Evidence from Self Reports*. University of Maryland.

Mortimer, E., a May, C., (1997). *Electronic Monitoring in Practice: the Second Year of the Trials of Curfew Orders*. Home Office Research Study 177. London: HMSO.

Reilly, B., a R. Witt (1996). Crime Deterrence and Unemployment in England and Wales: an empirical analysis. *Bulletin of Economic Research*, 48, 137-159.

Stolzenberg, L., a S. D’Alessio (1997). “Three Strikes and You’re Out”. The Impact of California’s new Mandatory Sentencing Law on Serious Crime Rates. *Crime and Delinquency*, 43, 457-469.

Streatfeild Committee (1961). *The Business of the Criminal Courts*. London: HMSO.

Tarling R., (1994). *Analysing Offending. Data, Models and Interpretations*. London: HMSO.

Thomas, N., Hine, J., a Nugent, M., (1990) *Study of Community Service Orders: Summary Report*. Nepublikovaná zpráva pro Ministerstvo vnitra.

Zander M., a Henderson P., (1993) *Royal Commission on Criminal Justice Research Study č. 19: Crown Court Study*. London: HMSO.

8 Účinné způsoby intervence vůči pachatelům

Julie Vennard a Carol Hedderman

Úvod

Tato kapitola shrnuje hlavní výsledky výzkumu týkajícího se účinnosti různých druhů opatření, realizovaných ve věznicích či v komunitě, při snižování další kriminality. Bylo přislíbeno zvýšit v obou těchto prostředích počet programů práce s pachateli, vytvářených a realizovaných v duchu zásad efektivní praxe. Zkoumáme zde, které druhy opatření (a metod jejich realizace) dosahují snížení recidivy, a jak lze účinek slibných programů ještě zvýšit.

Hlavním cílem soudce při uložení trestu odnětí svobody je pachatele potrestat, zneškodnit, dát najevo nesouhlas společnosti a možná i odradit. V případě alternativních trestů může být záměrem kombinovat trest – ve formě omezení svobody – s nahrazením škody a nápravou. Ministerstvo vnitra realizovalo nedávno (nepublikováno) ve dvou anglických probačních oblastech průzkum názorů soudců na účel alternativních trestů a jejich možný výsledek. Průzkum naznačil, že většina z nich věří v možný nápravný účinek alternativních trestů. Osm z deseti se domnívá, že jak alternativní, tak kombinované tresty mohou snížit recidivu prostřednictvím snahy ovlivnit kriminální chování, přičemž kombinované tresty zároveň nabízejí možnost dosáhnout náhrady škody a omezení svobody. Naopak pouze čtvrtina se domnívá, že vězení může pachatele napravit, ovšem všichni respondenti si myslí, že omezují svobodu, a osm z deseti, že může mít odstrašující účinek.

Oficiální a odborné mínění o účelu alternativních trestů doznalo od roku 1980 významného posunu, který se odrazil v otázkách, jimiž se zabýval výzkum probace (Raynor, 1997). Rostoucí optimismus ohledně nápravného potenciálu alternativních trestů lze ve značné míře přičítat poznatkům z kanadských a severoamerických výzkumů. Ovšem, jak zdůrazňuje Raynor (1997), k hledání efektivnějších forem dohledu přispělo též „zprůšňování“ alternativních trestů v důsledku zákona o trestní justici (Criminal Justice Act) z roku 1991 a následných Národních standardů.

Při zvyšujícím se důrazu na schopnost alternativních trestů přispívat k nápravě pachatele nepřekvapuje, že se začíná spoléhat na míru opětovného odsouzení jako na klíčový indikátor jejich úspěchu nebo selhání. Nicméně důvody pro používání i jiných indikátorů jsou velmi opodstatněné, v neposlední řadě proto, že míra opětovného odsouzení má řadu omezení (Lloyd a kol., 1994). Uvedená omezení byla popsána v kapitole 7 a lze je shrnout takto:

- míra opětovného odsouzení nezohledňuje závažnost trestného činu nebo snížení četnosti páchání trestných činů;
- míra opětovného odsouzení nedosahuje skutečné úrovně recidivy, neboť objasněnost řady druhů trestných činů je velmi nízká;
- policie vykazuje odlišné míry objasněnosti, které odrážejí rozdíly v možnosti být zadržen a odsouzen;
- studie zabývající se opětovným odsouzením nejsou důsledné v časovém odstupu jednotlivých pozorování; ačkoliv se obvykle využívá doba dvou let, u pachatelů sexuálních trestných činů se zdá vhodnou doba pěti let, a u pachatelů vloupání by mohla být přiměřená doba od šesti měsíců do jednoho roku; a
- v případě trestů spojených s odnětím svobody počíná doba pro následné sledování běžet dnem propuštění z výkonu trestu, zatímco u alternativních trestů běží ode dne uložení trestu.

V této kapitole je míra opětovného odsouzení, pokud je známa, zohledněna, ovšem brány v úvahu jsou i další indikátory výsledku, jako jsou změna v přístupu a v chování či úspěch v oblasti specifických problémů spojených s kriminálním chováním.

Účinnost různých druhů opatření

Rozsáhlá srovnání míry opětovného odsouzení u různých druhů trestů, uvedená v kapitole 7, byla převážně interpretována tak, že druh trestu sám o sobě má jen malý nebo žádný dopad na pravděpodobnost recidivy. Je však

nezbytné mít na paměti, že tato srovnání neobjasňují účinnost žádného ze specifických opatření, realizovaných v průběhu uvedených trestů.

Zvyšující se tlak na Vězeňskou službu i Probační službu, aby dokázaly úspěšnost programů zaměřených na kriminální chování, které realizují, lze přičíst vývojovým trendům posledního desetiletí, zejména:

- 39 % nárůstu počtu pachatelů, kteří zahájili výkon alternativního trestu – až na přibližně 118.200 pachatelů v roce 1997;
- nárůstu podílu těchto pachatelů a pachatelů, kteří byli propuštěni z výkonu trestu s nařízením dohledu, mezi pachateli závažných trestných činů;
- zavedení nových alternativních trestů (kombinované tresty a tresty domácího vězení s elektronickým sledováním);
- novému zájmu o komparativní efektivitu všech druhů trestů (Lloyd a kol., 1994) a rostoucí touze převést poznatky z výzkumu do praxe (např. konference „Managing What Works“, 1995); a
- většímu zohledňování cílů výkonu v rámci Vězeňské služby, např. nabídka pozitivních režimů působení na chování pachatele (Institucionální plán Vězeňské služby 1995 – 1998).

V těchto souvislostech došlo mnoho probačních úředníků a pracovníků vězeňství k poznání potřeby ukázat, že alternativní tresty jsou efektivní při snižování recidivy. Za tím účelem zahájily obě instituce vývoj systému sledování způsobu realizace programů, případně se snaží vyhodnotit jejich účinnost. Uvedený přístup je oficiálně uveden ve směrnici pro vedoucí probační úředníky a ředitele věznic.

Zásady efektivní práce obou institucí s pachateli jsou podepřeny výzkumem. Většina studií z této oblasti pochází z Kanady a Severní Ameriky, takže při využívání poznatků z jednoho právního systému v systému jiném je třeba opatrnosti. Následující principy „toho, co funguje“, jsou však dostatečně obecné, aby tento problém nehrozil:

- *klasifikace rizika* – intenzivnější programy by měly být zaměřeny na vysoce rizikové pachatele, zatímco u pachatelů s nižším rizikem by měly být využity méně intenzivní či minimální opatření;
- *zaměření na „kriminogenní“ potřeby* – výzkumníci jako Andrews a Bonta (1994), Motiuk (1997) a Hollin a Palmer (1995) zdůrazňují význam rozlišování mezi těmi (kriminogenními) faktory, které přispívají přímo ke kriminálnímu chování (jako jsou protispolečenské postoje, drogová závislost, nízký stupeň vzdělání a pracovní kvalifikace, slabé kognitivní a interpersonální schopnosti), a těmi, které mají k náchylnosti k opakované trestné činnosti vztah méně přímý (např. neuspokojivé bydlení). Pokud má být účelem programu snížení kriminality, měl by se zaměřit na kriminogenní potřeby;
- *integrita programu* – program by měl být realizován zásadně prostřednictvím vyškoleného personálu v souladu s cíli a účely, které se nemění;
- *citlivost* – probační práce tradičně zahrnuje individuální poradenství, ale výzkum naznačuje, že nejlepších výsledků je dosaženo, když způsob vyučování odpovídá způsobu, jakým se pachatelé učí – a většina pachatelů vyžaduje aktivní přístup s jeho vlastním zapojením (např. přehrávání rolí) spíše, než volné, nestrukturované a příliš didaktické metody (např. Andrews, 1995);
- *způsob zacházení* – nejúčinnějším druhem opatření jsou ta, která jsou založena na dovednostech, vytvořena ke zlepšení schopnosti řešit problémy a sociální interakce, a která také zahrnují kognitivní prvek při práci s postoji, hodnotami a názory, které podporují kriminální chování (např. Lipsey, 1992); a
- *základ v komunitě* – programy založené na komunitě obecně vykazují pozitivnější výsledky, ovšem programy, které berou v úvahu ostatních pět principů, mohou být úspěšné při snižování kriminality v jakémkoliv prostředí pro zacházení (viz např. Andrews, 1995).

Směrnice vydaná v roce 1995 vedoucím probačním úředníkům a ředitelům věznic věnovala pozornost organizačním faktorům, které jsou

pro efektivní praxi pokládány za rozhodující. Patří mezi ně zodpovědnost vedení za činnost či program, přiměřené zdroje, dostatečně vyškolený a podporovaný personál, sledování a vyhodnocení realizace programu. Vedle toho zahájila Vězeňská služba realizaci systému akreditací pro programy týkající se kriminálního chování, včetně programů pro pachatele sexuálních trestných činů. Ředitelé věznic byli informováni o tom, že výzkumné poznatky silně podporují předpoklad o prospěšnosti posilování kvantity i kvality programů zaměřených na pachatele sexuálních trestných činů a na kognitivní schopnosti.

Kognitivně behaviorální práce s pachateli

„Kognitivně-behaviorální“ modifikace, jakožto přístup k ovlivňování pachatelova chování, je založena na teorii sociálního učení. Předpokládá, že pachatelé jsou tvarováni jejich prostředím a nepodařilo se jim získat určité kognitivní dovednosti, nebo získali nevhodné vzorce chování. Jejich myšlení může být impulsivní a egocentrické a jejich postoje, hodnoty a názory mohou podporovat protispolečenské chování. Řada osvědčených kognitivních a behaviorálních technik pomáhá pachatelům přijmout důsledky svého jednání, pochopit jeho důvody a vytvářet nové způsoby kontroly vlastního chování (McGuire, 1996).

Kognitivně-behaviorální přístupy jsou často využívány jako součást širšího programu zacházení, který zahrnuje nácvik řešení problémů, nácvik sociálních dovedností a prosociální modelování s pozitivní podporou nekriminálního chování či postojů. Stále více jsou takové programy pokládány za nejlepší příležitost jak dosáhnout úspěchu při snižování recidivy, neboť se zabývají širokým okruhem potřeb a problémů.

Vzhledem k tomu, že mnoho probačních institucí přejímá v současnosti do své práce s pachateli kognitivně-behaviorální postupy, provedlo Ředitelství výzkumu a statistiky Ministerstva vnitra (RSD) nedávno průzkum literatury k otázce využití a účinnosti takových technik a zkoumalo, nakolik jednotlivé instituce realizují programy odpovídající principům shrnutým výše (Vennard, Sugg a Hedderman, 1997; a Hedderman a Sugg, 1997). Literární rešerše se soustředila na studie, které již byly sloučeny v různých analýzách, přičemž některé z nich využily

techniky meta-analýzy ke shromáždění výsledků z velkého počtu studií, jež by samotné byly příliš malé na to, aby měly větší hodnotu (např. Lipsey, 1992; Andrews a kol., 1990).

Vennard a kol. zjistili širokou shodu na tom, že neúčinnější programy zacházení s kriminálním chování dospělých a mladistvých jsou programy založené na dovednostech, vyvinuté ke zlepšování schopnosti řešení problémů, a vycházející z behaviorálních technik posilování zlepšeného chování. Poučení, které lze z literatury načerpat, je tedy poměrně obecné. Nesnaží se určit, které prvky či kombinace fungují nejlépe, v jakém prostředí a za jakých podmínek, u různých druhů pachatelů. Existují však shodné signály, že:

- kognitivně behaviorální postupy včetně přehrávání rolí, pozitivního posilování a změn narušených postojů, hodnot a názorů, jsou úspěšnější než techniky, jako poradenství pro náhodnou skupinu či jednotlivce a nestrukturovaná terapie;
- kognitivně behaviorální programy, pokud jsou realizovány nevýběrově u širokého okruhu pachatelů, vedou k míře opětovného odsouzení o 10 – 15 % nižší, než je míra u podobných pachatelů, kteří se takových programů neúčastní;
- programy, které striktně dodržovaly principy účinnosti, vykázaly významnější snížení recidivy (typicky přibližně o 20 % nižší než u kontrolní skupiny); a
- programy, které rovněž zahrnovaly nácvik sociálních dovedností (například pachatelé sexuálních trestných činů jsou učeni navazovat vhodné vztahy s jinými dospělými), vykazují nejvíce pozitivní výsledky jak u mladistvých, tak i dospělých pachatelů.

Ačkoliv Probační služby v Anglii a Walesu často při své práci s pachateli využívají kognitivně-behaviorální postupy nebo postupy zaměřené na kognitivní schopnosti (ve 39 oblastech, které reagovaly na průzkum RSD, bylo v roce 1991 realizováno 191 takových programů), výzkum ukázal, že (Hedderman a Sugg, 1997):

- integrita programu byla slabá a výcvik personálu nedostatečný;
- navzdory důkazům o tom, že účinnější jsou specializované programy, byly obecné programy čtenější. Pouze z malé části byli pachatelé vybíráni na základě potřeb nebo rizika, jak to doporučují principy „toho, co funguje“; a
- kvalifikované programy jsou nákladné, ovšem jednotlivé oblasti vynaložily pouze málo prostředků na zjištění, zda fungují.

Vězeňská služba zavedla v řadě věznic dva programy zaměřené na kognitivní dovednosti. Jeden z nich, *Program Myšlení a Náprava (M a N)*, byl rovněž vypracován v několika probačních službách. Program M a N byl vyvinut v Kanadě a je široce využíván i v jiných zemích s vysoce nebezpečnými pachateli (viz Ross a kol., 1998). Robinsonova studie (1995) dopadů programu na vzorek kanadských pachatelů naznačuje, že program M a N fungoval v prostředí komunity jak u více nebezpečných, tak i méně nebezpečných pachatelů, zatímco v prostředí věznice pouze u vysoce nebezpečných pachatelů násilné a sexuální trestné činnosti. Odezva u pachatelů nenásilné majetkové kriminality a loupeží na program byla nízká.

Program M a N probíhá v přibližně 20 zařízeních a druhý kognitivní program, nazvaný Zlepšená schopnost myšlení (ZSM) je využíván v asi 50 zařízeních. Vězeňská služba vyhodnocuje úspěch obou kognitivně-behaviorálních programů při zlepšování kognitivních dovedností, a dlouhodobě při snižování opětovného odsouzení. První výsledky programu ZSM naznačují zvýšení úrovně kognitivních dovedností, která se udržuje po dobu nejméně jednoho roku po ukončení programu.

Práce s pachateli sexuálních trestných činů

Průzkum RSD, zaměřený na probační oblasti (Hedderman a Sugg, 1997), rovněž ukázal, že programy pro pachatele sexuálních trestných činů jsou spíše (poměrně) dobře organizovány, realizovány kvalitním personálem, a vycházejí z externí expertízy. Částečně to může být odrazem skutečnosti, že programy zacházení s pachateli sexuálních trestných činů

byly mezi prvními, v nichž se v této zemi začal využívat kognitivně-behaviorální přístup, a to jak v komunitě, tak ve věznicích. Je též ovšem pravděpodobné, že jednotlivé oblasti reagovaly na výsledky jiné studie RSD (projekt „STEP“), která zjišťovala dopad sedmi programů zacházení s pachateli sexuálních trestných činů založených na komunitě (Beckett a kol., Hedderman a Sugg, 1996).

Výsledky projektu STEP ukázaly, že dlouhodobé rezidenční programy dosáhly největšího pokroku v oblasti změn postojů. Částečně to bylo proto, že doba, po kterou byli pachatelé vystaveni působení projektu (v průměru 462 hodin), byla sedmkrát či osmkrát delší než v jakémkoliv jiném programu, a částečně proto, že se program zaměřil na vysoce deviantní útočníky na děti, narozdíl od širšího okruhu pachatelů v jiných programech.

Tato studie rovněž ukázala, že u těch, kdo prošli programem, byla nižší pravděpodobnost opětovného odsouzení než u srovnatelného vzorku osob programu se neúčastnících, přičemž s tímto zlepšením byla spojena změna postojů. Počty jsou však poměrně nízké a je známo, že u mnoha pachatelů sexuálních trestných činů je doba mezi jednotlivými odsouzeními dlouhá.

Vězeňská služba rovněž vyvinula srovnatelný program zacházení s pachateli sexuálních trestných činů (SOTP) jako součást národní strategie integrovaného posuzování a zacházení s pachateli sexuálních trestných činů (Thornton, 1991; Grubin a Thornton, 1994). Je příliš brzy na to říci, zda je program úspěšný při snižování recidivy, ovšem následná kontrola po devíti měsících ukázala, že pozitivní kognitivní a postojové změny přetrvaly.

Zacházení s pachateli – uživateli drog

Ačkoliv přesný příčinný vztah mezi užíváním drog a opatrovací kriminalitou je složitý, zvyšující se počet studií tvrdí, že problémoví uživatelé drog jsou při financování svého drogového návyku silně závislí na zdrojích pocházejících z trestné činnosti (Hough, 1996). Další prostředky jsou vynakládány v systémech trestní justice, sociální péče a zdravotnictví. Existují poznatky, zejména ze severoamerických studií, že programy zacházení (jako je metadonová substituce) umístěné uvnitř systému trestní

justice mohou snížit užívání nezákonných drog a kriminality spojené s drogami (Hough, 1996; McMurrin, 1996), ačkoliv zůstávají otázky ohledně toho, jaké přístupy fungují nejlépe u různých druhů pachatelů. Houghova rešerše literatury k výzkumu vazeb mezi zneužíváním drog a trestnou činností, a účinných opatření v rámci systému trestní justice, zjistila řadu poznatků týkajících se výslovně péče založené na komunitě (Hough, 1996). Výzkum naznačuje, že:

- léčení vynucené podle zákona jako jedna z podmínek rozhodnutí může být stejně účinné jako léčení podstupené „dobrovolně“;
- testování přítomnosti drog může pomoci při zjišťování užívání nelegálních drog a zajišťování dodržování podmínek léčení; a
- testování přítomnosti drog by mělo tvořit nedílnou součást léčení, nikoliv být využíváno jen jako forma dohledu.

Aby takové léčení bylo úspěšné, musí rovněž zajistit, aby problémoví uživatelé drog zahájili léčení rychle, setrvali na léčení co nejdéle (minimálně tři měsíce) a byli léčení v pozitivním a podporujícím prostředí. Houghova literární rešerše také zdůrazňuje význam účinných struktur vytvářejících spojení mezi systémem trestní justice a léčebnými institucemi. Úvodní výsledky (nepublikováno) aktuálního výzkumu University v South Bank, týkajícího se programů kontaktování zadržených problémových uživatelů drog protidrogovými pracovníky potvrzují, že takové postupy musejí být proaktivní a řádně financované, a protidrogoví pracovníci musejí mít přímý přístup k pachatelům (Edmunds a kol., 1997). Pouhé poskytování informací o institucích, působících v protidrogové oblasti, vyvolává jen malou odezvu. Předběžné závěry, týkající se programů kontaktování pachatelů při zadržení naznačují, že úspěšný postup, vedoucí ke kontaktu s léčebným zařízením, se může sám zaplatit prostřednictvím snížení dávek sociální péče a počtu trestných činů registrovaných policií. K úsporám může dojít i ve zdravotnictví.

Vězeňská služba nedávno významně investovala do rozvoje a pilotáže řady opatření v oblasti léčby drogových závislostí a rehabilitace. Výsledky těchto pilotních studií dosud nejsou k dispozici. Ovšem předběžné zhodnocení programu léčby drogových závislostí, zavedený v Královské

věznici Downview v roce 1992, přineslo slibné výsledky ve směru krátkodobé abstinence od drog a alkoholu (Player a Martin, 1996). U osob, které zůstaly v léčení, byla rovněž zjištěna pozitivní změna v postoji k rodině a kriminálnímu chování.

Vzdělávání a výchova

I když bylo vykonáno mnoho výzkumné práce v oblasti zkoumání toho, které formy zacházení účinně vedou ke změnám postojů a chování, předmětem zájmu je též otázka, jakého dopadu na recidivu lze dosáhnout poskytováním pomoci v konkrétních případech – zejména těch, které vyplývají z nízkého stupně dosaženého vzdělání a z nezaměstnanosti. U pachatelů ve výkonu trestu odnětí svobody nebo alternativních trestů je oproti obecné populaci významně vyšší pravděpodobnost, že mají *nízké vzdělání* (obvykle s nízkou úrovní gramotnosti), nedostatečnou kvalifikaci a dovednosti, a že jsou *nezaměstnaní*. Ačkoliv je vyvozování příčinné souvislosti mezi nezaměstnaností a kriminalitou problematické, existují poznatky, že u bývalých vězňů a podmíněně odsouzených osob je větší pravděpodobnost recidivy, jsou-li nezaměstnaní (Crow a kol., 1989; Simon a Corbett, 1996). Práce, kterou odvedlo RSD při vývoji propočtu prognózy opětovného odsouzení konzistentně ukazuje, že u pachatelů, kteří měli poměrně stabilní historii zaměstnání, je o dost nižší pravděpodobnost recidivy než u těch, kteří takovou historii neměli (viz též Farringtonovu (1995) zprávu o hlavních poznatcích z Cambridgeské studie delikventního vývoje).

Vzhledem k tomu, že většina profesí vyžaduje vyšší stupeň gramotnosti, než kterého dosahuje značný počet pachatelů, je zlepšování gramotnosti a znalosti počtů zásadní podporou k získání zaměstnání po propuštění. Nedávná studie v Kanadě ukázala významné snížení recidivy u pachatelů, kteří navštěvovali základní kursy čtení, psaní a počtů (Porporino a Robinson, 1992), přičemž hlavní prospěch byl spatřován v pomoci při získávání a udržování zaměstnání na plný úvazek. To naznačuje, že snižování recidivy může významně záviset na pracovních příležitostech.

Je obtížné dokázat, že *pracovní zkušenosti a kvalifikace*, ať již získané ve věznicích či na svobodě pod uloženým dohledem, snižují recidivu. Hollin a Palmer (1995) nedokázali najít jasný důkaz, že programy vzdělávání a zaměstnání ve věznicích jsou spojeny s nižší mírou recidivy, a Simon a Corbett (1996) nedokázali určit žádný prospěšný účinek vyplývající z práce a vzdělávání ve věznicích. Existují nicméně poznatky z hodnocení dopadu režimů „výcvikového tábora“ na recidivu (např. MacKenzie a kol., 1995). Efektivní režimy zahrnují významnější prvek vazby na komunitu v oblasti vzdělávání/výchovy a komplexní péče po dobu výkonu trestu či dohledu i po něm. Jedním z hlavních poselství výzkumu je, že věznice by měly těsněji spolupracovat s externími zaměstnavateli a zabývat se tím, jak uspokojovat potřeby trhu práce.

Probační služby mají za úkol realizovat politiku *zaměstnanosti, vzdělávání a výchovy*, a mají posilovat své vazby na služby zaměstnanosti a Rady pro vzdělávání a podnikání (RVP) za účelem pomoci pachatelům zapojit se znovu do procesu vzdělávání a práce. Výzkum financovaný ministerstvem vnitra zkoumal podmínky, za nichž RVP působí, a zjistil řadu faktorů zásadních pro účinnou praxi (Roberts a kol., 1996). Časový harmonogram výzkumu neumožnil zkoumat účinnost jejich aktivit při pomáhání pachatelům najít stálé zaměstnání, nicméně rozbíhá se výzkum, který má s dvouletým odstupem srovnat míru opětovného odsouzení.

Dohled Probační služby následující po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Zákon o trestní justici z roku 1991 zavedl povinný postpenitenciární dohled Probační služby nad všemi pachateli odsouzenými k trestu odnětí svobody v délce nejméně dvanácti měsíců. Odsouzení, vykonávající trest odnětí svobody v délce do čtyř let jsou automaticky propuštěni po vykonání poloviny trestu (AP). Fakultativní propuštění (FP) na základě doporučení Rady pro paroli přichází v úvahu u odsouzených vykonávajících trest odnětí svobody v délce nejméně čtyř let. Pachatelé, odsouzení k trestu odnětí svobody v délce do dvanácti měsíců, nepodléhají povinnému dohledu, ale mají právo na dobrovolnou postpenitenciární péči (DPP).

Ve své studii, zabývající se prvními dvěma roky po AP, zjistili Maguire, Peroud a Raynor (1996), že princip „komplexní péče (*throughcare*)“ hraje v systému AP ústřední roli, ovšem nedokázali získat přesný obraz o jeho účincích na míru opětovného odsouzení. Ačkoliv se tato míra pohybovala pod mírou očekávanou, byla zjištěna jen z malého počtu případů (91), a pravděpodobně odrážela určitý stupeň latence. Autoři poznamenali, že obdobné rozdíly mezi očekávanou a skutečnou mírou opětovného odsouzení byly zjištěny u osob podmíněně propuštěných s dohledem.

V rámci FP, jak vyplývá z jeho charakteru, jsou vybírání pro předčasné propuštění z výkonu trestu odsouzení, u kterých je předpoklad nižšího než průměrného rizika opětovného odsouzení. Několik studií u nás a v Americe se pokoušelo oddělit „výběrový“ efekt od příznivého efektu různé doby strávené ve zkušební době podmíněného propuštění (Nuttall, 1977; Flannagan, 1982; Ward, 1987; Hann, 1991; Ditchfield, 1989). V novější studii srovnal Marshall (1995) očekávanou a skutečnou míru opětovného odsouzení u rozsáhlého vzorku podmíněně propuštěných odsouzených. Ačkoliv dostupná literatura jako celek není zcela průkazná, vyplývá z ní, že:

- přizpůsobení rizikovým faktorům, vykazují podmíněně propuštění nižší míru opětovného odsouzení, než odsouzení propuštění bez zkušební doby;
- rozdíl mezi očekávanou a skutečnou mírou je poněkud vyšší u závažnější recidivy; a
- příčiny zjevného „účinku parole“ zůstávají nejasné. Dohled/péče a odstrašující efekt po dobu trvání zkušební doby mohou společně hrát roli ve vysvětlení snížení míry opětovného odsouzení, které přetrvává i po zohlednění účinků výběru odsouzených pro podmíněné propuštění.

Zvyšování účinnosti práce s pachateli

Výše uvedené výzkumné studie zjistily mnoho způsobů, jak zvýšit účinnost opatření zaměřených na nápravu pachatelů. Některé z nich se již staly předmětem realizace.

Hodnocení rizika a potřeb

Více pozornosti je třeba věnovat systémům *hodnocení kriminogenních potřeb a rizika recidivy*. Zvyšuje se dostupnost statistických prediktorů rizika, využitelných v tomto procesu (Copas a Marshall, 1998), a byly vyvinuty škály pro hodnocení rizika a potřeb, zjišťující změny cílových postojů a chování v čase, jako je Katalog úrovně služby (LSI-R).

Podpora a prevence recidivy

Význam zvládnání postepenitenciárních rizik a posilování toho, co bylo získáno v průběhu programu, je nepopiratelný v případě návykového chování, jako je sexuální zneužívání dětí a užívání drog. Podpůrné skupiny či individuální podpora jsou široce uznávané metody, jak minimalizovat riziko recidivy v případě návykového chování. Je možné, že i jiné druhy pachatelů, kteří ukončili skupinové programy ve výkonu trestu a v komunitě, vyžadují kvalitnější následnou podporu a posilování toho, co se naučili, aby pozitivní změny byly trvalé. Raynor a Vanstone (1996) zjistili, že příznivá míra opětovného odsouzení, dosažená během jednoho roku u pachatelů, kteří absolvovali Program Myšlení a Náprava, již neplatila na konci druhého roku po ukončení programu. Domnívají se, že by lepších výsledků mohlo být dosaženo, kdyby probační úředníci i nad rámec programu pokračovali v práci s myšlením a souvisejícím chováním pachatelů, o nichž vědí, že je u nich velké riziko další trestné činnosti.

Akreditace

Systém akreditace programů může pomoci získat obecné jádro vysoce kvalitních programů a podporovat účinné metody realizace. Akreditace programů nyní patří mezi schválené koncepce Vězeňské služby a rozvíjí se i v rámci Probační služby. Měla by překonat řadu problémů, na které upozorňuje výzkumná literatuta, včetně:

- neschopnosti jasně vyjádřit, jak by mělo určité opatření fungovat;
-
- nedostatku integrity programu; a
-
- neschopnosti sledování a vyhodnocení.

Sociální faktory a kriminalita

Současný důraz na psychologická vysvětlení kriminálního chování nepopírá ústřední význam faktorů prostředí a zkušeností z dětství, jako je tvrdá a nedůsledná výchova, doba strávená v pečovatelských ústavech a slabé školní výsledky. Tíživé dětství může například vysvětlovat, proč se jedinci nepodařilo získat určité kognitivní dovednosti, proč jedná impulsivně nebo proč není schopen empatie vůči ostatním. Vzhledem k tomu, že ranné zkušenosti jsou tak zásadní, mohou mít opatření učiněná později v životě omezený účinek. Dokonce i skutečně dlouhodobá a správně zaměřená opatření jsou, jak uvádí Lösel (1995), „pouhou epizodou v dlouhodobém vývoji kriminogenních návyků a životního stylu“. Tato skutečnost může částečně vysvětlit slabé dopady na statistiku, uváděné v mnoha rozsáhlejších studiích citovaných ve výzkumné literatuře o „tom, co funguje“.

Výzkum rovněž naznačuje, že u nás jsou probační úředníci mnohem ochotnější k přístupu, který při vysvětlování další kriminality výslovně uznává roli aktuálních sociálních problémů, a od probační služby očekává práci s těmito problémy, stejně jako s kognitivními nedostatky (Burnett, 1996); Mair a May, 1997). Vedle toho existuje stále více poznatků, že opatření vůči vysoce rizikovým mladistvým pachatelům jsou účinnější, pokud se zabývají vazbami mezi osobními (včetně kognitivních)

a sociálními (rodina, vrstevníci a škola) problémy (např. Borduin a kol., 1995).

Sledování a hodnocení

Výzkumná literatura naznačuje, že programy vybudované na kognitivních dovednostech a behaviorálních metodách jsou slibnější a pravidelně dosahují většího snížení opětovného odsouzení, než jak je tomu v kontrolních skupinách. Zůstává však nejasné, jaký druh postupů funguje nejlépe, a za jakých podmínek s různými druhy pachatelů. Programy by měly být:

- sledovány za účelem kontroly, zda se zaměřují na správné osoby a zachovávají integritu péče;
- realizovány stejně různými členy personálu; a
- přesně vyhodnoceny za účelem posouzení účinku (na postoje, chování, dovednosti, sociální problémy a opětovné odsouzení), postupu (včetně délky a intenzity práce nezbytné k vyvolání změny u různých skupin pachatelů a otázky, proč někteří pachatelé mají z opatření větší prospěch než jiní) a nákladů.

Nákladová efektivita programů nápravy pachatelů

Předpokládané výdaje Vězeňské služby v letech 1997 – 1998 (1257 mil. GBP) převyšují více než čtyřikrát předpokládané výdaje Probační služby (429 mil. GBP), přestože současný počet případů, kterými se Probační služba zabývá, je dvakrát vyšší než počet osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Náklady na vězně jsou výrazně vyšší než náklady probačního dohledu a existují zjevné ekonomické důvody pro snahu o zvrácení nárůstu vězeňské populace prostřednictvím většího využití alternativních trestů. Analýza efektivity nákladů musí ovšem brát v úvahu významné rozdíly mezi těmito dvěma institucemi, spočívající v cíli, jehož se mají snažit dosáhnout. Třebaže určité obecné úkoly sdílejí – hlavním

cílem obou služeb je snižovat kriminalitu a chránit společnost – existují zásadní rozdíly v prioritách a přístupu:

- trest odnětí svobody zajišťuje vyšší úroveň ochrany společnosti po dobu trvání výkonu trestu;
- většina pachatelů a zástupců veřejnosti chápe alternativní tresty jako mírnější trest oproti trestu odnětí svobody; a
- soudci věří více v nápravný potenciál alternativních trestů.

Pokus o vyčerpávající srovnání nákladové efektivity obou druhů trestu by přesahoval rámce této kapitoly. Vzhledem k omezenému množství údajů o nákladech a výsledcích není ani možné srovnat nákladovou efektivitu programů zaměřených na kriminální chování, realizovaných ve výkonu trestu odnětí svobody a v komunitě.

Nedostatek rozvinutých systémů sledování programů zacházení s pachateli, založených na komunitě, vede k tomu, že jen málo probačních obvodů může dodat spolehlivé údaje o nákladech jednotlivých programů, které provozují. Například kontrola realizace probačních příkazů s dalšími uloženými podmínkami upozornila na dříve zjištěné velké rozdíly v nákladech obsazených míst v probačních centrech na osobu, ovšem varovala před nabízejícími se závěry o tom, co je za tyto prostředky poskytováno. Kontrola zjistila velké rozdíly v tom, co jednotlivé služby zahrnovaly do své kalkulace nákladů. Průzkum kognitivně behaviorálních programů, provedený RSD (Hedderman a Sugg, 1997), tento problém potvrdil. I těch několik málo probačních obvodů, které evidovaly údaje o nákladech, se lišily v závislosti na tom, jak náklady počítaly, přičemž se pohybovaly mezi 61.000 GBP a 300.000 GBP ročně. Pouze dva obvody byly schopny rozepsat náklady v průměru na jednoho docházejícího pachatele. Tato skutečnost odráží obecnější nedostatek údajů o počtu pachatelů odeslaných Probační službě, pachatelů, kteří se k ní skutečně dostavili, pachatelů, kteří program ukončili a pachatelů, kteří vyhověli uloženým podmínkám.

Neschopností institucí určit náklady svých programů se zabývájí Ministerstvo vnitra, Sdružení vedoucích probačních úředníků a Probační výbory, ale řešení ještě dosaženo nebylo.

Vězeňská služba dokáže určit celkové roční náklady a náklady na jednoho vězně u obou programů, které realizuje, tedy u programu pro pachatele sexuální trestné činnosti a programu zaměřeného na kognitivní dovednosti. Náklady jsou následující:

Tabulka 8.1 Náklady vybraných programů Vězeňské služby

	Náklady na jednoho vězně (přibl.)	Celkové náklady ročně
Kognitivní dovednosti		
ZMS a M a N	1100 – 1700 GBP	1,92 – 2,97 mil. GBP
SOTP		
Základní program	3300 GBP	1,96 mil. GBP
Pomocný	1400 GBP	0,2 mil. GBP
Rozšířený	3300 GBP	0,17 mil. GBP
Centrální náklady		1 mil GBP
CELKEM		5,25 – 6,29 mil. GBP

V průběhu roku ukončí některý z výše uvedených programů přibližně 2500 odsouzených, a to s průměrným nákladem 2.000 – 2.500 GBP. Náklady programu jsou počítány na základě skutečného času, který mu věnuje personál při jeho realizaci. Hlavní náklady zahrnují vzdělávání, kontrolu kvality/audit a hodnocení. Vzhledem ke skutečnosti, že průměrné roční náklady na umístění odsouzeného ve vězení činí přibližně 24.000 GBP (37.000 GBP, jsou-li zahrnuty investice), je částka vynakládaná na výše uvedené programy (zhruba 6 % celkových ročních nákladů na jedno vězeňské místo) relativně nízká.

Jestliže tyto programy mohou vést ke snížení počtu opětovných odsouzení (a tudíž i počtu dalších trestů odnětí svobody), což je podle poznatků z výzkumu realistické, měly by být pro Vězeňskou službu přinejmenším nákladově neutrální. Nicméně uvedeného prospěchu nebude dosaženo u všech odsouzených. Tak především trvá určitou dobu, než

vězeňský režim začne významněji formovat pachatelům budoucí životní styl, a každoročně přibližně dvě třetiny propuštěných odsouzených strávilo ve výkonu trestu od svého odsouzení méně než šest měsíců.

Vyčerpávající analýza nákladové efektivity by samozřejmě zahrnovala další finanční úspory a sociální přínosy, kterých lze dosáhnout, pokud by i jen malá část pachatelů, kteří ukončili takový program, upustila od dalšího páchání trestné činnosti. Tyto otázky však nelze zodpovědět na základě existujících informací, a Vězeňská služba činí opatření ke zlepšení způsobu měření efektivity režimu.

Závěry

Ve výzkumné literatuře panuje jasná shoda, že určité druhy intervence vůči pachatelům mohou být účinné v oblasti snižování budoucí kriminality. Největší snížení se uvádí v případech programů založených na komunitě, ovšem pokud jsou programy vytvářeny a realizovány v souladu s principy „toho, co funguje“, zjištěnými výzkumem, jsou pozitivní výsledky uváděny i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. U nás je ovšem k dispozici jen velmi málo kvalitně připravených a pečlivě vyhodnocených studií o efektivitě programů určených k nápravě pachatelů a ke snižování rizika recidivy. Jak Vězeňská služba, tak Probační služba jsou pod zvyšujícím se tlakem, aby dokázaly, že programy, které pro pachatele realizují, zahrnují metody označené výzkumem za pravděpodobně nejúčinnější a jsou zaměřeny na nejhroženější pachatele.

Systémy akreditace, které obě služby rozvíjejí pro účely programů určených k působení na chování pachatele, by měly zajistit větší jednotu v praxi, vyšší celkový standard práce s pachateli a zkvalitnění dostupných informací o osobách, které navštěvují a končí programy. K zajištění toho, aby na činnost realizovanou ve věznici za účelem snižování rizika a určení potřeb péče navazovalo prostřednictvím kompatibilních programů zaměřených na chování pachatele působení dohledu v období po propuštění, je nezbytná užší spolupráce mezi oběma službami.

Pro hodnotící studie, které přinesou poznání o těch druzích opatření, která fungují nejlépe u různých druhů pachatelů, je v naší zemi široké pole

působnosti. Rovněž je třeba zjistit více o optimální úrovni intervence pro různé úrovně rizika (otázky týkající se délky a intenzity působení), a o další práce nezbytné k posilování toho, čeho je dosaženo v průběhu programu, aby bylo snížení kriminality udrženo dlouhodobě. A konečně zkvalitnění sběru dat Vězeňskou službou a Probační službou o nákladech programů poskytne lepší základ pro zkoumání jejich vzájemné nákladové efektivity.

Odkazy

Andrews, D.A., (1995) The psychology of criminal conduct and effective treatment. In (J. McGuire (Ed.) „*What Works?: Reducing Reoffending*”. Chichester: Wiley.

Andrews a kol., (1990) Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28, 369-404.

Andrews, D.A., a Bonta, J., (1994) *The Psychology of Criminal Conduct*, Cincinnati: Anderson.

Burnett, R., (1996) *Fitting Supervision to Offenders: assessment and allocation decisions in the Probation Service*. Home Office Research Study 153. London: Home Office.

Beckett, R., Beech, A., Fisher, D., a Fordham, A.S., (1994). *Community-based treatment for sex offenders: an evaluation of seven treatment programmes*. Occasional Paper. London: Home Office.

Borduin, C.M., Mann, B.J., Cone, L.T., Henggeler, S.W., Fucci, B.R., Blaske, D.M., a Williams, R.A., (1995) „Multisystematic Treatment and Serious Juvenile Offenders: Long-Term Prevention of Criminality and Violence: *Journal of Consulting and Clinical Psychology*: ročník. 63, č. 4 str. 569-578.

Copas, J., a P. Marshall (1998) The Offender Group Reconviction Scale: a statistical reconviction score for use by Probation Officers. *Applied Statistics*, 47, 159-171.

Crow, I., P. Richardson, C. Riddington a F. Simon (1989). *Unemployed, Crime and Offenders*. London: Routledge.

Ditchfield, J., (1989). *Offending on Parole*. In Home Office Research Bulletin č. 26. London: Home Office.

Edmunds, M., May, T., Hearnden, I., a Hough, M., (1997) *Drug Interventions and Prevention in the Criminal Justice System*. Nepublikovaný materiál.

Farrington, D.P. , (1995) *The Development of Offending and Anti-social Behaviour from Children*. Key findings from the Cambridge Study in Delinquent Development: *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, ročník 36.

Flannagan, T. , (1982) Risk and timing of recidivism in three cohorts in prison releases. *Criminal Justice Review*, 7: 32-45.

Grubin, D., a Thornton, D., (1994). A National Program for the Assessment and Treatment of Sex Offenders in the English Prison System. *Criminal Justice and Behaviour*, 21, str. 55-71.

Hann, G.H., a další (1991) Does parole reduce the risk of reconviction? *The Howard Journal*, ročník 30, č.1.

Hedderman, C., a Sugg, D., (1996) „Does Treating Sex Offenders Reduce Reoffending?“ Research Finding č. 45. London: Home Office

Hedderman, C., a Sugg, D., (1997) Part II, *The influence of cognitive approaches: a survey of probation programmes*. Changing offenders attitudes and behaviour: What Works? HORS 171. London: Home Office

Hollin C. R., a E J. Palmer (1995) *Assessing Prison Regimes. a review to inform the development of outcome measure s*. Report for the Prison Service. Birmingham: University of Birmingham (nepublikováno).

Home Office (1995) „ *Managing What Works*“. Nepublikovaná zpráva, květen 1995.

Hough, M., (1996) *Drugs Misuse and the Criminal Justice System: a review of the literature*. CDPU Paper č. 15. London: Home Office.

- Lipsey, M.W.** , (1992). "The effect of treatment on juvenile delinquents: results from meta-analysis". In: Losel, E, Bliesener, T. a Bender, D. (Eds) *Psychology and Law: International Perspectives*, Berlin: de Gruyter.
- Lloyd, C., Mair, G., a Hough, M.**, (1994). *Explaining reconviction rates: a critical analysis*. Home Office Research Study č. 136. London: HMSO
- Lösel, F.**, (1995) Increasing Consensus in the Evaluation of Offender Rehabilitation? Lessons from recent research syntheses. *Psychology, Crime and Law*, ročník 2, str. 19-39.
- MacKenzie, D.L., Brame, R., McDowall, D., a Souryal, C.**, (1995) Boot camp prisons and recidivism in eight states. *Criminology*, 33, 327-357.
- Maguire, M., Peroud, B., a Raynor. P.**, (1996). *Automatic Conditional Release: the first two years*. Home Office Research Study č. 156. London: Home Office.
- Mair, G., a May, C.**, (1997) *Offenders on Probation*. Home Office Research Study č. 167. London: Home Office
- Marshall, P.** , (1995). *A statistical study of parole and reconvictions*. Nepublikované sdělení ministerstva vnitra, London.
- McGuire, J.**, (1996) „*Cognitive-Behavioural Approaches: An Introductory Course on Theory and Research*”. Course Manual: University of Liverpool.
- McMurrin, M.**, (1996) „Alcohol, Drugs and Criminal Behaviour” In: Hollin, C. (Ed) *Working with Offenders: Psychological Practices in Offender Rehabilitation*. Chichester, Wiley.
- Motiuk, L.** (1997). The Community Risk/Needs Management Scale: an effective supervision tool. *Forum*, ročník 9, č. 1: Correctional Service, Canada.
- Nuttall, C.P., a kol.** (1977). *Parole in England and Wales*. Home Office Research Study č. 38: London: HMSO.

Player, E., a Martin C., (1996) *The ADT Drug Treatment Programme at HMP Downview - A Preliminary Evaluation*. Home Office Research Findings č. 31: Home Office, London

Porporino, F.J., a Robinson D., (1992) *Can Educating Adult Offenders Counteract Recidivism?* Correctional Service of Canada, Research Report 22.

Raynor, P., a Vanstone, M., (1996) Reasoning and Rehabilitation in Britain: The Results of the Straight Thinking on Probation (STO P) Programme. *International Journal of Offending Therapy and Comparative Criminology*, 40(4), str. 272-284: Sage.

Roberts, K., Barton. A., Buchanan, J. a Goldson, B., (1996). *Evaluation of a Home Office Initiative to Help Offenders into Employment*. Dept. of Sociology, Social Policy and Social Work Studies, University of Liverpool: London, Home Office

Robinson, D., (1995). *The Impact of Cognitive Skills Training on Post - release Recidivism among Canadian Federal Offenders*. Correctional Service of Canada Research Report.

Ross, R.R., Fabiano, E., a Diemer-Ewles, C., (1988). Reasoning and Rehabilitation. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 32.

Raynor, P., (1997) *Evaluating Probation: a moving target*. In G. Mair (Ed.) *Evaluating the Effectiveness of Community Penalties*. Avebury.

Simon, F., a C. Corbett (1996). *An Evaluation of Prison Work and Training*. Occasional Paper. London: Home Office.

Thornton, D., (1991). Treatment of Sexual Offenders in Prison: In *A strategy: treatment programmes for sex offenders in custody*. London: Home Office Directorate of Inmate Programmes, HM Prison Service.

Vennard, J., Sugg, D., a Hedderman, C., (1997) „*The use of cognitive-behavioural approaches with offenders: messages from the research*”. Part I. Home Office Research Study č. 171. London: Home Office.

Ward, D., (1987). *The Validity of Reconviction Prediction Score* . Home Office Research Study č. 94: London: HMSO

Část IV ZÁVĚRY

9 Srovnání účinnosti různých přístupů

Peter Goldblatt

Účelem této zprávy bylo určit z dostupných výzkumných poznatků ta opatření, která jsou pravděpodobně účinná při snižování kriminality. Kde je to možné, nabízíme na základě srovnání nákladové efektivity, váhy poznatků, rizika a časového hlediska, základnu pro určení možností získání sady opatření, jež by pravděpodobně měla na kriminalitu nejlepší dopad z hlediska efektivity nákladů. Za tímto účelem jsou v této kapitole shrnuty a srovnány poznatky uvedené ke každému z těchto problémů v předchozích kapitolách. Identifikovány jsou i mezery v našich znalostech, pokud limitují možné srovnání.

Hlavní poznatky

Snižování kriminality

Je dokázáno, že celá řada opatření vede k prevenci kriminality nebo ke snížení souvisejících rizikových faktorů, jsou-li zaměřena na:

- děti;
- rodiny a přátele; a
- školy.

Některá z těchto opatření se zdají být nákladově efektivní, a nejlepší z nich vykazují výraznou návratnost počátečních investic. Mnoho programů se též ukázalo jako nefunkční. Jedná se zejména o intervence spočívající v jednotlivém opatření.

Mezi rizikové faktory pozdějšího kriminálního chování patří chudoba a nedostatečné bydlení, špatná rodičovská výchova (včetně zanedbávání, zneužívání, tvrdých a nedůsledných výchovných prostředků, nedostatečného dozoru a konfliktů mezi rodiči), styk s delikventními vrstevníky, sourozenci a partnery, nízká inteligence, špatná práce ve škole a opakované záškoláctví, vysoká úroveň impulsivity a hyperaktivita, a výchova kriminálním rodičem či rodiči.

Ačkoliv nedokážeme přesně předpovědět, který jednotlivec se stane pachatelem na základě rizik, jimž je vystaven, přesto víme, že u dětí vystavených více rizikovým faktorům a zapojených do společensky nežádoucího či kriminálního chování v brzkém věku je větší pravděpodobnost, že skončí jako pachatelé závažné trestné činnosti nebo recidivisté.

Uvedené rizikové faktory jsou obecně součástí vzorce dětského společensky nežádoucího jednání a jen mírně se liší od rizikových faktorů spojených s jinými druhy deviantního chování mládeže. Programy prevence kriminality tudíž mohou být součástí širších programů zaměřených na určitý okruh problémů mladých lidí, jako je zneužívání návykových látek, neúspěchy ve škole a těhotenství nezletilých. Přinejmenším teoreticky mohou být takové programy vysoce nákladově efektivní, neboť návratnost každé investice se rozšíří i mimo oblast snížení kriminality.

Vzhledem k tomu by preventivní programy, aby byly účinné, měly být zaměřeny na rizikové faktory ovlivňující veškeré hlavní aspekty života dítěte. Včasné intervence zaměřené nejen na ohrožené děti, ale též na jejich rodiče a školy, přinášejí největší prospěch. Vedou k výsledkům ve více oblastech, jsou obecně efektivnější po stránce nákladů než opatření, zaměřená výlučně na prevenci kriminality, u nichž snížení některého z relevantních rizikových faktorů lze pozorovat jen v relativně krátkém období.

Většina poznatků je nicméně založena na studiích pocházejících ze Severní Ameriky. Nemůžeme si být jistí, že to, co funguje v jedné zemi, bude stejně dobře fungovat i v jiné. Rozšířené vlastnictví střelných zbraní, absence veřejného zdravotnictví, etnická skladba center mnoha měst a rozšířené užívání drog jsou jen některé z rysů americké společnosti,

odlišných od naší. Je proto důležité, abychom vyvinuli strategie testování preventivních opatření v Anglii a Walesu.

V Anglii a Walesu existuje mnoho slibných přístupů, které musejí být pečlivě vyhodnoceny. Aby byla možná nákladově efektivní realizace opatření, je třeba se věnovat též problematice zaměření, např. zda zvolit univerzální přidělování zdrojů, nebo se zaměřit na určité čtvrti či rodiny. Jedním z přístupů by mohla být realizace opatření ve vybraných vhodných malých oblastech, kde by prostředky byly soustředěny na již existující instituce, jako jsou rodinná centra a školy. Tím by byla vytvořena konstruktivní přechodná fáze mezi posunem od opatření, spočívajících v projektech malého měřítká k zobecňování strategií prevence kriminality, a souvisejícími výsledky na národní úrovni.

Situační prevence kriminality: aktivity na místní úrovni

Situační prevence má za cíl působit na situaci bezprostředně předcházející kriminální události, a to prostřednictvím ovlivnění rozhodnutí či schopnosti pachatele spáchat trestný čin na určitém místě a v určitém čase, spíše než působením na pachatelovy sklony či motivy, či na místní podmínky, které je podporují. Máme k dispozici významný soubor poznatků o přednostech situační prevence:

- může posilovat instinkty sebeobrany a stavět na nich;
- opatření jsou úzce zaměřena, což usnadňuje jemně vyladěnou preventivní činnost a nákladově efektivní zaměření (např. opakovaná viktimizace, nebezpečná místa, ohrožené výrobky). Zaměření prevence je založeno na rozvinutých principech s relativně nízkým rizikem „přesunutí cílů“ a přímo kvantifikovatelnými indikátory realizace;
- stranou jsou ponechány složité sociální problémy, jako je potřeba konfrontace s policií a následná kriminalizace;
- spíše ochraňuje cíle, než by spočívala v zacházení s pachateli či jejich zneškodnění. To je obzvláště užitečné tam, kde dopadení či odsouzení

pachatelů je složité, nebo kde jsou dopadení pachatelé obvykle nahrazeni jinými;

- odstraňování pokušení ke spáchání méně závažných trestných činů může mít „vícenásobný“ efekt, pokud zabrání zahájení kriminální kariéry; a
- krátká doba nezbytná k realizaci a výsledkům může vést k „rychlému vítězství“, což může sloužit jako doklad rychlé návratnosti investic, možnosti snazšího přizpůsobování opatření a schopnosti zabývat se okamžitě novými problémy spojenými s kriminalitou.

Hodnocení situační prevence jsou obzvláště dobře propracována a naznačují možná úskalí realizace:

- sklony či motivy k trestné činnosti zůstávají stranou;
- může docházet k přesunu kriminality na jiné, méně chráněné cíle, místa a časy (ačkoliv výzkum naznačuje, že se tomu obecně neděje ve větším měřítku a tento efekt je patrně vyvážen rozptylem přínosů);
- existuje pouze málo univerzálních prostředků – to, co funguje, je často silně závislé na daných okolnostech;
- vzhledem k mnoha lokálním problémům spojeným s kriminalitou musí být realizace postupná a vyžaduje, aby byla odborně přizpůsobována konkrétním situacím; a
- některé z nejúčinnějších řešení vyžadují „jednání na dálku“ – tam, kde subjekty lokálně či celostátně zodpovědné za snižování kriminality musejí získat ostatní k tomu, aby byli ostražitější, využívali zabezpečovací zařízení či zařadili bezpečnostní aspekty do svých projektových podmínek (podrobněji popsáno níže).

Jednou z nejzávažnějších mezer v poznacích o situační prevenci je obecně otázka, jak dlouho trvá její účinek. Mnoho v současnosti účinných metod se stane zastaralými, když je pachatelé obejdou, zjistí, že riziko je pouze zdánlivé (např. průmyslová televize, která není spojena s odpovídající

obsluhou), nebo provedou protiopatření. Společenské a technologické změny přinášejí nové cíle (notebooky), nové nástroje (akumulátorové vrtačky) a nové způsoby šíření kriminálních dovedností (Internet). K udržení odstrašujícího účinku je nezbytný program, zavádějící průběžně nová opatření. Pokud nebudeme sledovat nové příležitosti k trestné činnosti a nebudeme se snažit držet s nimi krok (viz níže), kriminalita rychle vzroste.

Změna kontextu kriminality

Tato zpráva naznačuje, že pokud máme snižovat příležitosti k páchání trestné činnosti, je nezbytné změnit způsob, jakým státní orgány, výrobci a veřejnost uvažují a jednají. Řadu prostředků kontroly kriminality již máme po ruce. Co chybí, je důvod tyto prostředky rozvíjet. Zapotřebí je vytvořit nové struktury ke zvýšení pobídek k prevenci kriminality, zejména pokud jde o proces inovace. Uvedené struktury mohou zahrnovat větší důraz na identifikaci nových kriminálních vzorců a příležitostí a na ovlivňování druhých, aby věnovali větší pozornost důsledkům, které mají pro oblast kontroly kriminality společenské a technologické změny. Především:

- měly by být revidovány pobídky a sankce pro podniky a jiné subjekty, které vytvářejí příležitosti k trestné činnosti, tak, aby měly samy zájem na snížení kriminality (např. prostřednictvím národního a lokálního daňového systému);
- mohl by být kladen větší důraz na účinek měkkých pobídek a sankcí, jako např. pravidelný sběr a šíření údajů ke zdůraznění rozdílů v míře, v jaké se jednotlivé výrobky stávají podle zkušeností organizací cílem trestné činnosti (např. bankovní loupeže, podvody s kreditními kartami, krádeže automobilů);
- měly by být v procesu inovace předjíhány možné důsledky v oblasti kriminality, a do projektů by měla být zahrnuta protiopatření (např. digitální televizory). To lze podporovat prostřednictvím orgánů zabývajících se plánováním, poskytováním dalších prostředků na „testování odolnosti vůči útoku“ a pobídkami k vytváření kvalifikovaných bezpečnostních služeb; a

- mohlo by se více uvažovat o budoucích prostředích pro trestnou činnost, jako je Internet, a tato oblast by mohla být předmětem výzkumu.

Komunální prevence kriminality

Komunální prevence kriminality – aktivity zaměřené na změnu společenských podmínek, které udržují trestnou činnost v komunitách obyvatel – je soustředěna na schopnost místních společenských institucí snižovat kriminalitu. Hlavním důvodem prevence kriminality založené na komunitě je skutečnost, že vysoká míra kriminality je rysem určitých skupin obyvatel. Argumenty pro komunální prevenci vycházejí z přesvědčení, že obecné příčiny kriminality i dalších společenských problémů lze nalézt v sociálních a materiálních podmínkách takových komunit, nebo že je účinnější zaměřit preventivní opatření na místa, kde se vyskytuje vícero problémů.

Rozložení rizika trestné činnosti ve společnosti je velice nerovnoměrné. Více než polovinu veškeré majetkové trestné činnosti zjištěné v průzkumech, a více než třetinu všech jejích obětí, lze patrně nalézt v pouhé pětině obcí Anglie a Walesu. Jedním z výrazných rysů nárůstu kriminality a dalších problémů v těchto obcích je účinek koncentrace – způsob, jakým do sebe jednotlivé společenské nesnáze zapadají a vzájemně se posilují ve spirále chátrání. V obcích s vysokou mírou kriminality v Británii lze nalézt různé druhy účinku koncentrace, včetně:

- mladých lidí pevně začleněných do kriminálního způsobu života;
- vysoké míry vnějšího nepořádku (včetně vandalismu a sprejerství);
- lokalizované opakované viktimizace;
- snižující se neformální kontroly; a
- kriminálních sítí v oblastech s vysokou mírou kriminality.

Jak se zdá, panuje v současnosti mezinárodní shoda na tom, že komunální prevenci kriminality lze nejlépe realizovat prostřednictvím koordinace činnosti různých institucí na místní úrovni. Struktury a opatření v jednotlivých zemích se však od sebe navzájem liší. Pokud byly v Británii zaznamenány potíže a problémy, byl jejich původ částečně v oblasti struktury a procesu místní samosprávy, a to včetně:

- potíží místního charakteru s poskytováním koordinovaných služeb specifickým cílovým skupinám;
- vztahů mezi orgány trestní justice a místními úřady;
- „kvazitržního“ režimu rozhodování o provedení a účinnosti, což činí koordinovanou prevenci kriminality pro místní úřady „nákladnou“; a
- obtíží v koordinaci a realizaci, které mohou vést k plýtvání, neúčinnosti a nedostatku efektivity prevence kriminality na místní úrovni.

Chystaný zákon o kriminalitě a narušování veřejného pořádku některé z uvedených okolností změní, neboť na zákonné úrovni vyjasní situaci ohledně některých z těchto povinností a odpovědností a stanoví mechanismus rozvoje základního rámce pro místní aktivity.

Většina programů se často podobá „komplexním komunálním iniciativám“ (CCI) – programům, spočívajícím ve spojení různých opatření a strategií realizace, jež mají za cíl přinést změnu v jednotlivých lokalitách. Vyhodnocení jejich účinnosti je však metodologicky a prakticky velmi obtížné a pouze velmi málo preventivních aktivit typu CCI bylo zhodnoceno na dostatečně vysoké úrovni vědecké přesnosti.

Zatímco je možné shromáždit relevantní poznatky a slibné příklady osvědčené praxe, které lze pokládat za základ pro tvorbu strategií – jasné, obecné a vědecky spolehlivé závěry o „tom, co funguje“ v oblasti komunální prevence kriminality, nelze učinit. Dosud shromážděné poznatky z výzkumu nicméně podporují strategický význam zaměření úsilí v oblasti prevence kriminality na komunity s vysokou mírou kriminality a realizace komplexních komunálních opatření při řešení vzájemně provázaných

problémů narušení sociálního prostředí, mezi nimiž hraje kriminalita významnou roli.

Účinná policejní činnost

Policejní činnost je jádrem velké části aktivit v rámci prevence kriminality, a zároveň prvním bodem v procesu jednání s pachatelem. Má též velmi komplexní povahu, a jakákoliv diskuse o zkvalitňování její účinnosti nebo o lepší návratnosti vložených prostředků se musí soustředit na porovnávání různých stylů a metod policejní práce. Jednoduché opuštění zjevně neúčinných metod může snadno mít nepředstavitelné důsledky.

Existují zhruba dva přístupy k výzkumu účinnosti. První, užívaný více v USA, lze shrnout jako náhodné použití určité strategie v řadě různých oblastí. Druhý, spočívající v hloubkové analýze strategie použité v malém počtu oblastí, je oblíbenější ve Velké Británii. První je schopen zhruba ukázat, *zda* něco funguje, druhý dává naději pochopit, *jak* a *proč* určité opatření funguje a vyladit je tak, aby vedlo k maximálnímu účinku za jakýchkoliv praktických podmínek, za nichž bude použito.

Řada strategií patrně není účinná při snižování kriminality, ačkoliv takové strategie mají často také jiný účel:

- nepravidelné hlídky nemají zřejmý účinek na míru kriminality;
- zvyšování počtu zatčených osob prostřednictvím vyššího počtu formálních obvinění z trestného činu nepřináší významnější efekt na míru kriminality; a
- u mladistvých, zatčených a formálně obviněných za méně závažné trestné činy, je vyšší pravděpodobnost recidivy, zejména pokud je trestní řízení vysoce „formalistické“.

Udržení dobrých vztahů s obyvatelstvem má samozřejmě význam, ovšem pokusy policie přiblížit se veřejnosti a zapojit ji do řešení problémů policejní činnosti se ukázaly jako méně účinné než jiná opatření (např. Sousedské hlídky, které jsou aktivní převážně v oblastech s nízkou mírou

kriminality, nebo samoučelné zvyšování kvantity a kvality kontaktů mezi policií a občany). Narušování trhu v oblastech a domech, kde probíhá distribuce drog, patrně nevede ke snižování jiných druhů trestné činnosti a optimální kombinace postupů proti drogovým trhům se liší v závislosti na místních podmínkách.

Výzkumné poznatky ukazují, že určitá opatření jsou účinná, a to včetně:

- zaměření na nebezpečné recidivisty za účelem zajistit kvalitní důkazy, odsouzení a dlouhodobý trest;
- zaměření na opakované oběti za účelem snížení další viktimizace a v důsledku toho i významného snížení celkové míry kriminality;
- policejních hlídek soustředěných na místa a doby, kde podle zkušeností dochází k trestné činnosti („problémová místa“); a
- zaměření na řízení motorových vozidel pod vlivem alkoholu.

Některé přístupy představují významný příslib:

- účast obyvatelstva v procesu stanovení priorit, čímž jsou obyvatelé oblastí s vysokou mírou kriminality zapojeni takovým způsobem, kterého Sousedské hlídky nedosahují;
- snahy snížit obavy a nedůvěru vůči policii a přistupovat k občanům (včetně pachatelů) s respektem a) mají pozitivní účinek na stupeň spolupráce, které se policii dostává ze strany komunity, b) snižují „míru vnímané závažné trestné činnosti“, a c) snižují recidivu v případech domácího násilí;
- specifické strategie proti domácímu násilí (jako je zadržení podezřelých) zřejmě fungují za určitých podmínek, zatímco za jiných podmínek nikoliv; a
- soustředění policejní práce na malou oblast s konkrétním kriminálním problémem a velmi nekompromisní policejní činnost v ní (udržování

veřejného pořádku) může krátkodobě snížit závažnou kriminalitu, ovšem otazníky jsou nad dlouhodobými účinky (důsledky spočívající v zatýkání o mnoho většího množství osob za relativně bagatelní trestné činy a zhoršených vztazích mezi policií a obyvatelstvem, které v některých případech následují realizaci opatření).

Žádná ze strategií/postupů, které dokázaly svoji úspěšnost, zjevně nemá větší potenciál vést ke snížení celkové míry kriminality izolovaně. Společným rysem některých z nich (např. cílené hlídky a zaměření na recidivisty) je, že vycházejí z analýzy problému, která bere v úvahu údaje o určitém problému a jeho komunálním kontextu, navrhuje řešení a následně vytváří mechanismy pro jejich realizaci. Zástánci policejní činnosti orientované na problém (POP) tvrdí, že policejní činnost by měla spočívat v řešení základních problémů obyvatelstva, o kterých se policie dozví. K tomu musí být policie orientována na vytváření podmínek a poskytování zdrojů umožňujících, aby k řešení problémů docházelo běžně. Jde více o styl policejní práce než o jednotlivou strategii či taktiku. Zdá se, že podobné styly, které vedou ke zlepšení schopnosti policie získat relevantní údaje a účelně je využít, způsobu jejího vedení a její ochoty přijmout osvědčenou praxi, poskytují patrně ten nejlepší rámec pro zvyšování účinnosti policejní práce při snižování kriminality.

Sankční politika

V případech, kdy je dopaden pachatel, jsou prokazatelně účinná brzká opatření. Poznatky ze studií o opětovném odsouzení ukazují, že výstrahy nařízené policií jsou spojeny s nízkou mírou opětovného odsouzení, pokud jsou ukládány prvopachatelům. Tato skutečnost je v současnosti uvedena v instrukci o jejich ukládání. Výstraha plus, formální výstraha s dodatečnými podmínkami, je nedávnou novinkou. V případech, kdy byla uložena výstraha plus (pokud byl měřen její účinek), byla zjištěna nižší míra opětovného odsouzení než u jiných formálních opatření vůči mladistvým pachatelům, ačkoliv zatím neexistuje vědecky spolehlivé srovnání (možnost následného srovnání je zatím omezená a dosavadní pokusy mají selektivní charakter).

Restorativní justice, další z novinek, se snaží poskytnout odškodnění oběti a přimět pachatele přijmout odpovědnost za své jednání. Cílem je obnovit pozitivní stav oběti a společnosti, poškozené trestným činem, a předcházet recidivě. V některých případech je pachatel odkloněn od formálního řízení, ačkoliv se může jednat i o součást rozhodnutí soudu či výstrahy plus. Úvodní poznatky z hodnocení těchto opatření naznačují, že jak oběti, tak pachatelé je pokládají za procesně korektní, a oběti se cítí více uspokojeny. Míra opětovného odsouzení v případech, kdy byla uložena výstraha plus společně s restorativními prvky je nízká, ovšem musí být ještě formálně vyhodnocena.

Ukládání trestů soudy plní současně více různých účelů:

- odstrašení;
- zneškodnění;
- náprava;
- spravedlnost a rovnost;
- odplata; a
- udržení důvěry v systém trestní justice.

V některých případech jeden z uvedených účelů převládne. Častěji se soudci snaží různé účely vzájemně vyvažovat. Studie míry opětovného odsouzení ukazují již řadu let stejnou skutečnost - všechny patrné rozdíly mezi jednotlivými tresty, pokud jde o jejich dopad na míru recidivy, jsou hlavně výsledkem jiných faktorů, jako je věk a kriminální minulost pachatele. Stále více poznatků také naznačuje souvislost mezi užíváním drog a jinými druhy trestné činnosti. Trestní postih nemá odstrašující účinek, ačkoliv není jasné, o kolik vyššího odstrašení lze dosáhnout zpřísněním trestů. Aby k tomu došlo, potenciální pachatelé musejí být informováni, že se míra rizika změnila, přičemž se zdá, že tomu tak vždy není.

Trest odnětí svobody je nejdražším trestem a není úspěšnější ve smyslu předcházení opětovnému odsouzení než jiné tresty. Chrání ovšem společnost od nebezpečí další újmy pocházející od pachatele po celou dobu, po kterou odnětí svobody trvá, a uspokojuje potřebu veřejnosti po odplatě vůči nebezpečným pachatelům. Celkový dopad trestu odnětí svobody na míru kriminality byl předmětem několika různých odhadů. V roce 1994 bylo na základě tehdejšího počtu osob ve výkonu trestu odnětí svobody a tehdejší míry kriminality odhadnuto, že k dosažení poklesu kriminality o jedno procento by v Anglii a Walesu bylo potřeba nárůstu vězeňské populace o 25 %.

Při srovnání trestů nespojených s odnětím svobody je zájem soustředěn především na pravděpodobné důsledky na budoucí chování. Existují poznatky, že trest domácího vězení s elektronickým sledováním je v některých pilotních oblastech Anglie a Walesu vnímán jako přísný trest nespojený s odnětím svobody a je ukládán jako plnohodnotná alternativa trestu odnětí svobody a přísnějších alternativních trestů. Trest obecně prospěšných prací může u některých pachatelů dosáhnout nápravného účelu, pokud je zaměřen na cvičení pozitivního společenského chování a nových dovedností.

Existují probační programy, které mohou mít na trestnou činnost dopad (viz níže), ovšem vyžadují více prostředků než přímý dohled (který zase nemá takový účinek na kriminalitu). Prostředky Probační služby by tedy neměly být plýtvány na osoby, u nichž by stejně dobře fungoval peněžitý trest. Takový postup by měl nepříznivý efekt spočívající v tom, že by došlo ke zředění vlivu, který by mohla mít Probační služba na osoby, u kterých by nesla ovoce intenzivnější intervence. U pachatelů méně závažné trestné činnosti by to též vedlo k posunu výše na „tarifním žebříčku“, vedoucím k vyšší pravděpodobnosti vývoje směřujícího k dalšímu uvěznění. Míra opětovného odsouzení v případě peněžitého trestu je ve srovnání s alternativními tresty příznivá. Ačkoliv tato skutečnost do značné míry odráží jejich selektivní používání, nic nenasvědčuje tomu, že přesunem od peněžitých trestů k trestům alternativním, probíhajícím v posledních dvaceti letech, bylo ve směru snižování kriminality čehokoliv dosaženo.

Intervence vůči pachatelům a uživatelům drog

Z výzkumů vyplývá široká shoda o tom, že určité druhy intervence vůči pachatelům ve výkonu trestu odnětí svobody i v komunitě mohou být účinné při snižování budoucí kriminality. Největší snížení se uvádí v případech programů založených na komunitě, vytvořených a realizovaných v souladu s principy „toho, co funguje“, zjištěnými výzkumem. Pozitivní výsledky jsou rovněž uváděny u programů realizovaných ve výkonu trestu, pokud tyto programy dodržují zmíněné principy.

Nejúčinnější programy zaměřené na kriminální chování jsou vytvořeny tak, aby:

- byly založeny na dovednostech;
- zlepšovaly schopnost řešení problémů; a
- vycházely z behaviorálních technik podpory zlepšeného chování.

Existují konstantní poznatky, že kognitivně behaviorální přístupy jsou úspěšnější než techniky, jako je poradenství pro náhodnou skupinu či jednotlivce, nebo nestrukturovaná terapie. Typicky:

- kognitivně behaviorální programy dosahují přibližně o 15 % nižší míry opětovného odsouzení, než jaká je zjištěna u obdobných pachatelů, kteří takové programy neabsolvovali, jsou-li realizovány neselektivně vůči širokému okruhu pachatelů;
- programy, které striktně dodržovaly principy účinnosti, vykázaly významnější snížení recidivy (přibližně o 20 % nižší než u kontrolní skupiny); a
- programy, které rovněž zahrnovaly nácvik sociálních dovedností, vykazují nejvíce pozitivní výsledky jak u mladistvých, tak i dospělých pachatelů.

Ačkoliv probační služby v Anglii a Walesu často při své práci s pachateli využívají kognitivně-behaviorální postupy nebo postupy zaměřené na kognitivní schopnosti, poznatky z výzkumu naznačují špatnou integritu programů a nedostatečnou kvalifikaci personálu. Navzdory poznatkům, že specializované a zaměřené programy jsou účinnější, byly obecnější programy čtenější a pachatelé byli pouze zřídka vhodně vybíráni.

Určité druhy programů a rozmístění jsou obzvláště slibné. Prvotní poznatky ukazují, že programy pro pachatele sexuálních trestných činů mohou vést k rychlým pozitivním výsledkům. Příprava na budoucí povolání, zvyšování gramotnosti a projekty týkající se zaměstnání mohou snížit míru opětovného odsouzení. Programy léčby drogové závislosti v komunitě mohou být úspěšné, pokud jsou zahájeny včas (a tedy ve spojení se včasnou identifikací a okamžitým přístupem k léčbě), pokračují co nejdéle a probíhají v pozitivním a podpůrném prostředí. Výzkum zjistil „zranitelné“ skupiny s vyšším než průměrným rizikem vzniku drogového návyku nebo závislosti (včetně mladých lidí bez domova, záškoláků, osob vyloučených ze školy, mladistvých pachatelů a mladých lidí v péči místních úřadů). U preventivních programů zaměřených na tyto osoby je pravděpodobné, že budou úspěšnější než obecnější programy.

V naší zemi je k dispozici jen velmi málo kvalitně připravených a pečlivě vyhodnocených studií o efektivitě programů určených k nápravě pachatelů a ke snižování rizika recidivy. Jak Vězeňská služba, tak Probační služba jsou pod zvyšujícím se tlakem, aby dokázaly, že programy, které pro pachatele realizují, zahrnují metody označené výzkumem za pravděpodobně nejúčinnější, a jsou zaměřeny na nejohroženější pachatele.

Systémy akreditace, které obě služby rozvíjejí pro účely programů určených k působení na chování pachatele, by měly zajistit větší jednotnost praxe, vyšší celkový standard práce s pachateli a zkvalitnění dostupných informací o osobách, které navštěvují, a které končí programy. K zajištění toho, aby na činnost realizovanou ve věznici za účelem snižování rizika a určení potřeb péče navazovalo prostřednictvím kompatibilních programů, zaměřených na chování pachatele působením dohledu v období po propuštění, je nezbytná užší spolupráce mezi oběma službami.

Srovnání účinnosti a nákladové efektivity

Poznátky o účinnosti

Poznátky shrnuté v této zprávě vymezují okruh opatření, o nichž existují důkazy nebo náznaky, že jsou nebo mohou být účinné při snižování kriminality. Velká část důkladněji vyhodnocených poznatků pochází z USA a zůstává nezodpovězenou otázkou, zda by dané opatření bylo stejně účinné i v Anglii a Walesu (nebo, v některých případech, zda by bylo vhodné pro místní podmínky). A naopak, některá z opatření, která ve Velké Británii údajně fungují, nebyla dosud důkladně zhodnocena.

Tato skutečnost naznačuje, že bychom měli při přijímání relevantních opatření postupovat opatrně a přistupovat k jejich realizaci ve větším měřítku pouze tehdy, pokud se předtím osvědčila v měřítku menším, a až po odpovídajícím otestování strategie realizace. Z toho vyplývá potřeba pilotních projektů v měřítku, které je vyhovující pro přesné zhodnocení provedení a účinku.

Mnoho slibných opatření přináší hlavní účinky na snížení kriminality ve střednědobém či dlouhodobém horizontu. Tato skutečnost, společně s různorodostí skupin a organizací, které musejí být do procesu realizace zapojeny, také ukazuje, že i když je realizace opatření účinná v pilotních projektech v malém měřítku, nemusí se úspěch opakovat při realizaci ve větším měřítku, pokud mezitím došlo k posunu cílů. Dokonce i u krátkodobých opatření (jako jsou programy práce s pachateli) existují poznátky o tom, že při aplikaci ve větším měřítku dochází k ředění principů „toho, co funguje“. Aby se zabránilo tomuto nebezpečí, musí se přesné sledování a vyhodnocování stát nedílnou součástí programu realizace. Pravidelná kontrola, založená na těchto údajích, by měla pomoci zajistit pečlivé dodržování principů, na nichž jsou programy založeny tak, aby vedly účinně ke snižování kriminality.

Analýza efektivity nákladů

Ačkoliv bylo možno získat určité údaje nezbytné pro analýzy efektivity nákladů (zejména v oblasti prevence kriminality a situační

prevence), je mnoho oblastí, v nichž provedený výzkum neumožňuje přesnou, nebo alespoň průměrnou analýzu efektivitu nákladů. Aby bylo zajištěno, že ve větším měřítku se budou přijímat pouze ta opatření, která se ukáží být účinná, bude třeba z vyhodnocení provedení a účinku získat údaje jak o nákladech, tak o účinnosti.

Vyhodnocení projektu Bezpečnější města ukázal, jak v této zemi mohou údaje o nákladech souviset s účinností, a vytvořit racionální základnu pro rozhodnutí o nejhodnější míře investic. V tomto případě bylo snížení rizika vloupání díky projektu Bezpečnější města větší tam, kde opatření proti vloupání byla intenzivnější – ovšem dosáhnout tohoto většího poklesu bylo nepřiměřeně dražší. Tuto skutečnost lze nejlépe ilustrovat na srovnání dvou strategií pro dosažení *celostátního* dopadu u opatření typu Bezpečnějších měst:

- zaměření na vysoce rizikové oblasti – tvořících desetinu z 20 milionů domácností v zemi – vede ke snížení celostátní míry vloupání o 5,5 % (a tedy ke snížení celkové míry kriminality o 0,6 %). Příjmy jsou *jedenapůlkrát vyšší než výdaje* (95 milionů GBP hrubých příjmů na 38 milionů GBP výdajů); nebo
- pokrytí poloviny domácností v zemi vede ke snížení celostátní míry vloupání o 12 %, ovšem úspory jsou pouze o třetinu vyšší než výdaje (204 milionů GBP hrubých příjmů na 151 milionů GBP výdajů).

Pro srovnání lze uvést, že podle poznatků z výzkumu by náklady na dosažení snížení kriminality o 0,6 % pouze prostřednictvím zvýšení vězeňské populace činily přibližně 380 milionů GBP ročně.

Závěry

Poznatky v této zprávě ve svém souhrnu poskytují podklad pro promyšlenou a koordinovanou strategii, uznávající že:

- žádné z opatření, označených jako slibné, nepovede ke kontrole kriminality samo o sobě. Účinná strategie snižování kriminality je

taková, v jejímž rámci je vytvořena a v průběhu doby důsledně realizována integrovaná sada osvědčených postupů;

- vícenásobná opatření jsou obecně efektivnější po stránce nákladů než jednostranně zaměřené iniciativy. Například preventivní programy pro mladé by se měly věnovat rizikovým faktorům, které ovlivňují všechny aspekty života dítěte;
- měly by být využity poznatky o zvláštních opatřeních, která mají rychlý, ovšem nikoliv nezbytně trvalý účinek na kriminální chování a tedy na úroveň kriminality;
- mnoho slibných opatření přináší hlavní přínos v oblasti snižování kriminality v dlouhodobém horizontu. Mají však dřívější pozitivní účinky na jiné jevy (vzdělávání, zaměstnání, neformální sociální kontrola a soudržnost rodiny), jejichž absence je předzvěstí budoucí kriminality. Účinek na tyto rizikové faktory tedy musí být pečlivě sledován, vyhodnocen a revidován, aby bylo zajištěno využití celého potenciálu daného opatření (a neúčinná opatření byla ukončena);
- realizace opatření by obecně měla být plánována tak, aby bylo zajištěno, že budou dodržovány principy „toho, co funguje“, a že bude provedeno odpovídající zaškolení a vyhodnocení. Poznatky získané z hodnocení by měly být využity při sledování průběhu a realizace hlavních vládních programů, jichž se týkají; a
- poznatky o účinnosti, a zejména o nákladové efektivitě, jsou v současnosti omezené, nemohou být jednoduše pro celostátní účely odvozeny z pilotních projektů v malém měřítku, a nejsou shromažďovány způsobem, který by umožňoval srovnání jednotlivých opatření. Hodnocení provedení a účinku by tudíž mělo být plánováno tak, aby se jím získaly údaje o nákladech i účinnosti.

Poznatky shrnuté v této kapitole naznačují, že integrovaná strategie by byla účinná, pokud by zahrnovala:

- intenzivní opatření mezi ohroženými dětmi a rodinami;

- zvyšování neformální sociální kontroly a soudržnosti v komunitách a institucích, náchylných k trestné činnosti, užívání drog a porušování veřejného pořádku;
- opatření při vývoji výrobků a služeb zranitelných vůči trestné činnosti a směřující k tomu, aby se tato zranitelnost snižovala;
- opatření vůči jednotlivcům a organizacím směřující ke snížení rizika trestné činnosti;
- zaměření opatření situační prevence na „problémová místa“ a vysoce rizikové oblasti obecně;
- snižování opakované viktimizace;
- kladení většího důrazu na policejní činnost orientovanou na problémy;
- rozšíření škály účinných opatření vůči pachatelům a uživatelům drog;
- za vhodných podmínek větší využití trestů, jako je peněžitý trest či trest domácího vězení s elektronickým sledováním; a
- posilování jednotného přístupu k ukládání trestů.

Takový soubor opatření by kombinoval dlouhodobé investice do dětí a rodin s postupy, které povedou k bezprostřednějšímu, i když pravděpodobně nižšímu přínosu (jako je situační prevence). Měl by rovněž zahrnovat aktivity zaměřené na prospěch, který bude dosahován soustavně (jako jsou programy pro pachatele, působení v komunitě a vylepšování produktů). Realizace ve větším měřítku by proběhla pouze pokud by se slibná opatření ukázala účinnými v menším měřítku, a až po odpovídajícím otestování strategie realizace. Je dokázáno, že takový přístup by byl po stránce nákladů efektivní po celou dobu svého trvání, a v dlouhodobém horizontu by přinesl významný materiální prospěch.

Příloha A

HODNOCENÍ VÁHY VÝZKUMNÝCH POZNATKŮ

Sherman a kol. (1997) provedli průzkum odborné literatury pro účely vyhodnocení efektivity grantů, poskytnutých Ministerstvem spravedlnosti USA k podpoře prevence kriminality (viz kapitola 1). Využili škálu vědeckých metod ke stanovení „metodologické čistoty“ studií, jejichž výsledky byly citovány. Takto zjištěných pět úrovní bylo popisně použito v několika kapitolách naší zprávy (ačkoliv netvořily výlučný podklad pro hodnocení účinnosti či váhy poznatků). Metoda, kterou Sherman a kol. (1997) použili ke stanovení skóre určité studie je popsána níže.

Škála vědeckých metod

Studie, které Sherman a kol. (1997) zkoumali, získaly celkové ohodnocení (od 1 do 5). Autoři využili několik různých hledisek, ovšem především skóre stanovili na základě těchto faktorů:

- schopnost studie kontrolovat vnější proměnné;
- minimalizace chyby měření; a
- statistická schopnost zjistit významné odchylky.

Hlavními kritérii, jež musela být splněna k dosažení pěti úrovní vědecké přesnosti, byly:

- 1) korelace mezi programem prevence kriminality a měřítkem faktorů kriminality či kriminálních rizik;
- 2) jasně zjištěná časová posloupnost programů a údajů o kriminalitě či rizicích, nebo existence srovnávací skupiny bez zjevné srovnatelnosti se skupinou, které se program týkal;

- 3) srovnání mezi dvěma či více analyzovanými skupinami, přičemž jedna z nich byla podrobena programu a druhá nikoliv;
- 4) srovnání mezi více skupinami, zapojenými či nikoliv do programu, kontrola dalších faktorů, popř. neekvivalentní kontrolní skupina, vykazující pouze drobné zjevné rozdíly; nebo
- 5) náhodné hodnocení a analýza srovnatelných skupin účastnících se programu a srovnávacích skupin.

Rozhodnutí co funguje

Z hlediska pětistupňové škály zjistili Sherman a kol. (1997), že skóre většiny dostupných analýz je nízké. Analýzy nedosáhly horní hranice vědecké přesnosti, kterou autoři stanovili pro vydání doporučení „co funguje“. Na základě vědecké váhy a podstatných poznatků z dostupných výsledků proto jejich zpráva rozděluje programy do čtyř kategorií:

Co funguje

Programy, u nichž je odůvodněná pravděpodobnost, že budou účinné v tom druhu podmínek, za nichž byly hodnoceny, a za nichž by mělo být možno poznatky zevšeobecnit na obdobné prostředí v jiných místech a jiné době. Takové programy musí být vyhodnoceny přinejmenším dvěma statisticky významnými studiemi na úrovni 3, které účinnost dokládají, a převaha všech dostupných poznatků musí tento závěr podporovat.

Co je slibné

Jedná se o programy, u nichž je míra jistoty vyplývající z dostupných poznatků příliš nízká na to, aby bylo možno na jejich základě činit zevšeobecnující závěry, ovšem u nichž určité empirické poznatky umožňují předvídat, že další výzkum takové závěry podpoří. Programy se pokládají za slibné tehdy, pokud jsou vyhodnoceny nejméně jednou statisticky

významnou studií na úrovni 3, která účinnost dokládá, a převaha všech dostupných poznatků tento závěr podporuje.

Co nefunguje

Programy, u nichž jsme si odůvodněně jisti, že nebudou účinné v tom druhu podmínek, za nichž byly hodnoceny, a za nichž by mělo být možno poznatky zevšeobecnit na obdobné prostředí v jiných místech a jiné době. Takové programy musí být vyhodnoceny přinejmenším dvěma statisticky významnými studiemi na úrovni 3, které neúčinnost dokládají, a převaha všech dostupných poznatků musí tento závěr podporovat.

Co je neznámé

Každý program, který nespadá do žádné ze tří ostatních kategorií.

Publikace

Seznam výzkumných publikací

V níže uvedeném seznamu jsou obsaženy nejnovější publikované výzkumné zprávy. **Kompletní seznam publikací je dostupný na vyžádání od Skupiny pro informatiku a publikace Ředitelství výzkumu a statistiky.**

Výzkumné studie Ministerstva vnitra (HORS)

173. **Ethnic monitoring in police forces: a beginning.** Marian Fitzgerald a Rae Sibbitt. 1997.
174. **In police custody: Police powers and suspects' rights under the revised PACE codes of practice.** Tom Bucke a David Brown. 1997.
176. **The perpetrators of racial harassment and racial violence.** Rae Sibbitt. 1997.
177. **Electronic monitoring in practice: the second year of the trials of curfew orders.** Ed Mortimer a Chris May. 1997.
178. **Handling stolen goods and theft: A market reduction approach.** Mike Sutton. 1998.
179. **Attitudes to punishment: findings from the British Crime Survey.** Michael Hough a Julian Roberts. 1998.
180. **Sentencing Practice: an examination of decisions in magistrates' courts and the Crown Court in the mid-1990's.** Claire Flood-Page a Alan Mackie. 1998.
181. **Coroner service survey.** Roger Tarling. 1998.
182. **The prevention of plastic and cheque fraud revisited.** Michael Levi a Jim Handley. 1998.

183. **Drugs and crime: the results of research on drug testing and interviewing arrestees.** Trevor Bennett. 1998.

Výzkumné poznatky

52. **Police cautioning in the 1990s.** Roger Evans a Rachel Ellis. 1997.

53. **A reconviction study of HMP Grendon Therapeutic Community.** Peter Marshall. 1997.

54. **Control in category c prisons.** Simon Marshall. 1997.

55. **The prevalence of convictions for sexual offending.** Peter Marshall. 1997.

56. **Drug misuse declared in 1996: key results from the British Crime Survey.** Malcolm Ramsay a Josephine Spiller. 1997.

57. **The 1996 International Crime Victimization Survey.** Pat Mayhew a Phillip White. 1997.

58. **The sentencing of women: a section 95 publication.** Carol Hedderman a Lizanne Dowds. 1997.

59. **Ethnicity and contacts with the police: latest findings from the British Crime Survey.** Tom Bucke. 1997.

60. **Policing and the public: findings from the 1996 British Crime Survey.** Catriona Mirrlees-Black a Tracy Budd. 1997.

61. **Changing offenders' attitudes and behaviour: what works?** Julie Vennard, Carol Hedderman a Darren Sugg. 1997.

62. **Suspects in police custody and the revised PACE codes of practice.** Tom Bucke a David Brown. 1997.

63. **Neighbourhood watch co-ordinators.** Elizabeth Turner a Banos Alexandrou. 1997.
64. **Attitudes to punishment: findings from the 1996 British Crime Survey.** Michael Hough a Julian Roberts. 1998.
65. **The effects of video violence on young offenders.** Kevin Browne a Amanda Pennell. 1998.
66. **Electronic monitoring of curfew orders: the second year of the trials.** Ed Mortimer a Chris May. 1998.
67. **Public perceptions of drug-related crime in 1997.** Nigel Charles. 1998.
68. **Witness care in magistrates' courts and the youth court.** Joyce Plotnikoff a Richard Woolfson. 1998.
69. **Handling stolen goods and theft: a market reduction approach.** Mike Sutton. 1998.
70. **Drug testing arrestees.** Trevor Bennett. 1998.
71. **Prevention of plastic card fraud.** Michael Levi a Jim Handley. 1998.
72. **Offending on bail and police use of conditional bail.** David Brown. 1998.
73. **Voluntary after-care.** Mike Maguire, Peter Raynor, Maurice Vanstone a Jocelyn Kynch. 1998.
74. **Fast-tracking of persistent young offenders.** John Graham. 1998.
75. **Mandatory drug testing in prisons – an evaluation.** Kimmett Edgar a Ian O'Donnell. 1998.

Příležitostné materiály

Evaluation of a Home Office initiative to help offenders into employment. Ken Roberts, Alana Barton, Julian Buchanan a Barry Goldson. 1997.

The impact of the national lottery on the horse-race betting levy. Simon Field a James Dunmore. 1997.

The cost of fires. A review of the information available. Donald Roy. 1997.

Monitoring and evaluation of WOLDS remand prison and comparisons with public-sector prisons, in particular HMP Woodhill. A Keith Bottomley, Adrian James, Emma Clare a Alison Liebling. 1997.

Snižování kriminality:
zhodnocení výzkumných poznatků o způsobech
nakládání s kriminálním chováním

- Vedoucí projektu: Christopher Nuttall
- Editoři: Peter Goldsblatt
Chris Lewis
- Překlad: Agentura PYLON
- Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
- Určeno: Pro odbornou veřejnost
- Tiskárna: Vydavatelství KUFŘ
František Kurzweil
Naskové 3
Praha 4
- Dáno do tisku: Listopad 2005
- Vydání: první
- Náklad: 150 výtisků

ISBN 80-7338-043-9